ISSN 2411-1562
ttps://doi.org/10.17721/StudLing2022.21

INSTITUTUM PHILOLOGIAE

CATHEDRA LINGUISTICAE GENERALIS, PHILOLOGIAE CLASSICAE ET NEOHELLENISTICAE

Studia Linguistica XXI

http://studia-linguistica.knu.ua
http://pinax.com.ua

ISSN 2411-1562

Двадцятий перший випуск фахового збірника наукових праць «Studia Linguistica» був підготовлений до оприлюднення під час повномасштабної війни росії проти України, що не могло не знайти відображення у лінгвістичних студіях українських мовознавців, які увійшли до презентованого збірника: розглядаються проблеми методики дослідження військової термінології, аналізуються інтернет-меми про російсько-українську війну, студіюються неосеманти українського інтернет-дикурсу, поява яких спричинена новими реаліями життя українців. До фокусу уваги нескореної української лінгвоспільноти потрапили також проблеми лінгвопрагматики, дискурсології; лінгкокультурології, лінгвоконцептології; стилістики; етимології та словотвору у давньогрецькій мові. Збірник містить наукові праці провідних українських вчених та молодих науковців.

Висловлюємо щиру подяку авторам, які у стресових умовах війни продовжують плідно працювати на благо і славу української лінгвістичної науки.

50 % авторських грошових надходжень вже відправлено на потреби ЗСУ.

Слава Україні!
Героям Слава!

The **twenty first** issue of the scientific works' collection "Studia Linguistica" was prepared for publication during the full-scale war of russia against Ukraine. It has found its reflection in the linguistic studies of Ukrainian scholars, who presented their articles for publishing in the presented collection: within it the problems of the methodics of military terminology research are being considered; the Internet-memes about the russian-Ukrainian war are being analyzed, neosemants of the Ukrainian Internet discourse the appearance of which is caused by the new realities of life in Ukraine are being discussed. The problems of linguistic pragmatics and discourse analysis alongside with the issues of linguocultural studies and linguistic conceptology, stylistics; etymology and word formation in the ancient Greek language, also came into focus of the Ukrainian linguists.

We express our sincerest gratitude to the authors who, in the stressful conditions of the war, continue to work fruitfully for the benefit and glory of the Ukrainian linguistic science.

50% of the monetary income from authors has already been sent for the needs of the Ukrainian Armed Forces.

Glory to Ukraine!
Glory to Heroes!

Адреса редколегії	**01601, м., б-р Шевченко, 14, к. 141** **☎ (+38044) 239 34 15, zagmoclasphil@gmail.com** **Збірник розміщено на сайтах: http://studia-linguistica.knu.ua; http://pinax.com.ua**
Address of the Editorial Board	**01601, Kyiv, boulevard Shevchenko, 14, room 141** **☎ (+38044) 239 34 15, zagmoclasphil@gmail.com** **The collection of scientific works is presented on the website: http://studia-linguistica.knu.ua; http://pinax.com.ua**
Рекомендовано	**Вченою радою Навчально-наукового інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка від 26.12.2022 (протокол № 5)**
Recommended	**By Academic Council of Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv on December, 26, 2022 (protocol №5)**
Атестовано	**Наказом МОН України від 02.07.2020 № 886 збірнику наукових праць «STUDIA LINGUISTICA» підтверджено статус фахового і належність до категорії «*Б*»** **The collection of scientific works "STUDIA LINGUISTICA" has confirmed the status of professional and belonging to the category "*B*" (The order № 886 of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 02.07.2020)**
Certified	**By State Accreditation Committee of Ukraine** **Decree of the Presidium of the SAC of Ukraine № 747 dated 13.07.2015**
Зареєстровано	**Міністерством юстиції України** **Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13518-2402Р від 09.11.2007**
Registered	**By Ministry of Justice of Ukraine** **Certificate of registration КВ № 13518-2402Р dated 09.11.2007**
Засновник **Founder**	**Київський національний університет імені Тараса Шевченка** **Taras Shevchenko National University of Kyiv**
Відповідальна за випуск **Responsible for the issue**	**доц. Н.А. Черненко** **Associate Professor Nina Chernenko**

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, відповідної галузевої термінології, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

The authors of the published materials are fully responsible for the selection, accuracy of the facts, quotes, economic and statistical data, relevant terminology, proper names and other information. The Editorial Board reserves the right to shorten and edit the submitted materials.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022
© Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2022

Редакційна колегія
періодичного видання *"Studia Linguistica"*

Information about the members of the Editorial Board
of the periodical *"Studia Linguistica"*

Відповідальний редактор
Responsible Editor

Голубовська
Ірина Олександрівна
доктор філологічних наук,
професор,
igolubovska777@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут філології, професор кафедри іноземних мов математичних факультетів

Iryna Golubovska
Doctor of Philology, Professor
igolubovska777@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology, Professor of the Department of Foreign Languages for Mathematical Faculties

Відповідальні секретарі
Responsible Secretaries

Черненко
Ніна Анатоліївна
кандидат філологічних наук, доцент
nina.tchernenko@gmail.com

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, доцент кафедри мовної підготовки

Nina Chernenko
Ph. D in Philology, Associate Professor
nina.tchernenko@gmail.com

Bogomolets National Medical University, Associate Professor of the Department of Language Studies

Письменна
Юлія Олександрівна
кандидат філологічних наук, доцент
pysmennaju@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут філології, доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Julia Pysmenna
Ph.D in Philology, Associate Professor
pysmennaju@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology, Associate Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neohellinistics

Члени редакційної колегії
Members of the Editorial Board

Архангельська
Алла Мстиславівна
доктор філологічних наук, професор

Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чехія), професор кафедри славістики

Alla Arkhangelska
Doctor of Philology, Professor

University of F. Palacki in Olomouc (Czech Republic), Professor of the Department of Slavic Studies

Броджі Джованна
доктор філологічних наук, професор

Міланський університет (Італія), факультет літератури і філософії, завідувач кафедри лінгвістичних, літературних і філологічних студій

Brogi Giovanna
Doctor of Philology, Professor

University of Milan (Italy), Faculty of Literature and Philosophy, Head of the Department of Linguistic, Literary and Philological Studies

Воробйова
Ольга Петрівна
доктор філологічних наук, професор

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», факультет лінгвістики, професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови

Olga Vorobyova
Doctor of Philology, Professor

National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic», Faculty of Linguistic, Professor of the Department of Theory, Practice and Translation of English

Гарзаніті Марчелло
доктор філологічних наук, професор

Флорентійський університет (Італія), факультет мов, літератур та міжкультурних досліджень, професор кафедри лінгвістичних студій та сходознавства, Президент Італійської Асоціації славістів

Garzaniti Marcello
Doctor of Philology, Professor

Florentine University (Italy), Faculty of Languages, Literature and Intercultural Studies, Professor of the Department of Linguistic and Oriental Studies, President of the Italian Association of Slavists

Деннер Мішель А.
кандидат філологічних наук, доцент

Стетсонський університет (Флорида, США), директор програми російських, східно-європейських та євразійських студій, директор почесних програм Стетсонського університету, редактор журналу «Толстовські студії»

Michael A. Denner Ph.D., Associate Professor	Stetson University (Florida, USA), Stetson's Program in Russian, East European and Eurasian Studies Director, University Honors Program Director, Editor of Tolstoy Studies Journal
Єрмоленко **Сергій Семенович** доктор філологічних наук, професор	Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України, провідний науковий співробітник відділу загального мовознавства
Serhii Yermolenko Doctor of Philology, Professor	O. O. Potebnia Institute of Linguistics (National Academy of Science of Ukraine), Leading Researcher of the Department of General Linguistics
Загнітко **Анатолій Панасович** Член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор	Донецький національний університет імені Василя Стуса, декан філологічного факультету
Anatolii Zahnitko Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Philology, Professor	Vasyl’ Stus Donetsk National University, Dean of the Department of Philology
Корбозерова **Ніна Миколаївна** доктор філологічних наук, професор	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут філології, професор кафедри романської філології

Nina Korbozerova
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology, Professor of the Department of Romance Philology

Лучканин
Сергій Мирославович
доктор філологічних наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут філології, професор кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Serhii Luchkanyn
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology, Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neohellinistics

Миронова
Валентина Миколаївна
кандидат філологічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут філології, доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Valentyna Myronova
Ph.D in Philology, Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology, Associate Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neohellinistics

Панасенко
Наталія Іванівна
доктор філологічних наук, професор

Університет св. Кирила і Мефодія у Трнаві (Словаччина), факультет медійних комунікацій, професор кафедри мовної комунікації

Nataliya Panasenko
Doctor of Philology, Professor

University of SS. Cyril and Methodius in Trnava (Slovak Republic), Faculty of Mass Media Communication, Professor of the Department of Language Communication

Тищенко
Олег Володимирович
доктор філологічних наук, професор

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, завідувач кафедри перекладу

Oleh Tyshchenko
Doctor of Philology, Professor

Lviv State University of Life Safety, Head of the Department of Translation

Чан Хуей-Чін
кандидат філологічних наук, доцент

Іллінойський Університет в Чікаго (Іллінойс, США), доцент кафедри комунікативістики

Hui-Ching Chang
Ph.D., Associate Professor

University of Illinois at Chicago (Illinois, USA), Professor of the Department of Communication

Чернюх
Богдан Васильович
доктор філологічних наук, професор
cherboh@gmail.com

Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри класичної філології

Bohdan Cherniukh,
Doctor of Philology, Professor
cherboh@gmail.com

Ivan Franko National University of Lviv, Head of the Department of Classical Philology

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Вип. 21: 9-19

Стаття надійшла до редакції 30.10.2022 р.
Перевірено на плагіат 02.11.2022 р.
унікальність – 97.2%
https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.9-19

УДК 81’23:81’42

АЛГОРИТМ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

(*на матеріалі української, перської та англійської мов*)

Наталія Тарасівна Акульшина, *natasha_a@ukr.net*
канд. філол. наук,
Національна академія Служби безпеки України

Стаття присвячена алгоритму та методиці аналізу військової термінології як фактора формування військової терміносистеми та військового дискурсу.

Антропоцентричність сучасної лінгвістики, що передбачає комплексне вивчення процесів термінотворення у взаємозв’язку з людиною, її діяльністю у військовій сфері та мисленням; сучасні воєнні конфлікти, поява нових видів загальносвітових небезпек і загроз, удосконалення способів ведення війни, новітні виклики світовій безпеці, які актуалізують процеси комунікації та обмін інформацією між силовими відомствами країн світу, унаслідок чого формується й удосконалюється корпус міжнародної військової термінології, дослідження когнітивно-прагматичних особливостей та основних характеристик поняття термінології як фактора формування військових терміносистем та військових дискурсів на прикладі різноструктурних мов (українська, перська та англійська) в парадигмі термін – терміносистема – дискурс, зумовлюють актуальність цієї статті.

Метою нашого дослідження було розробити алгоритм аналізу та окреслити методику дослідження сучасної військової термінології, терміносистеми та дискурсу. Завданнями поточного дослідження було окреслити основні методи та підходи до проблеми, спробувати класифікувати військову термінологію за прагматичним принципом.

Терміни розглядаються як методи структурування хаосу в період нових соціальних змін. Нові терміни військового / воєнного дискурсу служать новим потребам суспільства, стають інструментами соціальної взаємодії, розширюють сферу концептів військової спрямованості,тощо. Як професійна мова, військова термінологія задає нову матрицю сприйняття, за допомогою якої можна інтерпретувати нові глобальні зміни.

Ключові слова: *військовий термін, військова термінологія, військова терміносистема, військовий дискурс.*

© Акульшина Н. Т., *natasha_a@ukr.net*
Алгоритм та методика дослідження військової термінології (на матеріалі української, перської та англійської мов) (Українською)

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 9-19

ALGORITHM AND METHODOLOGY OF MILITARY TERMINOLOGY RESEARCH

(based on the material of Ukrainian, Persian and English languages)

Nataliia T. Akulshyna, *natasha_a@ukr.net*

Ph. D. (Philology),
National Academy of the Security Service of Ukraine

The article deals with the algorithm and methodology of analysis of military terminology as a forming factor of military terminology system and military discourse.

The study of the cognitive-pragmatic aspects as well as basic characteristics of terminology as the factor which forms military terminological systems and military/war discourses in languages with different structures (Ukrainian, Persian and English) within the paradigm: term – terminological system – discourse contributes to the actuality of this research.

The purpose of our research was to give the algorithm and methodology of analysis of military terminology as a forming factor of modern military terminological system and military/war discourse. The tasks of the current research were to outline the main specific method and approaches to the problem, to make an attempt to classify military terminology according to the pragmatic principle.

The terms are viewed as instruments of structuring chaos in the period of new social changes. New terms of military / war discourse serve new needs of the society, become the instruments of social interaction, expand the sphere of military concepts, etc. As a professional language, military terminology provides a new matrix of perception by means of which new global changes can be interpreted.

Key words: *military term, military terminology, military terminological system, military discourse.*

Вступ. Термінологічні дослідження – один із важливих напрямів у вітчизняному та іноземному мовознавстві, про що свідчить різноманітність підходів до вивчення термінології.

Стаття присвячена алгоритму та методиці дослідження когнітивно-прагматичних особливостей та механізмів формування сучасної військової термінології (далі – СВТ) як фактора формування військових терміносистем та військових дискурсів на прикладі різноструктурних мов (українська, перська та англійська) в парадигмі *термін – терміносистема – дискурс*.

© Akulshyna N. T., *natasha_a@ukr.net*
Algorithm and Methodology of Military Terminology Research
(based on the material of Ukrainian, Persian and English languages) (in Ukrainian)

Актуальність статті визначається, по-перше, антропоцентричністю сучасної лінгвістики, що передбачає комплексне вивчення процесів термінотворення у взаємозв'язку з людиною, її діяльністю у військовій сфері та мисленням; по-друге, сучасними воєнними конфліктами, появою нових видів загальносвітових небезпек і загроз, удосконаленням способів ведення війни, що зумовлює постійне розширення та модифікацію військового / воєнного термінологічного корпусу; по-третє, новітніми викликами світовій безпеці, які актуалізують процеси комунікації та обмін даними між силовими відомствами країн світу, унаслідок чого формується й удосконалюється корпус міжнародної військової термінології.

Військова термінологія – актуальний предмет дослідження галузево спрямованої лінгвістики. Її вивченням опікувалися Т. Михайленко (інтра- та екстралінгвальні аспекти формування та функціонування військової терміносистеми в національних мовах) [Михайленко 1994], Л. Мурашко (українська військова лексика в її історичному розвитку на матеріалі військових звань та посад) [Мурашко 1997], Л. Туровська (військові звання та посади в Україні, історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології) [Туровська 2005], Л. Халіновська (формування, структура та розвиток української авіаційної термінології) [Халіновська 2014], Я. Яремко (формування української військової термінології) [Яремко 1997], Н. Яценко (формування назв військового одягу в українській мові) [Яценко 2007], Gilliland C. Herbert. (сленг ВМС США) [Gilliland C. Herbert 1980], Christine Ammer (військові терміни та спорт) [Christine Ammer 2011] тощо.

Проте, незважаючи на певні напрацювання в галузі військової термінології, низка проблем залишається недостатньо вивченою. З'ясувати закономірності та процеси концептуалізації, вербалізації, формування, розвитку, функціонування, дискурсоутворювальну роль військової термінології та розробити алгоритм дослідження СВТ вважається можливим у мультипарадигмальному вимірі.

Мета статті – продемонструвати алгоритм та методику аналізу військового терміна / терміносистеми / військового дискурсу, які можуть бути використані для дослідження термінології різних мов.

Основна частина. Терміни розглядаються як прийоми впорядкування хаосу [Саплін 2011], який сприймається спочатку людиною за виникнення певних нових соціальних змін. Тобто, нові терміни

© Акульшина Н. Т., natasha_a@ukr.net

військового дискурсу обслуговують нові інтереси суспільства, виступають інструментами соціальної взаємодії, розширюються поля концептів військовий простору та світової безпеки. СВТ як фахова мова формує нові матриці сприйняття, через які інтерпретуються нові світові глобальні зміни.

Методика аналізу СВТ має такі кроки: на *першому етапі* на основі *зіставно-типологічного методу* визначаються спільні та специфічні особливості творення та функціонування військової термінології мов, що досліджуються; *когнітивно-прагматичний аналіз* застосовується задля *обґрунтування* дослідження військової термінології за рівнями: термін – терміносистема – дискурс.

На *другому етапі* на основі *методу внутрішньої інтерпретації* здійснюється класифікація військових термінів мов за способами словотворення (морфологічним, лексико-семантичним та морфолого-синтаксичним). На основі методу *зовнішньої інтерпретації* та із застосуванням різних *психолінгвістичних методів* досліджуються зв'язки військових термінів із позначеними реаліями та категоріями мовних свідомостей носіїв різних лінгвокультур; на основі *компонентного аналізу* встановлюються значення певних військових термінів як організованої сукупності змістовних одиниць.

На *третьому етапі* на основі *дискурс-аналізу* вивчається дискурсоутворювальна роль військових термінів, особливості їх функціонування у військовому дискурсі; за допомогою *концептуального аналізу* обґрунтовується роль термінів-кодів у формуванні національного / глобального військового / воєнного дискурсу [Акульшина 2011] та розглядаються механізми делакунізації військової термінології в міжнародному дискурсі; із застосуванням різних *психолінгвістичних методів* аналізу здійснюється метамовна інтерпретація певних ментальних одиниць, що формують ключові смисли й цінності військового / воєнного дискурсу / тексту.

Алгоритм аналізу військової термінології може мати такі кроки:

І. Визначення ролі військової термінології у формуванні військової терміносистеми та військового дискурсу.

- визначення рівнів формування військової термінології (термін / терміносистема / дискурс);

© *Akulshyna N. T.*, natasha_a@ukr.net
Algorithm and Methodology of Military Terminology Research
(based on the material of Ukrainian, Persian and English languages) (in Ukrainian)

- теоретичне обґрунтування та лексикографічний опис понять, актуальних для вивчення військової термінології: військовий термін, субкультурна військова картина світу, військова (професійна) концептосфера, мовна та комунікативна свідомість військових тощо;

- дистрибутивний та лексико-семантичний аналіз понять *військовий* і *воєнний дискурси;*

- обґрунтування психолінгвістичних, когнітивно-прагматичних механізмів формування СВТ.

II. Дослідження військової термінології на рівні терміна та терміносистеми: вивчення способів термінотворення СВТ та механізмів формування військових терміносистем:

- морфологічний спосіб термінотворення (афіксальний, напівафіксальний, безафіксний способи);

- морфологічно-синтаксичний спосіб творення військової термінології;

- лексико-семантичний спосіб творення військової термінології (термінологізація, транстермінологізація як спосіб термінотворення у військовій сфері; метафора та метонімія як асоціативні «мости» у процесі термінологізації; явище полісемії в процесі термінотворення у військовій сфері);

- творення СВТ на основі запозичення як продукт міжнародної комунікації та трансакція знань;

- компресія знань у терміні за допомогою абревіації.

III. Дослідження військової термінології на рівні дискурсу: визначення дискурсоутворювальної ролі СВТ:

- лінгвокультурна історія формування військової термінології;

- військовий дискурс (формальний, неформальний);

- дискурс-аналіз міжнародних комунікацій, що сприяють розширенню військового когнітивного простору та оновленню військової терміносистеми термінологічного корпусу;

- концепт-аналіз термінів-кодів як фактора формування національного / глобального військового / воєнного дискурсу;

- інтерпретація певних ментальних одиниць, що формують ключові смисли й цінності військового / воєнного дискурсу / тексту;

- механізми делакунізації СВТ в міжнародному дискурсі.

© Акульшина Н. Т., *natasha_a@ukr.net*

Алгоритм та методика дослідження військової термінології (на матеріалі української, перської та англійської мов) (Українською)

Терміносистема певної галузі знань засвідчує її досягнення на певному історичному етапі розвитку суспільства. Військова термінологія не є винятком, оскільки на її формування / розвиток / становлення особливий вплив мають історичні та соціополітичні чинники. Під їхнім впливом військова термінологія може творитися на основі переважно національної мови народу або на основі чужої мови, пристосованої для вираження понять певної галузі людських знань, тому важливо дослідити лінгвокультурну історію формування військової термінології задля якісного розуміння її дискурсоутворювальної ролі.

У сучасному світі відбувається розширення та оновлення термінологічного простору – системи категорій групової свідомості, за допомогою якої в межах певної національної лінгвокультурної спільноти здійснюється оцінка і класифікація різних об'єктів та понять сучасності. Під впливом глобальних сучасних світових процесів формується глобальна прагматична термінологія – спільний код знань про нові фрагменти дійсності у військовій галузі.

В алгоритмі дослідження СВТ важливим є розуміння лакун як суміжного поняття когнітивної прагматики (заповнення білих плям на «семантичних картах» образів свідомості комунікантів із метою міжособистісної комунікації) та лінгвокультурології (продуктивний обмін культурним і комунікативним досвідом представників різних лінгвокультур як шлях подолання ситуацій нерозуміння). Виявлення міжмовних словесних та концептуальних лакун у системі СВТ і способів їх елімінування є актуальним для дослідження СВТ. Елімінування лакун у сфері військової термінології – один із шляхів формування військового дискурсу міжнародного рівня та глобалізації процесів термінотворення.

Одним із етапів алгоритму дослідження рівня військового / воєнного дискурсу може бути дослідження факторів розширення військового когнітивного простору та оновлення військової термінології мов, особливості формального та неформального військового дискурсу певної мови.

Серед головних тенденцій розвитку СВТ різних мов початку XXI ст., що сприяють розширенню військового когнітивного простору та розвитку військового термінологічного корпусу, можна визначити такі:

● *політика стримування та нова ракетно-ядерна ера:* стратегічні сили,نیروهای استراتژیک , strategic(al) forces, нерозповсюдження ядерної зброї,

عدم گسترش سلاح های هسته ای, non-proliferation, ядерне стримування, بازدارنده سد نفوذ, nuclear deterrence, ядерний тероризм, تروریسم هسته ای, nuclear terrorism, балістична ракета, موشک بالیستیکی , ballistic missile, ракета «повітря-повітря», air-to-air missile тощо;

• *глобалізація, мілітаризація, колективна безпека:* європейська безпека, امنیت اروپا, European Security, баланс сил, موازنه قدرت , balance of power, акції колективної безпеки, عملیات امنیت گروهی , shares of collective security, колективний договір, پیمان گروهی , collective agreement, міжнародна безпека,امنیت بین المللی , international security тощо;

• *сучасні воєнні конфлікти* (приклади вербалізації концепту *війна*): ядерна війна,ای جنگ هسته, nuclear warfare, інформаційна війна, جنگ اطلاعاتی, information war, психологічна війна, جنگ روانی , psychological warfare (PSYWAR), мережева війна, جنگ شبکه ای, netwar, кібервійна, نبرد رایاجنگ مجازی، جنگ سایبری, cyber-warfare тощо;

• *миротворчі операції (операції на підтримання миру та операції на примус до миру):* міжнародний мир та безпека, صلح و امنیت بین المللی , international peace and security, війська ООН з підтримання миру, نیروهای حفظ صلح سازمان ملل متحد, United Nations peace-keeping police force, превентивна дипломатія, دیپلماسی پیشگیرانه, preventive diplomacy, операції з підтримки миру, عملیات پشتیبانی از صلح, *peace support operations тощо;*

• *транснаціональні загрози (тероризм, організована злочинність, у тому числі кіберзлочинність*), наприклад вербалізація концепту *терроризм:* державний терроризм, تروریسم دولتی, state terrorism, релігійний терроризм,تروریسم دینی , religious terrorism, ісламський тероризм, تروریسم اسلامی, islamic terrorism, політичний тероризм, تروریسم سیاسی, political terrorism, кібертероризм, سایبر تروریسم, cyberterrorism, шахід, شهید, shahid тощо [Акульшина 2016].

Наступний етап алгоритму дослідження рівня військового / воєнного дискурсу – це терміни-коди як фактор формування національного / глобального військового / воєнного дискурсу.

Світові соціальні зміни безпосередньо впливають на СВТ. Під впливом цих факторів у процесі мовної комунікації суспільством формуються нові термінопоняття, термінологічні прошарки СВТ, утворюються певні *терміни-коди* національного та глобального військового / воєнного дискурсу, що фіксуються в основних документах

© ***Акульшина Н. Т.,*** *natasha_a@ukr.net*

держави / спільноти держав, наприклад: *відданість ісламу* (اسلامی بودن), *національна безпека* (امینت ملی), *народність армії* (مردمی بودن ارتش), *ісламські цінності* (ارزشهای اسلامی), *політико-правова доктрина велаєте-факіх* (ولایت فقیه), *самодостатність* (خودکفایی), *воєнна політика України, операція об'єднаних сил, оборонна реформа, воєнно-політична обстановка, воєнно-політичні відносини, воєнний конфлікт, збройний конфлікт, реальні бойові дії, тимчасово окуповані території, багатопланова боротьба, оборонний бюджет, часткова та повна мобілізація, міжвидові угруповання військ,* АА – ракета «повітря-повітря» (англ. «Air-to-Air Missiles»); АВМ – антибалістична ракета (англ. «Anti-Ballistic Missiles»); AS – ракета «повітря-поверхня» (англ. «Air-to-Surface Missiles»); FRAS – некерована ракета для боротьби з підводними човнами (англ. «Free Rocket Anti-Submarine»); FROG – некерована тактична ракета (англ. «Free Rocket Over Ground») тощо [Акульшина 2016].

Надані вище приклади термінів є кодифікованою основою певних документів (наприклад: Хартія європейської безпеки, Воєнна доктрина, Біла книга, Treaty on conventional Armed Forces in Europe, Кодові позначки НАТО, Constitution of Islamic Republic of Iran, різні законодавчі документи («Закон про основи національної безпеки, «Указ про Стратегію національної безпеки, «Закон про оборону», «Закон про боротьбу з тероризмом») тощо), входять до складу терміносистеми, яка формує основу національного/глобального військового/воєнного дискурсу певної мови.

Декодування згаданих вище термінів-кодів та інтерпретація певних ментальних одиниць, що формують ключові сенси й цінності військового/воєнного дискурсу/тексту, створюють певну мовну картину світу держави, завдяки чому досягається вихід на спільний код розуміння та спілкування на державному й міждержавному рівнях, що відбувається в межах певного каналу спілкування та регулюється стратегіями і тактиками учасників.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, кожна мова членує світ по-своєму, таким чином, відображаючи певний спосіб сприйняття й організації світу. У СВТ спостерігаються унікальні параметри вираження соціального простору, які відтворюються у мовній картині світу певного народу, тотожні тенденції вираження й фіксації в мові єдиної системи поглядів на світові перетворення, глобалізованої філософії всього соціуму – носіїв різних мов. Це призводить до розширення структурованої

сукупності знань і уявлень про зміни у світі, яким володіє національна лінгвокультурна спільнота, тобто до розширення когнітивного колективного та, зокрема, військового простору.

Алгоритм та методика аналізу СВТ певної мови передбачає застосування комплексного підходу та може здійснюватися в парадигмі *термін – терміносистема – дискурс*.

Перспективами подальших досліджень може бути дослідження військового сленгу як феномену неформального професійного військового дискурсу, що функціонує як соціолінгвістичне явище, є джерелом поповнення лексичного складу й елімінування лакун літературної мови, а також може виступати джерелом термінологізації. Для розуміння дискурсоутворювальної ролі військової термінології важливими є аспекти теорії лакунарності: виявлення міжмовних словесних і концептуальних лакун та принципів їх елімінування.

Література:

1. Акульшина, Н. *Терміни-коди як фактор формування національного / глобального воєнного дискурсу (на прикладі перської, української та англійської мов)*, т. 1: (А-І) (Хмельницький: ФОП Бідюк Є.І., 2016): 6–11.
2. Акульшина, Н. «Поняття «військового» та «воєнного» дискурсів – об'єктивна тотожність та / чи перманентна протилежність.» *Studia Linguistica* 5 (2011): 458–462.
3. Акульшина, Н. «Міжнародні фактори сучасності, що сприяють розширенню військового когнітивного простору та оновленню військового термінологічного корпусу (на прикладі перської, української та англійської мов).» *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики* 11–12 (2016): 13–17.
4. *Біла книга* (2021), https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Draft_Final_03.pdf
5. *Закон України «Про боротьбу з тероризмом»*, http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15
6. Закон України «Про основи національної безпеки України.» *Відомості Верховної Ради України* 39, ст. 351 (2003), http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15
7. Закон України «Про оборону України.» *Відомості Верховної Ради України* 9, ст. 106 (1992), http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12
8. *Кодові позначки НАТО*, http://uk.unionpedia.org
9. Михайленко, Т. *Формирование и функционирование национальной военной терминосистемы* (Москва, 1994), 305.

© *Акульшина Н. Т.*, *natasha_a@ukr.net*
Алгоритм та методика дослідження військової термінології (на матеріалі української, перської та англійської мов) (Українською)

10. Мурашко, Л. «Українська військова лексика в її історичному розвитку (військові звання та посади).» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 1997), 184.
11. Саплін, Ю. «Соціальні аспекти лексичної семантики.» Автореф. дис. доктора філол. наук (Київ, 2011).
12. Туровська, Л. *Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології* : монографія (Київ: Наукова думка, 2005), 150, http://www.odigest.org/index. php?page=monogr
13. *Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України"*, https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443
14. *Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»*, http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015
15. *Хартія європейської безпеки*, https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/17502.pdf
16. Халіновська, Л. «Українська авіаційна термінологія: формування, структура і розвиток.» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 2014), 393.
17. Яремко, Я. «Формування української військової термінології.» Автореф. дис. канд. філол. наук (Львів, 1997).
18. Яценко, Н. *Назви військової форми одягу в українській мові* (Київ, 2007), 218, http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Documents/yatsenko.pdf.
19. Gilliland C. Herbert. U.S. *Naval Slang: Shitcan» American_Speech* (USA, 1980): 153–154.
20. Ammer Ch. *Fighting Words: Military Terms That Apply to Sports* (USA, 2011), http://www.historynet.com/ fighting-words-military-terms-that-apply-to-sports.htm
21. *Constitution of Islamic Republic of Iran*, https://ecnl.org/sites/default/files/files/2021/ IranConstitution.pdf
22. Cremers, A., & Chemla, E.A. *Psycholinguistic Study of the Exhaustive Readings of Embedded Questions. Journal of Semantics* 33(1) (2016): 49–85.
23. *Treaty on conventional Armed Forces in Europe*, http://www.osce.org/library/14087

References:

1. Akul'shyna, N. *Terminy-kody jak faktor formuvannja nacional'nogo / global'nogo vojennogo dyskursu (na prykladi pers'koi', ukrai'ns'koi' ta anglijs'koi' mov)*, t. 1: (A-I) (Hmel'nyc'kyj: FOP Bidjuk Je. I., 2016): 6–11.
2. Akul'shyna, N. «Ponjattja «vijs'kovogo» ta «vojennogo» dyskursiv – ob'jektyvna totozhnist' ta / chy permanentna protylezhnist'.» *Studia Linguistica* 5 (2011): 458–462.
3. Akul'shyna, N. «Mizhnarodni faktory suchasnosti, shho spryjajut' rozshyrennju vijs'kovogo kognityvnogo prostoru ta onovlennju vijs'kovogo terminologichnogo korpusu (na prykladi pers'koi', ukrai'ns'koi' ta anglijs'koi' mov).» *Aktual'ni problemy romano-germans'koi' filologii' ta prykladnoi' lingvistyky* 11–12 (2016): 13–17.

4. *Bila knyga (2021),* https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Draft _Final_03.pdf
5. *Zakon Ukrai'ny «Pro borot'bu z teroryzmom»,* http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15
6. Zakon Ukrai'ny «Pro osnovy nacional'noi' bezpeky Ukrai'ny.» *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny* 39, st. 351 (2003), http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15
7. Zakon Ukrai'ny «Pro oboronu Ukrai'ny.» *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny* 9, st. 106 (1992), http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12
8. *Kodovi poznachky NATO,* http://uk.unionpedia.org
9. Mihajlenko, T. *Formirovanie i funkcionirovanie nacional'noj voennoj terminosistemy* (Moskva, 1994), 305.
10. Murashko, L. «Ukraïns'ka vijs'kova leksika v ïï istorichnomu rozvitku (vijs'kovi zvannja ta posadi).» (Dis. kand. filol. nauk, Kiïi, 1997), 184.
11. Saplin, Ju. «Social'ni aspekti leksichnoï semantiki.» Avtoref. dis. doktora filol. nauk (Kiïv, 2011).
12. Turovs'ka, L. *Vijs'kovi zvannja ta posadi v Ukraïni: istoriko-genetichnij aspekt vivchennja ukraïns'koï vijs'kovoï terminologiï* : monografija (Kiïv: Naukova dumka, 2005), 150, http://www.odigest.org/index. php?page=monogr
13. *Ukaz Prezidenta Ukraïni Pro rishennja Radi nacional'noï bezpeki i oboroni Ukraïni vid 2 veresnja 2015 roku "Pro novu redakciju Voєnnoï doktrini Ukraïni",* https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443
14. *Ukaz Prezidenta Ukraïni «Pro rishennja Radi nacional'noï bezpeki i oboroni Ukraïni vid 6 travnja 2015 roku «Pro Strategiju nacional'noï bezpeki Ukraïni»,* http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015
15. *Hartija єvropejs'koï bezpeki,* https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/17502.pdf
16. Halinovs'ka, L. «Ukraïns'ka aviacijna terminologija: formuvannja, struktura i rozvitok.» (Dis. kand. filol. nauk, Kiïv, 2014), 393.
17. Jaremko, Ja. «Formuvannja ukraïns'koï vijs'kovoï terminologiï.» Avtoref. dis. kand. filol. nauk (L'viv, 1997).
18. Jacenko, N. *Nazvi vijs'kovoï formi odjagu v ukraïns'kij movi* (Kiïv, 2007), 218,, http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Documents/yatsenko.pdf.
19. Gilliland C. Herbert. U.S. *Naval Slang: Shitcan» American_Speech* (USA, 1980): 153–154.
20. Ammer Ch. *Fighting Words: Military Terms That Apply to Sports* (USA, 2011), http://www.historynet.com/ fighting-words-military-terms-that-apply-to-sports.htm
21. *Constitution of Islamic Republic of Iran*, https://ecnl.org/sites/default/files/files/2021/IranConstitution.pdf
22. Cremers, A., & Chemla, E.A. *Psycholinguistic Study of the Exhaustive Readings of Embedded Questions. Journal of Semantics* 33(1) (2016): 49–85.
23. *Treaty on conventional Armed Forces in Europe,* http://www.osce.org/library/14087

© ***Акульшина Н. Т.,*** *natasha_a@ukr.net*

ISSN 2411-1562
STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 20-30

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.
Перевірено на плагіат 10.10.2022 р.
унікальність – 98.68%
https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.20-30

УДК 81'1(075.8)

САКРАЛЬНИЙ ЧИСЛОВИЙ КОД У МІЖМОВНОМУ І МІЖКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТАХ

(*на матеріалі українських і китайських числівників*)

Присвячується доктору філологічних наук, професору
Тетяні Борисівні Лукіновій

Ірина Олександрівна Голубовська, *igolubovska777@gmail.com*
д-р філол. наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено аналізові українських і китайських числівників у їх вторинному семіотичному культурно-символьному значенні. Поштовхом до написання цієї статті стала ювілейна дата – виповнилося 95 років відомій українській лінгвістці – Тетяні Борисівні Лукіновій, все життя якої є пов'язаним з академічною наукою. Широко відомо, що її докторська монографія "Числівники в слов'янських мовах" (2000) заклала основи українських порівняльно-історичних славістичних студій в галузі числівника, проте у лінгвістичному світі мало відомо про лінгвокультурологічний доробок авторки. Пропонована стаття є спробою заповнення цієї прогалини. В її рамках у порівняльно-зіставному модусі розглядаються українські і китайські числівники переважно від 1 до 10 з опорою на лінгво-культурологічний аналіз українських числівників, вже зроблений Тетяною Борисівною. Метою статті є з'ясування культурних лакун і розбіжностей у сакральному числовому коді двох досить віддалених лінгвокультур (звісно на тлі їх архетипово зумовлених спільностей), втілення чого має не тільки теоретичне, а й практичне значення: у сучасному глобалізованому світі все ще існують культурні національно-етнічні розбіжності, які, інколи, можуть стати на заваді ефективній міжнаціональній комунікації.

З-поміж інших мовних кодів, числовий вважається найважливішим, оскільки ще з античних часів число вважалося певною містичною даністю, яка є носієм знання про глибинну сутність і природу речей, не підвладну людському розуму.

Перспективою цієї розвідки може стати, з одного боку, порівняння культурної значущості числового коду від 1 до 10 у китайській та інших

© *Golubovska I. O.,* *igolubovska777@gmail.com*
The Sacred Numerical Code in Interlingual and Intercultural Aspects *(based on Ukrainian and Chinese numerals)* (in Ukrainian)

слов'янських мовах (польській, чеській, словенській та ін.), а з другого боку – розширення матеріалу дослідження числівникової сфери.

Ключові слова: *Тетяна Лукінова, числовий код, категоризація, оцінність, лінгвокультурологія, порівняння.*

THE SACRED NUMERICAL CODE IN INTERLINGUAL AND INTERCULTURAL ASPECTS

(based on Ukrainian and Chinese numerals)

Iryna O. Golubovska, *igolubovska777@gmail.com*
Dr. Sc. (Philology), Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

This article is devoted to the analysis of Ukrainian and Chinese numerals in their secondary semiotic cultural-symbolic meaning. The impetus for writing this article was the jubilee date – the 95th birthday of the famous Ukrainian linguist – Tetyana Borysivna Lukinova, whose entire life is connected with academic science. It is widely known that her doctoral monograph "Numerals in Slavic Languages" (2000) laid the foundations of Ukrainian comparative-historical Slavic studies in the field of numerals, but little is known in the linguistic world about the author's contribution into linguistic culturology. The proposed article is an attempt to fill this gap. In its framework, Ukrainian and Chinese numerals are considered in a comparative mode, mainly from 1 to 10, on the ground of the linguoculturogical analysis of Ukrainian numerals, already made by Tetyana Borysivna. The purpose of the article is to clarify the cultural lacunae and discrepancies in the sacred numerical code of two rather distant linguocultures (of course, against the background of their archetypally determined commonalities). The realization of this goal has not only theoretical, but also practical significance: in the modern globalized world, there are still cultural national ethnic differences, which can sometimes become an obstacle to effective international communication.

Among other language codes, the numerical one is considered the most important, since ancient times, the number has been considered to have a certain mystical side, which is a carrier of knowledge about the deep essence and nature of things, shut for the human mind.

The perspective of this exploration can be, on the one hand, a comparison of the cultural significance of the numerical code from 1 to 10 in Chinese and other Slavic languages (Polish, Czech, Slovenian, etc.), and on the other hand, an expansion of the research material in the numerical sphere.

Key words: *Tetyana Lukinova, numerical code, categorization, axiology, linguocultural studies, comparison.*

© Голубовська І. О., *igolubovska777@gmail.com*
Сакральний числовий код у міжмовному і міжкультурному аспектах (*на матеріалі українських і китайських числівників*) (Українською)

ISSN 2411-1562
STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 20-30

Вступ. Будь-який код можна визначити як сукупність знаків і систему певних правил їх функціонування, за допомогою яких інформація презентується у вигляді набору символів для зберігання, оброблення і передачі закодованої інформації. Існує безліч різноманітних кодів. **Культурний код або код культури** (від лат. *codex* – книга) виступає засобом знакової самоорганізації культури, надає можливість відстежувати її становлення і розвиток. В інших термінах, культурний код можна визначити як систему вербальних і невербальних знаків, що за угодою між представниками певної етнічної/національної культури виступають носіями культурних смислів матеріального і духовного світів людини. Культурні коди є всеоб'ємними і супроводжують людину скрізь у просторово-часовому континуумі її буття. Коди культури за їх природою можна віднести до певних універсалій, проте питома вага кожного коду у рамках певної культури є завжди національно детермінованою та обумовлюється її етнічними особливостями.

У сучасній лінгвокультурології досліджуються найрізноманітніші коди культури, як-от: соматичний, зооморфний, рослинний, артефактний (речовий), харчовий, колірний, числовий (Голубовська 2004, Болобан 2014, Жуйкова 2009, Комар 2009, Лавриненко 2914, Семашко 2017, Соболєва 2014, Чайка 2008, Ящик 2014, Hofstede 2011, Trice & Beyer 1984 та інші).

Можна висунути припущення про те, що числовий код з-поміж інших кодів культури, ймовірно, є найсуттєвішим: ще у піфагорійській школі (VI ст. до н. е.) число: "… сприймалося не як абстрактна кількість, а як активна участь Бога, що є джерелом світової гармонії" [Лукінова 2000, с. 10]. Погляд на число як на містичну даність, яка надає знання про сутність речей, були притаманні не тільки європейській античності: на цих віруваннях по суті будувалася "… езотерична система знань у халдеїв, єгиптян, іудеїв та ін." [Там само, с. 11]. Великий італійський мислитель епохи Відродження Галілео ді Вінченцо Бонаюті де Галілей (1564-1642) вважав математику мовою, якою написано книгу природи. Водночас Клаус Гуго Вейль (1885-1955)[1] наголошував на тому, що сутність математики, її основи, її природа залишаються непізнаними, а "… математизування може залишитися одним із проявів творчої діяльності людини … подібно до музикування або літературній творчості … , проте прогнозування його історичної долі не піддається раціоналізації і не може бути об'єктивним" [Вейль 1984, с. 16].

[1] Німецький математик і фізик-теоретик. Лауреат премії Лобачевського (1927).

© *Golubovska I. O.,* *igolubovska777@gmail.com*

Автор "нового вчення про мову" М. Я. Марр зазначав, що "числівник за своїм походженням є частиною магії" [Цит. за Лукінова 2000, с. 35]. Такого роду міркування великих умів наштовхують на думки про те, що **математика як міра якості предметів і модусу їх співвідношень є глибинним вбудованим механізмом нашої реальності**, який людина до кінця пізнати не в змозі, задовольняючись виключно відносною істиною, що також ллє воду на млин **визнання числового коду нашого буття як наріжного.**

Саме числівник як мовне відбиття числа у його різноманітних слов'янських іпостасях було обрано свого часу ученицею академіка Л. А. Булаховського, ученим-славістом, доктором філологічних наук, професором Тетяною Борисівною Лукіновою в якості масштабного предмета її наукового дослідження. У минулому році Тетяні Борисівні виповнилося 95 років (народилася 25 жовтня 1927 року). Вона є авторкою понад 200 наукових праць, зокрема 10 монографій і 5 словників. Все життя Тетяни Борисівни пов'язано з Інститутом мовознавства імені О. О. Потебні. Її науковий доробок і самовіддана праця на благо українського мовознавства були вшановані державою: Тетяна Борисівна Лукінова є повним кавалером ордену княгині Ольги. Докторська монографія "Числівники в слов'янських мовах" (2000)[2] по праву займає почесне місце з-поміж інших перлин української академічної думки.

Наша увага у рамках цієї статті буде зосереджена на числовому культурному коді, яким він постає у рамках української і китайської лінгвокультур. Ми спиратимемося на логіку опису і розуміння культурної значущості українських числівників, як це було презентовано у першому розділу докторської монографії Тетяни Борисівни під назвою "Число і культура" [Лукінова 2000, с. 7-75].

Метою цієї розвідки є з'ясування культурних особливостей числового коду двох досить віддалених лінгвокультур – української та китайської. Для втілення цієї мети будуть розглянуті числові позначення двох мов (переважно від 1 до 10) в контексті тих культурних смислів, носіями яких вони є. Китайський мовний матеріал було вилучено методом суцільної вибірки з "Far East Pinyin Chinese – English Dictionary" (2000).

Вихідною гіпотезою цього дослідження є переважання культурних розбіжностей і лакун, які можуть бути виявлені при порівняльно-зіставному

[2] У 2001 році була захищена докторська дисертація на тему: "Генезис і еволюція квантитативних імен у слов'янських мовах (порівняльно-історичний аспект)".

культурологічно заангажованому аналізі числівників двох мов.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до розгляду числа та кількості як елементів духовної культури давніх слов'ян, Тетяна Борисівна звертається до розгляду дихотомії парного/непарного і відзначає аксіологічну протилежність у їх сприйнятті в рамках слов'янської мегалінгвокультури: "Емоційно по-різному сприймалася (а подекуди сприймається й досі) найзагальніше виражена кількість як парна або непарна … У діалектичній єдності парного/непарного останнє розглядалося як негативна частина, як знак біди, вісник нещастя" [Лукінова 2000, с. 36]. І далі авторка наводить численні етнографічні, фольклорні та суто мовні свідчення на користь цього твердження [Там само, с. 36–40].

Цікаво, що для китайської лінгвокультури аксіологія цієї спільнослов'янської дихотомії не є релевантною. Хоча в китайській космології і натурософії парні числа відповідають поняттю 阴 "yin", жіночому началу, а непарні – 阳 "yang", чоловічому, – ми не можемо трактувати перші як нещасливі, а другі – як щасливі: ці протилежні світові начала є різним проявом єдиного принципу цілісності Всесвіту і є за своєю суттю рівновеликими: "Сонце відає (началом) ян; місяць відає (началом) інь ... Ян – це мораль, інь – це покарання" [Древнекитайская философия. Собрание текстов в двух томах, т. 2, 1973, с. 45].

На с. 40 своєї монографії Тетяна Борисівна звертається до розгляду позитивної категоризації осіб, предметів, явищ і подій, які пов'язані з порядковим *рьгъ, далі розглядаючи різні випадки "першого" (*перший день року, перший сніп, перший плід з дерева, перший день одруження, перша дитина, перша оранка, перша сівба, перший день збирання врожаю, перший приплід у худоби, перший грім* і т. і.) на багатому слов'янському і – ширше – світовому етнографічному та культурологічному масиві даних. **Перше (1)** наділялося потужною магічною силою[3], причому такого роду уявлення є універсальними для багатьох народів світу: "*Перший,* за магічною синекдохою, властивою різним етнокультурним традиціям, ізоморфний ***цілому*** і всьому ряду однорідних явищ і предметів" [Цит. за Лукінова 2000, с. 40]. Подібні культурні розуміння і їх відповідні позитивно-аксіологічні лінгвальні закарбовування ми можемо відстежити і на матеріалі китайської культури. Так, числівник **один – уī** знаходимо як складову внутрішньої

[3] Д. Фрезер зазначав, що перші плоди нового врожаю, за давніми переконаннями, "належать Богові і навіть містять у собі Бога" [Цит. а Лукінова. 2000, с. 42].

морфологічної форми таких китайських слів-біномів, як: – 路人 yīlùrén (внутр. форма “людина одного шляху”), переклад укр. “однодумець”; – 心 yīxīn (внутр. форма “одне серце”), переклад укр. “повністю віддаватися чому-н., вкладати душу”; лексико-фразеологічних єдностей: – 字–板 yī zì yī bǎn (внутр. форма “одне слово, одна дошка”) у значенні “чітко і ясно”; – 心–意 yīxīnyīyì (внутр. форма “одне серце – одна думка”) у значенні “усією душою” і т.п. Можна припустити, що 10, 100, 1000 і 10000 як багатократні повторення першого, також будуть мати подібну позитивну оцінність на рівні лексичного й лексико-фразеологічного значень: 十分 shífēn (внутр. форма “десять хвилин”) у значенні “досконало, уповні”, 十全 shíquán (внутр. форма “десять (разів), повністю”) у значенні “досконалість”, 十全 十美 shíquán-shíměi (внутр. форма “десять разів повністю – десять разів красиво”) у значенні “досконалий, неперевершений, бездоганний”; bǎishìdǒng 百事懂 (внутр. форма “який розуміє сто справ”) у значенні “дуже інформована людина”; bǎi zhàn – bǎi shèng 百战 - 百胜 (внутр. форма “сто битв – сто перемог”) у значенні “непереможний”; qiān jīn 千金 (внутр. форма “тисяча, золото”) у значенні “дуже велика сума грошей”; wàn qiān 万千(внутр. форма “10 тисяч, тисяча”) у значенні “надійний, всебічний”; wàn néng 万能 (внутр. форма “10 тисяч, могти”) у значенні “всемогутність”. Як бачимо, китайський мовний матеріал засвідчує правильність висунутого припущення про позитивну аксіологію китайських лексичних і фразеологічних одиниць, які містять у собі числівники на позначення 1, 10, 100, 1000, 10000. Їх позитивна семантика супокладена змістам цілісності, єдності, ясності, досконалості, непереможності і т. і.

Починаючи з 44-ої сторінки своєї монографії, Тетяна Борисівна звертається до опису числа **три (3)**, яке поряд із числом **дев’ять (9)** та їх поєднанням в архаїчну комбінацію *тридев’ять* відноситься до найважливіших числових сакральних констант слов’янських народів, що авторка переконливо демонструє на матеріалі весільних, аграрних, лікувальних обрядів, традицій і звичаїв, а також фольклорних текстів. **Трійка з давніх-давен належала до універсальних надважливих сакральних чисел, орієнтованих на кодування релігійно-філософських констант Всесвіту та створення формул-приписів, обов’язкових для** виконання.

У рамках китайської лінгвокультури можна говорити про 三宝 sānbǎo –

© ***Голубовська І. О.,*** *igolubovska777@gmail.com*

три скарбниці буддизму – Будда, його вчення, його учні і 三教 sānjiào – конфуціанство, даосизм, буддизм; три рослини: бамбук, сосна і сливове дерево 竹松梅 zhú, sōng, méi символізують довге життя, їх інколи називають "трьома друзями" (三个朋友 sān gè péngyǒu). 三天 sān tiān – це три їди (сніданок, обід, вечеря), sān yā 三压 – три заборонені для їди істоти – 野鸭 yěyā –дика вутка, тому що вона символізує подружню любов, 狗 gǒu - собака і 黑鳗 hēi mán – чорний вугор, – тому що вони символізують вірність і відданість, яка має існувати між правителем і підопічними; 三好 sān hǎo – три хороші справи: гарно зміцнювати здоров'я, гарно вчитися і гарно працювати.

Щодо китайської **дев'ятки** – **九 jiǔ**, то вона, на наш погляд, принаймні на мовному рівні, не має такого потужного символьно-сакрального потенціалу, як трійка. Нам вдалося відшукати тільки три лексико-фразеологічні єдності, в яких дев'ятка використовується разом з одиницею. На наш погляд, такого роду мовні категоризації, як **九九回**– jiǔ jiǔ huí yī – внутр. форма "дев'ять, дев'ять, повернутися до одиниці" у значенні "повернутися до того, з чого було почато"; **九死–生** jiǔsǐyīshēng – внутр. форма "дев'ять смертей – одне народження" у значенні "врятуватися від неминучої смерті" закріплюють за числом **九** jiǔ у китайській лінгвокультурі принаймні на рівні деяких ідіомовних категоризацій, значення певної сакральної межі, за якою є неминучими певні кардинальні зміни й перетворення, котрі спроможні повертати людину до початків – одиниці як символу цілісної першості. З іншого боку, у древній китайській "Книзі обрядів" **礼记 (Lǐ jì) 九 (9)** використовується у регламентаційно-обрядовій функції: вирізняється 9 основних обрядів-церемоній соціального і особистісного порядків: церемонія ініціації дитини чоловічої статі, шлюб, аудієнція, посольства, поховання, жертвоприношення, гостинність, церемоніальне пиття, військові традиції [Eberhard 1997, p. 207].

У своїй монографії Тетяна Борисівна оминає увагою число **шість (6)**, з чого можна припустити існування певної культурної лакуни в його сакрально-числовій категоризації у слов'янських мовах. Швидше тут діють процеси негативної вербальної аксіологізації: адже широко відоме використання шістки у кримінальному жаргоні та у розмовній мові на позначення людини залежної, слабкої, несамостійної, донощика і підлабузника: *"Ти просто його шістка, не більше", "Як дізнаюсь, хто у нашому колективі шістка, розірву гада!"; О, цей – вічна шістка! Так і лиже*

© *Golubovska I. O.,* *igolubovska777@gmail.com*

одне місце шефу” [https://slovnyk.me/dict/slang_modern].

Щодо китайської лінгвокультури, тут ми стикаємося зовсім з іншими уявленнями**. Шістка 六 liù** вважається щасливим числом, хоча у числовому китайському містицизмі не відіграє великої ролі. Фактично це наша сімка. Шість – 六 liù можна прочитати також як lù 陆 (земля). Коли його вимовляють, як lù, воно звучить так само, як і 路 lù (шлях). Отже, два символи в побажанні добра та успіху: 路路大顺 lù lù dà shùn (внутр. форма “на шляху велике сприяння”) можуть бути заміненими числом шість, таким чином 六六大顺 liù liù dà shùn (внутр. форма “шість і шість, велике сприяння”). Виходячи з цього, багато китайців вважають шістку чудовим знаком для отримання всього того, чого вони хочуть, або досягнення всього того, чого вони прагнуть.

Окрім того, з шісткою асоціюються шість частин тіла людини: руки 手 shǒu, ноги 腿 tuǐ, голова 头 tóu і шлунок 胃 wèi; а п’ять кардинальних чеснот, про які скажемо пізніше, протиставлені шістьом почуттям: гніву, радості, болю, задоволенню, любові і ненависті.

На сс. 51 – 52 своєї монографії Тетяна Борисівна Лукінова зупиняється на числі **сім (7)**, відзначаючи його меншу вживаність у слов’янській обрядності порівняно з числами три, дев’ять і тридев’ять [Лукінова 2000, с. 52] і наголошуючи на його спроможності виступати варіантом інших чисел, насамперед три і дев’ять. На основі аналізу багатющого етнографічного, фольклорного та мовного матеріалу дослідниця доходить висновку про запозичення слов’янами сімки у сакралізованому значенні у дуже давні часи: “Уявлення про особливе значення числа «сім» запозичені, очевидно, від східних народів, світоглядним побудовам яких притаманне вчення про семеричну будову світу” [Там само, с. 73].

Яким же чином виявляє себе ця “світова константа” (в термінах В. В. Іванова і В. М. Топорова) на китайському мовному матеріалі?[4] **Сімка 七 qī** у китайському числовому коді не відіграє надважливого значення, будучи непарним числом і тому чоловічим. Проте воно асоційовано з жіночим інським елементом. Причиною цього виступає його релевантність ритмам розвитку жіночого організму: так, у 7 місяців у дівчинки виростають перші молочні зуби, які випадають, коли дівчинці виповнюється 7 рочків. У 14 років

[4] Про магію числа 7 відомо ще з шумерських міфів.

(2 × 7) відкривається дорога 阴 yīn, дорога жінки, а в 49 (7 × 7) жінка перестає народжувати.

Число сім 七 qī є дуже важливою у китайському культі мертвих. 做七 zuò qī – "робити сім" відноситься до семиденного періоду після смерті людини упродовж якого померлий віддаляється від земного світу. Згідно китайських традицій, на кожен сьомий день аж до 49-ого, відбуваються жертвопринесення і ритуальні церемонії. На 49-ий день після смерті вважається, що душа померлого перейшла у засвіти.

Як засвідчив проаналізований Тетяною Борисівною Лукіновою фольклорний матеріал, **п'ятірка (5)** порівняно рідко зустрічається у замовляннях [Лукінова 2000, с. 68] та й у слов'янській обрядовості в цілому. Натомість в китайському сакральному числовому коді п'ятірка **五 wǔ** вважається одним із найбільш значущих чисел. Вона асоційована з п'ятьма напрямками (чотири сторони світу + середина), з п'ятьма запахами та смаками. Відомі п'ять звичаїв (практик): святкові обряди, поховальні обряди, обряди гостинності, військові обряди, обряди добрих побажань. Існує п'ять типів взаємовідношень між людьми: правитель і підлеглі, батько і син, чоловік і жінка, старший брат і молодший брат, друг і друг. Конфуціанство розглядає всі ці відношення виключно як ієрархічно заангажовані: навіть з-поміж друзів є старший і молодший. У буддизмі існує п'ять заборон: не вбивай, не кради, не прилюбодій, не пий вина, не їж м'яса; п'ять чистих речей: місяць, вода, сосна, бамбук, сливове дерев; п'ять класичних книг: 五经 wǔ jīng: Книга документів, Книга пісень, Книга змін, Книга обрядів, Книга церемоній. За легендою, під час народження Конфуція біля дому зібралися п'ятеро стародавніх духів. Не можна оминути увагою і пять моральних якостей: людяність, почуття обов'язку, мудрість, надійність, правильна поведінка, а також пять дарів: багатство, довге життя, мир, спокій, життя без хвороб.

Переходячи до характеристики числа **чотири (4)**, Тетяна Борисівна зазначає, що, ймовірно, воно відігравало значно більшу роль у давнину, аніж засвідчує загальна реконструйована картина, адже "чимало архаїки втрачено, обряди збереглися до наших часів лише частково, нерідко в редукованому вигляді" [Лукінова 2000, с. 54]. Менше з тим, описані в Іванова і Топорова чотириголові або чотириликі ідоли, уявлення про четвер як особливий день (*четвергова сіль, чистий четвер на Страстному тижні* і т. д.), засвідчують його потужний сакральний потенціал у рамках слов'янської мегалінгвокультури.

Щодо числа 4 – **四 sì** в Китаї, на рівні звичайної колективної свідомості

© *Golubovska I. O.,* *igolubovska777@gmail.com*

воно концептуалізовано вкрай негативно. Річ у тому, що число 4 у китайській мові співзвучно зі словом на позначення смерті 死 sǐ, в силу чого вважається дуже несприятливим. Четвірка відсутня у нумерації поверхів у багатоповерхових будинках, квартир, місць у кінотеатрах, театрах, літаках, автобусах тощо.

На рівні нумерологічних формул-приписів, які відображають настанови соціально-політичного і морально-ціннісного характеру, можна відзначити такі: чотири подорожі юного принца Судхарта Гаутама, які переконали його в тому, що він має залишити накреслений йому від народження шлях принца і стати Буддою; чотири кардинальні чесноти: пристойність, чесність, справедливість, скромність. Цікаво, що комуністичний Китай також взяв на озброєння подібні приписи. Так, ідеологія феодального періоду кваліфікується такою формулою: “чотири старі речі: стара культура, старі звичаї, старі звички, старе мислення” – “四旧：旧文化、旧习俗、旧习惯、旧思维” “sì jiù: jiù wénhuà, jiù xísú, jiù xíguàn, jiù sīwéi”.

Як видається, число **вісім (8)** не набуло сакралізованої сили у царині слов’янських числівників, чого не можна сказати про вісімку в рамках китайської лінгвокульутри. Будучи парним, іньським, у містичній нумерололгії воно пов’язано з чоловіком, життя якого керується числом **8八bā**: коли хлопчику виповнюється 8 місяців, у нього прорізаються молочні зуби, які у 8 років випадають; у 16 років хлопець стає чоловіком, а у 64 він стає неспроможним продовжити свій рід [Eberhard 1997, p. 92]. Буддизм, який поряд з конфуціанством і даосизмом є третім потужним релігійним ученням в Китаї, символізується вісьмома знаками, це: морський слимак, парасолька, навіс, лотос, ваза, риба, вузол, колесо навчання. Відомі також 8 символів Безсмертних (даоських святих): віяло, меч, гарбуз, кастаньєти, кошик з квітами, бамбукова тростина, флейта, лотос.

Висновки. Роланд Барт свого часу писав, що “у людському суспільстві на основі первинної системи, що її утворює природна мова, завжди виникають системи вторинних смислів” [Барт 1975, с. 11]. У кожної культури вони свої. Са́ме дивовижне сплетіння цих вторинних означень і утворює мережу національно-специфічних образів, у візерунках яких виформовується змалку етнічна людина з її способом осягнення дійсності, культурними преференціями, символьними уподобаннями, модусом бачення світу.

© ***Голубовська І. О.,*** *igolubovska777@gmail.com*

Проведений культурно орієнтований порівняльно-зіставний аналіз числівників від 1 до 10 в українській і китайській лінгвокультурах підтвердив вихідну гіпотезу цієї розвідки, сформульовану у Вступі: нам вдалося виявити набагато більше розбіжностей, аніж збігів, у вторинних культурно зумовлених сакралізованих значеннях українських і китайських числівників.

Всесвіт розмовляє з нами мовою символів: частина з них є універсальною для всіх народів, відображаючи глибинні архетипи людського підсвідомого, – частина є національно / етнічно зумовленою. Вивчення національних символьних світів через їх вербалізовану частину – одне із найцікавіших і все ще перспективних занять у лоні лінгвокультурологічних розвідок.

Докторська монографія Тетяни Борисівни Лукінової "Числівники в слов'янських мовах" заклала всі необхідні підвалини не тільки для ностратичних, а й для масштабних студій міжмовного і кроскультурного характеру.

Література:

1. Барт, Р. *Избранные работы: Семиотика: Поэтика*: пер. с фр. (Москва: Прогресс, 1989), 616.
2. *Древнекитайская философия. Собрание текстов в двух томах*, т. 2, JV1. (Мысль, 1973), 384.
3. Клайн, М. *Математика. Утрата определённости* (Москва: Мир, 1984), 113.
4. Лукінова, Т. Б. *Числівники у слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис)* (Київ: Наукова думка, 2000).
5. Лукінова, Т. Б. *Число і культура / Числівники у слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис)* (Київ: Наукова думка, 2000): 7–75.
6. *Far East Pinyin Chinese-English Dictionary* (Taipei: The Far East Book Co., Ltd, 2000), 851.
7. Eberhard, W. *Times Dictionary of Chinese Symbols* (Singapore, 1997): 261-262.
8. *Словник сучасного українського сленгу*, https://slovnyk.me/dict/slang_modern.

References:

1. Bart, R. *Izbrannye raboty: Semiotika: Poetika*: per. s fr. (Moskva: Progress, 1989), 616.
2. *Drevnekitajskaya filosofiya. Sobranie tekstov v dvuh tomah*, t. 2, JV1. (Mysl', 1973), 384.
3. Klajn, M. *Matematika. Utrata opredelyonnosti* (Moskva: Mir, 1984), 113.
4. Lukinova, T. B. Chislivniki u slov'yanskih movah (porivnyalno-istorichnij naris) (Kiyiv: Naukova dumka, 2000).
5. Lukinova, T. B. Chislo i kultura / Chislivniki u slov'yanskih movah (porivnyalno-istorichnij naris) (Kiyiv: Naukova dumka, 2000): 7–75.
6. *Far East Pinyin Chinese-English Dictionary* (Taipei: The Far East Book Co., Ltd, 2000), 851.
7. Eberhard, W. *Times Dictionary of Chinese Symbols* (Singapore, 1997): 261-262.
8. *Slovnik suchasnogo ukrayinskogo slengu*, https://slovnyk.me/dict/slang_modern.

© *Golubovska I. O.*, *igolubovska777@gmail.com*
The Sacred Numerical Code in Interlingual and Intercultural Aspects *(based on Ukrainian and Chinese numerals)* (in Ukrainian)

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Вип. 21: 31-40

Стаття надійшла до редакції 01.10.2022 р.
Перевірено на плагіат 10.10.2022 р.
унікальність – 87.74 %
https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.31-40

УДК 81'362(44:477) "19"

СТИЛІСТИЧНА БАГАТОВИМІРНІСТЬ АВТОРСЬКОЇ МОВИ Л.-Ф. СЕЛІНА І В. ДОМОНТОВИЧА

Ярина Тарасівна Стецько, *yaryna75@ukr.net*
канд. філол. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка

Перші десятиліття XX століття стали початком фундаментальних змін у художніх висловах і в самому сприйнятті та розумінні українського і французького національних мистецтв. Обмежуючись аналізом художнього прозового мовлення, а ще конкретніше, жанром роману, бачимо, що революційних змін зазнав не тільки спосіб і стиль викладу авторського задуму, а й сама концепція літературної виразовості.

Постаті обох письменників, як В Домонтовича, так і Л.-Ф. Селіна, викликають до себе різне ставлення з боку своїх співгромадян. Не завжди їх вчинки і погляди до кінця зрозумілі і взагалі відомі нам сьогоднішнім. Водночас, не можна не зауважити численних паралельних, хоч нерідко і зовсім різних підходів до художньо-літературного вислову з боку обох письменників. Мета статті і полягає у виявленні таких паралелей і розходжень у творчих стилях авторів.

Роман Л.-Ф. Селіна «Voyage au bout de la nuit» і роман В. Домонтовича «Без ґрунту» і становлять предмет аналізу. В авторських мовах проаналізовано головним чином їх ритмічні та мелодичні особливості. Тексти вивчаються методом їх порівняльного аналізу з огляду на національні, історичні, культурологічні і біографічні та професійні риси, характерні для обох творців.

На ґрунті проведеного аналізу доходимо висновків, за якими творчі стилі В. Домонтовича і Л.-Ф. Селіна уподібнюються лаконізмом вислову; чітко вираженим, часто синкопованим, ритмічним малюнком; елементами звукових виражальних рис художнього вислову; можливостями нарощувати і сповільнювати темп та збільшувати чи зменшувати силу звуку; віртуозним маніпулюванням лексичними засобами мови. У морфологічному плані визначальну роль при описах персонажів і ситуацій відіграють прикметники.

Ключові слова: *«petite musique», ритм, синкопа, мелодика, прикметник, синтаксис, лексика, інтелектуальний роман.*

© *Стецько Я. Т.,* *yaryna75@ukr.net*
Стилістична багатовимірність авторської мови Л.-Ф. Селіна і В. Домонтовича (Українською)

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 31-40

STYLISTIC MULTIDIMENSION OF THE AUTHOR'S LANGUAGE OF L.-F. CELINE AND V. DOMONTOVYTCH

***Yaryna T. Stetsko**, yaryna75@ukr.net*
Ph. D. (Philology), Associate Professor,
Ivan Franko National University of L'viv

The first decades of the 20 th century marked the beginning of fundamental changes in artistic expressions and in the very perception and understanding of Ukrainian and French national arts. Limiting ourselves in this article to the analysis of artistic prose speech, and more specifically, the genre of the novel, we see that not only the method and style of presenting the author's idea, but also the very concept of literary expressiveness underwent revolutionary changes.

Figures of both writers, V. Domontovych and L.-F. Celine, cause different attitudes from their fellow citizens. Their actions and views are not always completely understandable and generally known to us today. At the same time, it is impossible not to note the numerous parallel, although often completely different approaches to artistic and literary expression on the part of both writers.

The purpose of the article is to identify such parallels and differences in the creative styles of writers. L.-F. Seline's roman "Voyage au bout de la nuit" and V. Domontovych's novel "Soilless" are the subject of analysis. In author's languages, mainly their rhythmic and melodic features are analyzed. The texts are studied by the method of their comparative analysis in view of the national, historical, cultural and biographical and professional features characteristic of both authors.

On the basis of the conducted research, we reach conclusions according to which the creative styles of V. Domontovych and L.-F. Celine is likened by the conciseness of the expression; clearly expressed, often syncopated, rhythmic pattern; elements of sound expressive features of artistic expression; the ability to increase and decrease the tempo and increase or decrease the volume; virtuoso manipulation of lexical means of speech. Morphologically, adjectives play a decisive role in describing characters and situations.

***Key words:** "petite musique", rhythm, syncopation, melody, adjective, syntax, vocabulary, intellectual novel.*

Літературний дебют письменника і лікаря (сам він вважав себе перш за все лікарем) Луї Фердинанда Селіна з романом «Voyage au bout de la nuit» (1933) здійснив справжню революцію у французькому прозовому художньому мовленні. Так до цього часу не писав ніхто. Історично міжвоєнні десятиріччя не були простими для Франції, для України ж їх трагізм сягнув незбагненних масштабів. Водночас, в українському художньому письменстві з'являлися творіння не меншої мистецької ваги і прогресивно-новаторської наповненості.

© *Stetsko Y. T.*, *yaryna75@ukr.net*

Актуальність проблеми порівняльного дослідження мови Селіна і мови його українського письменника-сучасника В. Петрова-Домонтовича який перетинається з ним творчо в певних, окреслених нижче, особливостях, не викликає жодного сумніву. Стиль Л.-Ф. Селіна до цього часу вивчали досить глибоко і уважно. Енрі Ґодар, Філіп Мюре, Філіп Альмерас, Еміль Брамі, Веронік Робер, Жан-П'єр Тібода – це стислий перелік дослідників його творчості і життєвого шляху.

Долю і твори настільки ж суперечливого, в чомусь епатажного в плані життєвих переконань В. Петрова-Домонтовича досліджували Юрій Шерех-Шевельов, Соломія Павличко, Віра Агеєва та інші українські науковці.

Питання порівняльного аналізу авторських стилів згаданих французького і українських письменників, встановлення меж і перетинів у їх творчих і життєвих світоглядах до сьогодні ще не поставлено, і не розкрито, в цьому і полягає **мета** статті.

Що найбільше вражало в авторському стилі Селіна, то це його тепер вже знаменита *«petite musique»*, його виняткова ритмічна організація прозової фрази, що й стала першим і найвагомішим чинником поетизації авторової прози.

Глибокий інтерес Селіна до музичного і балетного мистецтв – відомий факт. Самим поняттям *музика* Селін послуговується не лише для того, щоб окреслити власний авторський підхід до літературного виразу, але також і для того, щоб експресивно виразити бажану ідею: *«la musique intérieure», «la musique de l'âme»*.

Ця «*petite musique célinienne*» починає головним чином звучати у всіх наступних після «Подорожі на край ночі» творах. Йдеться не лише про романи, але й про його памфлети та інші публіцистичні тексти. Водночас, беззаперечним є факт особливої ритмічної наповненості словесного тексту вже в цьому першому романі: «*Ça a débuté comme ça. Moi, j'avais jamais rien dit. Rien. C'est Arthur Ganate qui m'a fait parler. Arthur, un étudiant, un carabin lui aussi, un camarade»* [Céline 1952, p. 15].

«Це почалося так. Я завжди відмовчувавсь і ні про що не говорив: ні про що. Змусив мене розговоритись Артюр Ґанат. Артюр – мій приятель, теж студент і теж медик» [Селін 2000, с. 19]

Абсолютна відпрацьованість коротких лаконічних фраз, досконало відшліфована сонорика, акуратна наполегливість повторів – все це вже з перших рядків роману надає притаманного авторові ритмічного пульсування фрази, що не перерветься до останніх рядків твору. «*Il appelait vers lui / **toutes** les péniches*

*du fleuve / **toutes**, et la ville entière, / **et** le ciel / **et** la campagne / **et** nous, / **tout** qu'il emmenait, / la Seine aussi, / **tout**, / qu'on n'en parle plus»* [Céline 1952, p. 636].

*«Він **скликав** до себе / **всі** баржі на річці, / **все** місто і небо, / далекі околиці і нас, / – **закликав** геть усіх, / навіть Сену, / щоб ми вже / ні про що не розмовляли»* [Селін 2000, с. 367].

Музикальність селінівського вислову – не єдина риса, яка одразу ж впадає у вічі, чи, швидше до вуха, його читачеві. В авторському стилі письменника, у тому, як він формулює і інтерпретує своє розуміння життя в художньому тексті, видно зі ще однієї цитати, що має якнайближчий стосунок до особи самого автора. *«Arthur, un étudiant, un carabin lui aussi, un camarade»* [Céline 1952, p. 15].

«Артюр – мій приятель, теж студент і теж медик» [Селін 2000, с. 19].

В житті Луї-Фердинан Селін письменник і медик. Медичний підхід в авторському вислові і світосприйнятті проступає в творах з такою ж силою, як і його знаменитий ритм. Чи, можливо, сам цей ритм і диктується певним іронічним скепсисом, іноді навіть поверхово-легковажним розумінням серйозних ситуацій, їх гумористичним трактуванням. Гумор, сатира і сміх Селіна – це те, чим пронизаний перший роман, як і зрештою, вся його літературна і публіцистична творчість. При всьому найвищому трагізмі порушуваних тем завжди є сміх, завжди він ритмізований і від того ще болючіший. Гумор і філігранна іронія, нерідко й цинізм – це ті риси, які в художній мові письменника і публіциста набирають щоразу більших обертів, зростають у звучанні на потужному *crescendo*. «*Il s'appelait Pinçon ce salaud-là, le commandant Pinçon. J'espère qu'à l'heure actuelle il est bien crevé (et pas d'une mort pépère). Mais à ce moment-là, dont je parle, il était encore salement vivant le Pinçon. [...] Il nous envoyait à tous les diables, nous qui avions traîné toute la journée derrière le général. Pied à terre! A cheval! Repied à terre!»* [Céline 1952, p. 36].

«Його звали Пенсон, комендант Пенсон. Сподіваюсь, він уже сконав, і то не тихою смертю; та в часи, про які я розповідаю, Пенсон був здоровий, мов бугай. [...] Нас, що цілісінький день тяглися за генералом, він висилав на край світу! З коня! На кінь! З коня! На кінь!» [Селін 2000, с. 30].

Стакатно-карбована ритміка фрази, розмовна лексика, іронічні командні вигуки в кінці – все це передає настрій буфонадно-маршового звучання.

«*De toute cette obscurité si épaisse qu'il vous semblait qu'on ne reverrait plus son bras dès qu'on l'étendait un peu plus loin que l'épaule, je ne savais qu'une chose, mais cela alors tout à fait certainement, c'est qu'elle contenait des volontés homicides énormes et sans nombre.*

Cette gueule d'Etat-majeur n'avais de cesse, dès le soir revenu, de nous

© *Stetsko Y. T.*, yaryna75@ukr.net

expédier au trépas et ça le prenait souvent dès le coucher du soleil. On luttait un peu avec lui à coup d'inertie, on s'obstinait à ne pas le comprendre, on s'accrochait au cantonnement pépère tant bien que mal, tant qu'on pouvait, mais enfin quand on ne voyait plus les arbres, à la fin, il fallait consentir tout de même s'en aller mourir un peu: le dîner du général était prêt» [Céline 1952, p. 37].

«*Про ніч, таку темну, що, здавалось, випростай руку – й не побачиш пальців, я знав тільки одне, але те знання було непохитне: ніч сповнена багатоликої та невгамовної жадоби вбивства.*

Той горлань-комендант, тільки-но смеркало, неодмінно посилав нас на смерть, принаймні досить часто. Іноді ми мляво опиралися, вдавали нетямущих, то так, то сяк, чіплялися за табірний затишок, та зрештою, коли в темряві вже щезали дерева, а вечеря для генерала була готова, доводилося коритись і вирушати на пошуки смерти» [Селін 2000, с. 30].

Ціле Селінове речення – розгорнутий епітет до темряви ночі. Вона передається пластично, тривимірно (*cette obscurité si épaisse – «про ніч таку темну що, її можна відчути навіть на дотик*» (*on ne reverrait plus son bras dès qu'on l'étendait un peu plus loin que l'épaule*).

А далі, віртуозний сарказм Селіна набирає темпових обертів, ритмічного *ostinato*, ніби в Равелевому «Болеро» (до речі, це був один із улюблених музичних творів письменника). Однак абсолютної метричної точності автор не дотримується. «Музика» Селіна ближча до творів Дебюссі чи Оннегера.

Все це набирає сили і доходить до кульмінаційного моменту на словах («*il fallait consentir tout de même s'en aller mourir un peu*» «*доводилося коритись і вирушати на пошуки смерти*»). Гіркий гумор – в завершальних словах, підсилених іронічним «*un peu*» і, зрештою, напруга «розв'язується» у фінальному «тонічному» акорді на словах «*le dîner du général était prêt*» – «*а вечеря для генерала була готова*». Темп сповільнюється.

Гумор, медицина і література, які єднаються в одному творцеві, наштовхують на думку про українського сучасника Селіна (кілька років різниці між їх життями), людину, цинічно знищену комуністичним тоталітарним режимом, – Остапа Вишню. Порівнювати мовні особливості Л.-Ф. Селіна з мовою Остапа Вишні не входить в межі цієї статті, але таких паралелей багато, як багато і відмінностей між ними. Зауважимо тільки, що сміх українця втілюється часто через гіперболу, гротеск, іронію, змішування стилів, вживання народної лексики, розмовно-побутових слів, трансформованих афоризмів, народних дотепів і інше. Ці ж засоби вживає і Селін.

Близькі письменники ще й тим, що двоє зрозуміли і зненавиділи совєтский комуністичний тоталітаризм, Остап Вишня відбув десятиріччя сибірських таборів, а Селінові вистачило однієї подорожі до СРСР, щоб збагнути всю фальшиву і жорстоку ницість комуністичного режиму.

Розуміння цього відкрилося у памфлеті Селіна «*Mea culpa*». Мова, ритм і стиль твору за експресією, дисонує із мелодійністю і легкістю в читанні роману «Voyage au bout de la nuit». Ритм зовсім інший – нервозно-синкопований, вигуки, слова-новотвори і, особливо, промовисто-експресивна пунктуація – все це знову ж аж ніяк не позбавляє музичного, хоч зовсім іншого, ніж до того, звучання: «*Et flatteurs! Chaqun pour soi!... Le programme du Communisme? malgré les dénégations: entièrement matérialiste! Révendications d'une brute à l'usage des brutes!... Bouffer!... Regardez la gueule du gros Marx, bouffi! Et encore si ils bouffaient, mais c'est tout le contraire qui se passe! Le peuple est Roi!... Le Roi la saute! Il a tout! Il manque de chemise!... Je parle de Russie»* [Céline 1986, p. 36].

«І як вони вихваляють – кожен себе!.. А яка ж та програма комунізму! Попри всілякі заперечення цілком матеріалістична! Вимоги тварюки заради тварюк!.. Головне – напихати пельку! Подивіться лише на розгодовану пику гладуна Маркса. Та якщо вони й напихають пельку, насправді діється щось цілком протилежне. Народ тепер суверен! А суверен хоче жерти! Він володіє геть усім! А в самого й сорочки нема!.. Я кажу про Росію» [Селін 1999, с. 4].

Окличними реченнями памфлет рясніє. Звучить на *forte* і навіть *fortissimo.* Пульсує і римованими сатирично-іронічними вставками:

«Les riches on les boulottera! / Tra-tra-tra / Avec des truffes dans le crupion! / Vive le son du canon! / Boum! […]» [Céline 1986, p. 35]

«Багатіям ми пустимо кров! / Та-та-та / Та-та-та! / Свинцем нашпигуємо зад! / Хай живе грім гармат! / Бум-бім!» [Селін 1999, с. 3].

Як бачимо, іронія досягається настільки ж ритмом і звучанням, наскільки й семантикою тексту. Далі через кілька рядків цей нервозний речитатив переходить в танець. Шалений *danse maccabre*. Вчувається знаменита музика танцю смерті Сен-Санса у словах Селіна. Ми, українці, чуємо тут і «Танець кістяків» – симфонічної поеми С. Людкевича: «*Si l'existence communiste c'est l'existence en musique; plus râlante, borgne et clocharde, plus vacharde comme par ici, alors il faut que tout le monde danse, faut plus un boîteux à la traîne»* [Céline 1986, p. 36].

«*Якщо комуністичне життя – це життя під музику, – ще прикріше, обмеженіше, досадніше й паскудніше, ніж тутешнє, – то треба, щоб танцював увесь світ, треба, щоб жоден кульгавий не став осторонь*» [Селін

© ***Stetsko Y. T.,*** *yaryna75@ukr.net*

1999, с. 4].

Саме ритм і звучання породжують відповідний настрій і похмуру атмосферу рядків. Завдяки цьому вимальовуються асоціації, що їх автор передає через вібрацію тексту, в якому ритм і звукопис настільки ж важливі, наскільки значення підібраних слів.

Віртуозне володіння Селіна мистецтвом епітета, як і інші хронологічні, біографічні, мовні та психологічні аспекти, наводять на думку про не менш суперечливого і не завжди позитивно трактованого (йдеться теж про певні не до кінця висвітлені моменти його біографії) українського сучасника французького письменника – В. Домонтовича.

Багато що єднає ці дві загадкові постаті: їх часткове несприйняття численними співгромадянами, їх не до кінця зрозумілі вчинки, навіть те, що двоє знову ж працюють як в літературі, так і в науці (у випадку В. Домонтовича, це археологія, математика, історія і ін. Там він відомий під прізвищем В. Петров). Втім, висота їх як наукових, так і мистецьких талантів набуває сьогодні щоразу ширшого визнання. Обоє писали в жанрі роману, в публіцистиці, проводили наукові дослідження. Їх літературні твори – інтелектуальні, більшою мірою урбаністичні.

У плані морфологічних особливостей текстів Домонтовича, то тут пріоритет належить прикметникам, хоч і дієслова в нього теж дуже промовисті і для опису характеру не менш важливі.

Прикметники В. Домонтовича все ж мають першочергове значення. Так, приклад з роману «Без ґрунту»: *«Я потиснув, простягнену мені руку, і, як завжди, від цього дотику до його вологої і холодної руки в мене лишилось враження, ніби я торкнувся трупа, який багато часу пролежав у моргові … бр-р-р, яка гидота. Окремим декретом треба було б заборонити приймати на посади секретарів до установ людей з подібними долонями»* [Домонтович 1999, с. 165].

Інший приклад потиску руки з цього ж роману В. Домонтовича пропонує Юрій Шерех:

*«*Ми *ласкаво* привітались. Я потиснув *гарячу, міцну, широку* долоню цього фавна. *Дивна* плоть, *насичена теплом і кров'ю, спокійним і лагідним* дотиком торкнулась моєї *довгої і хрумкої, з вузькими пучками, нервової руки»* [Шерех 1998, с. 93].

Характеристика образу через потиск руки – це один із засобів портретності, до яких вдається письменник. «*Усі Домонтовичеві епітети*

змістовні. З одного боку, вони дають пластичний образ того, про що говориться. З другого, вони функціонують як істотний компонент загальної будови і ідейного спрямування твору. Вони можуть накопичуватися, як у поданих прикладах, але можуть у рівномірному ритмі супроводити кожний іменник речення […]» [Шерех 1998, с. 93-94].

Промовистими і ще й дуже місткими інформативно маємо вибудовані на прикметниках описи персонажів і у Домонтовича, і в Селіна. У фізичному описі вже прочитується внутрішня нікчемність особи.

«*Він – блідий і безбровий з рідким, їжачком зачесаним волоссям, з стосами жиру, відкладеними на спині, широким, як у жінки, крижем і коротенькими худорлявими ніжками, на яких безпомічно тилигаються штанці, що їх він раз у раз підсмикує. В'їдливий педант з писклявим і верескливим баб'ячим голосом євнуха. Увесь розм'яклий і пухкий. Опара, що повзе з макітри*» [Домонтович 1999, с. 165-166].

Змальовуючи полковника, Л.-Ф. Селін, послуговується однаково як прикметниками, так і образно багатими іменниками.

«*Avec sa tête de pêche pourrie, ses quatre galons qui lui scintillaient partout de sa tête au nombril, ses moustaches rêches et ses genoux aigus et ses jumelles qui lui pendaient au cou comme une cloche de vache [...]*» [Céline 1986, с. 41].

«… з його головою, як гнилий персик і чотирма галунами, що блищали на ньому всюди від тім'я до пояса, шорсткими вусами і гострими колінами, бінокле́м, що висів на шиї, мов калатало в корови, і картою-кілометрівкою» [Селін 2000, с. 33].

Такого ж плану влучне вживання іменників для яскравого змалювання образу в Домонтовича знаходимо нерідко. В описах ці штрихи забезпечують чітке лаконічне зображення. З-поміж ряду прикметників промовистий іменник додає портретові конкретики і більшої виразності. Деякі прикметники, відповідно, субстантивізовано.

«Мерцеві, канцеляристові доручити живу справу!.. […] Своїм писклявим баб'ячим голосом він доводив вам, що в урядових справах немає й не може бути чогось дрібного й маловартного» [Домонтович 1999, с. 167].

Легко і невимушено поводиться Л.-Ф. Селін з відтворенням мовою темпу і зростання звуку.

«*Tout de même on se mettait en route. Le boulot c'était pour les faire passer au trot les canards. Ils avaient peur de bouger à cause des plaies d'abord et puis ils avaient peur de nous et de la nuit aussi, ils avaient peur de tout, quoi! Nous aussi! Dis fois qu'on s'en retournait pour lui redemander la route au commandant. Dix fois*

qu'on nous traitaient de fainéants et de tire-au-cul dégueulasses. A coups d'épérons enfin on franchissait le dernier poste de garde, on leur passait le mot aux plantons et puis on plongeait d'un coup dans la salle aventure, dans les ténèbres de ces pays à personne» [Céline 1986, p. 40].

«*Нарешті ми таки вирушили. Найтяжче – пустити наших коней клусом. Вони боялися виїзду через свої виразки, а крім того боялися нас, боялись ночі, боялися геть усього! Ми теж боялись! Ми поверталися разів десять, знову і знову розпитуючи коменданта про дорогу. Він щоразу обзивав нас ледацюгами й паскудами. Підостроживши коней, ми зрештою проминули останніх вартових, сказали їм кілька слів і потім одразу занурились у морок нічиєї землі*» [Селін 2000, с. 32].

Спершу упокорена інертність коней, які не можуть рушити через свої рани, які бояться нас, бояться ночі, бояться всього. Настирне триразове повторення «*ils avaient peur*» передає наростання темпу, що переходить в стрімке *accelerando* на повторенні тепер вже вислову «*dix fois*» і на рівні найбільшої напруги через фразу «*et puis on plongeait d'un coup dans la salle aventure, dans les ténèbres de ces pays à personne*» асоціативно горизонтальна лінія зростання темпу кінського тупоту раптово переходить в вертикальне провалля темряви. Ніби звуковий образ обривається зоровим.

Ще одна спільна для обох письменників риса у вже згаданому превалюванні в їх творах інтелектуально-урбаністичного сприйняття. Особливим чином це твердження стосується В. Домонтовича-письменника, якого не можна сприймати відокремлено від його іншої іпостасі – науковця Петрова. «*Петров залишається загадкою, ребусом, своєрідним сфінксом чи навіть Мефістофелем української культури. Те ж саме можна сказати про Домонтовича - його літературну креатуру*» [Павличко 1999, с. 10].

Дослідниця Соломія Павличко відстежує синкопованість ритму в прозі Домонтовича, яку і пояснює відбитком на художньому письмі Домонтовича-письменника вислову Петрова-науковця.

«*Вставні есеї, яких дуже багато в його романах, іноді мають концептуальне пов'язання з інтелектуальною колізією твору […]. Вони надають їй вигляду синкопованого ритму та ексцентричності – саме таких ефектів, здається, і прагнув автор*» [Павличко 1999, с. 10].

Для наукових розвідок В. Домонтовича, які стосувалися українських і європейський філософів, істориків і літераторів, як, наприклад, Григорія Сковороди, якого 300-річний ювілей припав на минулий рік, доцільно

підготувати ширше дослідження в перспективі.

«In 1920, Viktor Petrov wrote a review *Literatura pro Scovorodu (Literature about Scovoroda).* Almost a century later, Leonid Ushkalov conducted a fundamental index of research on the life and heritage of Skovoroda» [Petrenko-Tseunova 2022, p. 70-71].

Отже, ґрунтуючись на окресленому вище матеріалі, доходимо **висновків,** за якими засоби мовного виразу художньої думки Л.-Ф. Селіна та В. Домонтовича мають низку спільних ознак. Їх єднає першочергова роль ритміки у фразі, лаконізм виразу, часто інтелектуально-наукові вкраплення в канву літературного твору (це більшою мірою про В. Домонтовича). Водночас художній стиль Селіна теж позначений впливом медицини як іншої сфери його діяльності. Іронія, скептицизм і гіркий сміх – домінантні риси авторських стилів обох письменників, свідків і жертв трагічного XX століття. Численні стилістичні, мистецькі, історичні і навіть біографічні переплетіння в творчих стилях і життєвих баченнях обох письменників відкривають широкі перспективи до їх подальших досліджень.

Література:

1. Домонтович, В. *Доктор Серафікус. Без ґрунту* (Київ: Критика, 1999).
2. Селін, Луї-Фердінан. *Подорож на край ночі. Переклад Петра Таращука* (Київ: Юніверс; Харків: Фоліо, 2000).
3. Селін, Луї-Фердінан. *Mea culpa. Переклад Петра Таращука*, https://chtyvo.org.ua/authors/Louis-Ferdinand_Celine/Mea_Culpa/
4. Павличко, Соломія. «Роман як інтелектуальна провокація.» *Доктор Серафікус. Без ґрунту*, В. Домонтович (Київ: Критика, 1999): 3-16.
5. Шерех, Юрій. *Поза книжками* (Київ: ЧАС, 1998).
6. Céline, Louis-Ferdinand. *Voyage au bout de la nuit* (Gallimard, 1952).
7. Céline, Louis-Ferdinand. *«Mea culpa» dans les Cahiers Céline (Gallimard)* 7 (1986): 30-45.
8. Petrenko-Tseunova, Olha. «The Motive of Discrepancy in Hryhorii Skovoroda's Works.» *Kyiv-Mohyla Humanities Journal* 9 (2022): 69–81, http://kmhj.ukma.edu.ua/

References:

1. Domontovich, V. *Doktor Serafikus. Bez gruntu* (Kiyiv: Kritika, 1999) [In Ukr.].
2. Selin, Luyi-Ferdinan. *Podorozh na kraj nochi. Pereklad Petra Tarashuka* (Kiyiv: Yunivers; Harkiv: Folio, 2000) [In Ukr.].
3. Selin, Luyi-Ferdinan. *Mea culpa. Pereklad Petra Tarashuka*, https://chtyvo.org.ua/authors/Louis-Ferdinand_Celine/Mea_Culpa/. [In Ukr.].
4. Pavlichko, Solomiya. «Roman yak intelektualna provokaciya.» *Doktor Serafikus. Bez gruntu, V. Domontovich* (Kiyiv: Kritika, 1999): 3-16 [In Ukr.].
5. Shereh, Yurij. *Poza knizhkami* (Kiyiv: ChAS, 1998) [In Ukr.].
6. Céline, Louis-Ferdinand. *Voyage au bout de la nuit* (Gallimard, 1952).
7. Céline, Louis-Ferdinand. *«Mea culpa» dans les Cahiers Céline (Gallimard)* 7 (1986): 30-45.
8. Petrenko-Tseunova, Olha. «The Motive of Discrepancy in Hryhorii Skovoroda's Works.» *Kyiv-Mohyla Humanities Journal* 9 (2022): 69–81, http://kmhj.ukma.edu.ua/

© Stetsko Y. T., *yaryna75@ukr.net*
Stylistic Multidimension of the Author's Language of L.-F. Celine and V. Domontovytch (in Ukrainian)

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Вип. 21: 41-56

Стаття надійшла до редакції 02.10.2022 р.
Перевірено на плагіат 12.10.2022 р.
унікальність – 95.29%
https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.41-56

УДК 811.161.2’373.611

НЕОСЕМАНТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Олександр Анатолійович Стишов, *styshov@ukr.net*
д-р філол. наук, професор,
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті досліджено нові слова як результат семантичної деривації, що виникли й функціонують як у літературній, так і в загальнонародній українській мові початку XXI століття. Розвідку виконано на матеріалі українськомовного інтеренет-дискурсу, оскільки нині він являє собою об’ємне (охоплює різноманітні електронні медіа, соціальні мережі, форуми, блоги, чати, гостьові книги, пошукові сайти) і потужне комунікативне середовище, завдяки якому істотно розширилися сфери міжособистісного та групового спілкування. Саме тому в ньому найбільш продуктивно твориться й функціонує значний корпус неосемантів. Виявлено головні чинники, що сприяли активізації семантичних процесів у сучасній українській мові. Схарактеризовано неологізми, що постали завдяки розширенню семантичної структури ряду питомих і запозичених слів. З’ясовано й проаналізовано головні тематичні групи відомих лексем, на основі яких найінтенсивніше виникають неосеманти – воєнної, медичної, спортивної, мистецької та інших царин. Значну увагу приділено також творенню некодифікованих нових слів шляхом семантичної деривації – розмовних і жаргонних. Характерно, що переважна більшість неосемантів, зафіксованих у сучасній інтернет-комунікації, виникла саме завдяки різноманітним метафорам, які розширюють і збагачують виражально-зображальні засоби української мови. Лише деякі неологізми постали завдяки розширенню їх значеннєвої структури на основі метонімії та синекдохи. Проаналізовано основні причини активного продукування неосемантів в українськомовному інтеренет-дискурсі.

Ключові слова**:** *неологізм, неосемант, значення, інтернет-дискурс, чинник, метафора, креативний.*

© Стишов О. А., *styshov@ukr.net*
Неосеманти в сучасному українськомовному інтернет-дискурсі (Українською)

ISSN 2411-1562
STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 41-56

NEOSEMANTS IN MODERN UKRAINIAN INTERNET DISCOURSE

Oleksandr A. Styshov, *styshov@ukr.net*
Dr. Sc. (Philology), Professor,
Kyiv University named after Borys Grinchenko

The article examines new words as a result of semantic derivation, which arises and functions both in the literary and national Ukrainian language of the beginning of the 21st century. The research was carried out on the material of the Ukrainian Internet discourse, since nowadays it is an extensive source (it covers various electronic media, social networks, forums, blogs, chat rooms, guest books, search sites) and a powerful communicative environment, thanks to which the spheres of interpersonal and group communication have been enlarged enormously. That is why within it a significant amount of semantic neologisms are being created and productively functioning there. The main factors contributing to the activation of semantic processes in the modern Ukrainian language have been identified. It is characterized by neologisms that appeared due to the expansion of the semantic structure of a number of proper and borrowed words. The main thematic groups of well-known lexemes, represented by military, medical, sports, artistic and other topical fields, have been outlined and analyzed. Considerable attention is also paid to the creation of the non-codified new words through semantic derivation within the colloquial variantof language, and slang. It is characteristic that the vast majority of semantic neologisms recorded in modern Internet communication arise thanks to various metaphors that expand and enrich the expressive and figurative means of the Ukrainian language. Only some of neologisms appeared due to the shift of the meaning structure of the words based on metonymy and synecdoche. The main reasons for the active production of semantic neologisms in the Ukrainian Internet discourse are being analyzed.

Key words: *neologism, neosemant, meaning, Internet discourse, factor, metaphor, creative*

Вступ. Українська мова на початку XXI століття розвивається надзвичайно інтенсивно, зазнаючи істотних кількісних і якісних змін під впливом екстра- й інтралінгвальних чинників. Традиційно найбільшою динамікою відзначається її лексико-семантична підсистема. Свого часу академік Л. Булаховський із цього приводу зазначав: "Коли йдеться про лексичний склад мови (про її словник), його розвиток треба уявляти собі як поповнення мови раз у раз новими словами, вживаними відповідно до зрослих потреб суспільства – нових у ньому уявлень, понять і емоцій" [Булаховський 1975, I, с. 214]. Одним із важливих джерел збагачення й розширення лексико-семантичного рівня української мови виступає семантична деривація, яка забезпечує інноваційні зміни. "Перенесення існуючих слів на нові поняття, вироблювані в творчому акті – реагуванні на нові враження, факти трудового досвіду тощо, є одним із найпоширеніших

© Styshov O. A., *styshov@ukr.net*

способів н о м і н а ц і ї (називання)" [Булаховський 1975, I, с. 358]. Семантична деривація являє собою складний і багатогранний ономасіологійний процес. Характерно, що саме завдяки демократизації як в українському соціумі початку XXI століття, так і в мові, семантичні зміни в словах активно відбуваються на кодифікованому й некодифікованому рівнях.

Різні види семантичних трансформацій у мовах належать до надважливих проблем філологічної науки й постійно перебувають у полі зору лінгвістів, а тому були та є предметом вивчення багатьох як українських (О. Потебня, Л. Булаховський, О. Мельничук, В. Русанівський, Л. Лисиченко, Л. Паламарчук, О. Тараненко, Н. Тропіна, Ю. Карпенко, М. Полюжин, В. Левицький, Ж. Соколовська, М. Кочерган, О. Семенюк, Л. Струганець, М. Навальна, А. Нелюба, О. Деменчук, О. Селіванова, І. Самойлова, К. Ленець, О. Жирик, Т. Бевз, Д. Мазурик, Д. Дергач, Д. Сизонов, О. Ляхова та ін.), так і зарубіжних (У. Ванрайх, Дж. Лайонз, В. Мейстржік, В. Заботкіна, Р. Павіленіс, R. Bartsch, O. Jakel, H-R. Nielson, F. Nielson, M. Johnson, G. Lakoff, F. Daneš, D. Cruse, F. Palmer та ін.) учених. Однак названа проблематика весь час потребує ґрунтовного студіювання, оскільки в інформаційну епоху зміни в значенні слів відбуваються досить активно. До того ж, значна частина неосемантів потребує належного витлумачення й уведення до різного типу словників – неологізмів, ідеографічних, тлумачних, стилістичних. Уважаємо, що дослідження семантичних процесів у сучасній українській мові має як теоретичне, так і практичне значення.

Помічено, що неосеманти найбільш продуктивно творяться й функціонують у сучасному українськомовному інтернет-дискурсі. Це зумовлено тим, що Інтернет початку XXI століття являє собою об’ємне (охоплює різноманітні електронні медіа, соціальні мережі, форуми, блоги, чати, гостьові книги, пошукові сайти) й потужне комунікативне середовище, завдяки якому істотно розширилися сфери міжособистісного та групового спілкування. Всесвітня інформаційна комп'ютерна мережа переконливо засвідчує стрімку динаміку зростання, беззаперечну зручність використання, масовість вияву тощо. Тому нині постає нагальна потреба скрупульозного студіювання названого лінгвального дискурсу як науково-технічного, бізнесового та соціокультурного феномена.

Мета статті – дослідити основні процеси й тенденції у семантичній деривації нових слів в інтернет-дискурсі, зумовила постановку таких **завдань**: 1) виявити головні чинники, що сприяли активізації семантичних процесів у

© Стишов О. А., *styshov@ukr.net*

сучасній українській мові; 2) проаналізовати тематичні групи лексем, на основі яких виникають неосеманти в інтернет-комунікації; 3) з'ясувати причини активізації творення та вживання неосемантів в українській мові початку XXI століття. Фактичним матеріалом для дослідження слугували неосеманти (понад 100 слів), вибрані й задокументовані нами з різних інтернет-джерел протягом 2000 – 2022 років.

Основна частина. Важливо виявити головні чинники, що сприяють активізації семантичних процесів у сучасній українській мові. Зокрема, до них, на нашу думку, належать: а) постійний розвиток мовної семантики в процесі активного функціонування мови й мовлення (пошук нових номінацій, а також виражально-зображальних засобів); б) ментально-психологічні, асоціативні закони мовного сприймання кожного народу, тільки йому притаманна мовотворчість; в) ситуативність мовлення й контекстуальна взаємопов'язаність слів; г) активізація прагматичних інтенцій авторів, індивідуально-авторської креативної діяльності (як вияв когнітивних здібностей осіб) у пошуках оригінальних номінативних і емоційно-експресивних засобів переважно за рахунок незвичної сполучуваності слів у контекстах тощо; ґ) змішування та взаємовплив лексичних одиниць різних стилів і функційних регістрів; д) динамічні зміни в житті українського соціуму, його світогляді, мовних уподобаннях.

Зібрані численні приклади з українськомовного інтернет-дискурсу засвідчують, що семантичні видозміни (семантизація) відбуваються як у питомих, так і в запозичених лексемах, зокрема "вже адаптованих до системи української мови" [Карпіловська 2017, с. 19]. Переконливими ілюстраціями перших слугують одиниці *сиротіти* й *вовк.* Так, у дієслові *сиротіти* на основі відомих значень, зафіксованих в українських тлумачних лексикографічних працях, зокрема в Словнику української мови в 11-ти томах [СУМ-11, IX, с. 202], спортивний журналіст створив нову переносну семантику "втрачати, не мати успіху": *Насторожує залежність команди від Кевіна де Брюйне. Бельгієць створив космічну кількість гольових моментів за сезон, повторив рекорд Анрі 20 асистами та був найкращим гравцем АПЛ 2019/20. Він у шикарній формі, але проблема [Манчестер Сіті] в тому, що Кевін настільки виділяється. Без його відкривань і кросів команда* ***сиротіє*** *у фінальній стадії. https://football24.ua/angliya_tag50820/.* Давній питомий іменник *вовк*, окрім відомих значень [див. СУМ-Просвіта, с. 158], може набувати нової семантики – "дуже досвідчена, бувала в певній галузі людина". Пор. у контексті: *Кажуть: «володієш інформацією – володієш світом». Аксіома, виведена «вовками»*

© *Styshov O. A.,* *styshov@ukr.net*

політики, бізнесу, інформації. https://volodymyrets.city/.../pole-chudes-abo-yak-manipuyut-nashoyu-svidomistyu-media-politiki-ta-biznes. Прикладами семантичної видозміни в запозичених лексемах є слова *меню* та *легальний*. Так, у лексемі *меню* поряд із загальновідомими значеннями [див. СУМ-Просвіта, с. 537] спостерігаємо нове – "набір чого-небудь": *Саме ця група [євангелістів] додала до стандартного* ***меню*** *дезінформації ще один цікавий міф – вакцини й маски від коронавірусу містять «знак звіра» з Апокаліпсису (ДТ-і, 24.03, 2021, 13:00)*. Слово *легальний* здатне також розширювати свій семантичний обсяг. У ньому, крім відомого значення [див. СУМ-Просвіта, с. 492], засвідчено й нове – "дозволений правилами": *Бергамаски також пропустили першими, але гол Капуто скасували через фол в атаці. Толої та Лукман забили «****легальні****» м'ячі. https://xsport.ua › news › seriy...*

Характерно, що чимало неосемантів виникає на злобу дня завдяки креативній діяльності мовців, із метою надання влучної й оригінальної характеристики важливим особливостям воєнного, суспільно-політичного, економічного, культурного та іншого життя української й світової спільнот. Тобто екстралінгвальні чинники в процесах семантичної деривації є досить потужними. Не побоїмося стверджувати, що вони навіть домінують над інтралінгвальними. Зібраний нами корпус неосемантів переконливо засвідчує, що більшість із них нині є "свідками доби", увесь час перебувають "на слуху", а тому стали загальновідомими одиницями, значну частину яких, на нашу думку, уже варто вводити до нормативних лексикографічних праць. Правда, такі слова поки що необхідно супроводжувати певними стилістичними ремарками, зокрема такими, як: *перен., розм., жарг., жарт., ірон., зневажл.* та ін.

Загальновизнано, що в періоди значних зрушень у світі, чи в окремій країні, зокрема революцій, переворотів, воєнних і релігійних конфліктів тощо, у мові відбуваються істотні зміни. В останні роки війна Російської Федерації проти України зумовила виникнення й активне функціонування ряду неосемантів. Це одиниці з новим значенням, на зразок: *ватник* "малоосвічений, люмпенізований росіянин або проросійськи налаштований громадянин України, який є прихильником тоталітарного режиму, чия соціально-політична позиція суттєво спотворена внаслідок перманентного впливу спочатку радянської, а згодом російської пропаганди*" (пор.: "*Верхній одяг, стьобаний на ваті"*)* [СУМ-20, II: 70]*; колорад* "проросійський сепаратист в Україні, колаборант, бойовик або найманець, який під час російської інтервенції в Україну (починаючи з 2014 року) позначає себе символом – чорно-жовтою (чорно-помаранчевою)

© *Стишов О. А.,* *styshov@ukr.net*

смугастою «георгіївською стрічкою» *(пор.: розм.* "Колорадський жук"*)* [СУМ-20, VII, с. 1358]*; кікімора* "маскувальний костюм" *(пор.:* "Російський і, меншою мірою, білоруський міфологічний персонаж, зазвичай жіночої статі, мешкає в домі людини та інших будівлях, пряде в нічний час, завдає збитків і неприємностей господарству та людям"*); приліт* "влучання ворожої ракети, бомби чи снаряда в що-небудь" *(пор.:* "Дія за значенням прилетіти"*)* [*ВТССУМ,* с. 1121]. Напр.: *Повідомили, що до демонстрантів вийшов український посол [у Білорусі] Ігор Кизим та сказав, що "2014-го в Одесі постраждали "**колоради** й **ватники**"" (G.ua-і, 23.03, 2021, 13:50); Киян та переселенців просять долучитися до плетіння **кікімор** для бійців (заголовок статті) (ВК-і, 18.05, 2022, 11:05); Полтавщина: пізно ввечері стався "**приліт**" по об'єкту господарської інфраструктури в одному з сіл області (Д-і, 16.04, 2022, 11:36); Ворог знову атакував Сумщину з території РФ: показали фото з місць "**прильотів**" (заголовок статті) (G.ua-і, 11.06, 2022, 09:53).* Російських загарбників, які воюють на території незалежної України, іронічно-зневажливо називають *кокошниками* (від назви стародавнього російського жіночого головного убору з високим оздобленим напівкруглим щитком над чолом [СУМ-20, VII, с. 228])*, ваньками* (від надзвичайно розповсюдженого в Росії оніма *Ванька*)*, орками* (від номінації злих і кремезних варварів зі звіриними рисами, яка запозичена з жанру фантастики). Напр. у контекстах: *Подяка **ванькам**, які кинули свою техніку та швиденько втікли ... у ліси (G.ua-і, 10.03, 2022, 19:53).* Семантичні модифікації засвідчено також у дієсловах, пов'язаних із війною: демілітаризувати "знищити військову техніку, особовий склад ворога" (від "Забороняти / заборонити якій-н. державі на певній території тримати збройні сили, військову промисловість і армію; роззброювати / роззброїти" [СУМ-Просвіта, с. 219]): *Чорнобаївка 27: ЗСУ "**демілітаризували**" 2 склади БК і 2 бази русні. https://www.unn.com.ua › news; ЗСУ одним ударом «**демілітаризували**» 180 рашистів у Херсоні. Glavcom›.* Так само розширилося значення у вербативі мінусувати "знищувати військову техніку, убивати ворогів" (від "1. Віднімати, зменшувати що-небудь на ту або іншу кількість // Віднімати від чого-небудь яку-небудь його частину" [ВТССУМ, с. 677]), який став синонімом до попереднього неологізму: *Українська ППО **мінусує** 11 повітряних цілей окупантів, авіація – ворожу переправу (УП-і, 16.05, 2022, 00:07). Як партизани "Жовтої стрічки" **мінусують** зрадників на окупованих територіях? YouTube › watch.* Також останнім часом фіксуємо ще один синонімічний неосемант *утилізувати* з таким самим значенням, що й попередні, на основі первинного "використовувати що-небудь для переробки, знаходити

застосування чомусь. // Використовувати будь-які відходи або лишки як сировину, напівфабрикати, паливо, добриво і т. ін." [СУМ-11, X, с. 508]. У наведених семантичних неологізмах засвідчено вияв лінгвокреативних здібностей українських військових, волонтерів, журналістів, політиків і навіть багатьох пересічних громадян України різних соціальних верств і роду занять. Як не дивно, окремі неосеманти створено самими нападниками-росіянами: *кіборг* "учасник оборони Донецького аеропорту під час неоголошеної гібридної війни України з Росією, який відрізняється неймовірною стійкістю, надзвичайною відвагою, готовністю до самопожертви і т. ін. і який б'ється з ворогами як робот, на межі неможливого" (утворено на основі "скорочення: кібернетичний організм – штучний організм, в якому поєднано фізичні та інтелектуальні здібності людини й технічні засоби автоматики") [СУМ-20, VII, с. 78], *бавовна* "вибухи в Росії чи на військових і стратегічних об'єктах окупованих територій України". Напр.: *"Бетон не витримав,* ***кіборг*** *– вистояв": У мережу виклали вражаюче відео про оборону ДАП (заголовок). http://patrioty.org.ua › other; У Бєлгородській області Росії посеред ночі знову "****бавовна****". UKR.NET ›.* Останній неосемант є омонімом до слова *бавовна* "рослина родини мальвових з насінням, укритим пухнастим волокном, з якого виробляють пряжу" [СУМ-20, I, с. 302], оскільки росіяни, намагаючись видати себе за українців, прагнули не вживати лексему "вибух", а питоме своє слово *хлопок* переклали дослівно як *бавовна*, яке українці підхопили й активно послуговуються ним, але з новим значенням, та жартівливо-іронічною стилістичною маркованістю. Також від російського діалектизму *поребрик* "бордюр, тобто міцний бетонний блок (бортовий камінь, плита та ін.), що облямовує край (борт) тротуару, дороги, газону тощо", який вживають мешканці Петербурга, у сучасній українській мові виникло слово з новим і глузливим значенням – "Російська Федерація": *"Присмак* ***поребрика*** *стає дуже відчутним": нарден-"слуга" Лерос про справу проти Чорновол (заголовок). https://espreso.tv › 2020/04/10.*

В останні роки всі ми є свідками того, як медицина, а відповідно лексика й термінологія цієї галузі, мають значний вплив на українську та світову спільноту. Так, глобальне поширення коронавірусу SARS-CoV-2 спричинило появу багатьох слів в українській мові, зокрема й розмовного неосеманта *корона*, оскільки різні його віруси мають діаметр 80-220 нм і оточені поверхневими булавоподібними виступами завдовжки 12-24 нм, нагадуючи фігуру сонячної корони [див. відомі значення лексеми *корона* в СУМ-Просвіта, с. 463]. Також нових значень на

початку XXI століття набули ще ряд відомих слів: таблетка "медична машина, представлена в таких версіях: фургон, мікроавтобус, санітарний автомобіль, вантажівка з приводом на всі колеса" [див. відоме значення цієї лексеми [СУМ-11, X, с. 10]; *імплантувати* "залучити, ввести, адаптувати" [див. первинне значення СУМ-Просвіта, с. 399]; *алерген* "той, хто викликає у когось дражливість через свою поведінку; подразник" [див. первинне значення СУМ-20, I, с. 173]; *одужувати* "покращуватися, набирати потрібної форми" [див. відоме значення названої лексеми в [ВТССУМ, с. 832]; *хвороба* "порушення нормальної роботи машини чи механізму під впливом певних чинників" [див. відомі значення цієї лексеми [СУМ-11, XI, с. 47] та ін. Пор. у контекстах: *У 2020-му слово «**корона**» отримало додаткове значення – зовсім не шанобливе і не почесне, а, на жаль, навпаки. Так скорочено почали називати коронавірус SARS-CoV-2, що спричинив глобальну пандемію, величезні втрати і зміну способу життя мільярдів людей (Д-і, 29.12, 2020, 20:09); Медична «**таблетка**», яку дав комбат, щоб вивезти знімальну групу на місце, їхала без включених фар, а в деяких місцях накатом із вимкненим двигуном. armyinform.com.ua › 2020/01/01 › yak-morpihy-v-70-ty-metrah-vid-bojo ..; ... після відходу Ерлінга Холанда до "Борусії", Каріма повернули до "Зальцбурга" і спробували якось **імплантувати** до складу. Одразу вийшло не дуже. І лише з середини минулого сезону в нього почала виходити та гра, на яку від нього і чекали. prosto-sport.com ›; Андрій Шевченко поступився на полі рідного Мілана у Кубку Італії, проте команда українського фахівця, схоже, починає **одужувати**.https://football24.ua/italiya_tag50822/; Тому треба обов'язково перед переглядом авто прочитати про нього якнайбільше, дізнатися про його «**хвороби**» тощо. poltavawave.com.ua › spetsialist-rozpovidaie-iak-obrati-potrimane-avto-i-n...*

Спорт і фізична культура надзвичайно популярні як у всьому глобалізованому світі загалом, так і в Україні зокрема. Ними професійно і як аматори займаються багато мільйонів людей. Неухильно зростає армія любителів і поціновувачів цього надзвичайного феномена, а то й просто – уболівальників. Спортивна лексика й термінологія постійно перебуває "на слуху", а тому є відомою переважній більшості носіїв мови. Саме через це названі лексичні одиниці зазнають семантичних модифікацій. Так, у досліджуваний період відбулося розширення значення в низці слів спортивної тематики на зразок: *легковаговик* "той, хто своєю діяльністю не досяг значного авторитету і впливу (в політиці, кар'єрі та ін.)" (утворено на основі "Той, хто має невелику вагу тіла (про борця, штангіста і т. ін.)" [СУМ-Просвіта, с. 493]; *пресинг* "тиск, вплив" (утворено на основі "1. *спорт*. Обмеження дій

супротивника по всьому полю у спортивній грі з м'ячем і шайбою" [ВТССУМ, с. 1106]; *клінч* "безвихідна ситуація" (утворено на основі "*спорт*. Поширена техніка утримання супротивника в спортивних єдиноборствах, що полягає у взаємному унеможливленні дій з ведення поєдинку. [СУМ-20, VI, с. 1334]; *спаринг* "публічна дискусія з метою виявлення вразливих, слабких місць в орієнтації однієї зі сторін" (утворено на основі "*спорт.* Тренувальний бій із метою підготовки до змагань, вільний бій" [Новий словник, с. 572] та ін. Пор.: *Перші, хто зареєструвався в президенти, є* ***легковаговиками*** *(телеканал NEWS ONE, 09.01, 2019, о 8:43); Відомо, що зростання антропогенного* ***пресингу*** *в міських екосистемах спричиняє деструктивні зміни у функціонуванні біотичних угруповань, деградацію природних біотопів і погіршення здоров'я людей. www.confcontact.com › eg5_moskalik; "Любиш, Петре, мову?", або Мовний* ***клінч*** *у Верховній Раді (заголовок статті) (УП-і, 04.10, 2018, 22:07); Якщо буде* ***клінч*** *і протистояння, враховуючи відсутність парламентських важелів і впливового представництва Володимира Зеленського в парламенті, він не зможе змінити чиновників, яких має призначати за своєю посадою – очільників Міністерства закордонних справ, Міністерство оборони, секретаря РНБО, голову НБУ та інших. https://24tv.ua/ukrayina_tag1119; У «****спарингу****» брали участь Володимир Зеленський, Петро Порошенко, Юлія Тимошенко та Юрій Бойко (підзаголовок статті) (ДТ-і, 06.07, 2021, 13:55).*

Традиційна, а також почасти нова, лексика й термінологія мистецької галузі, що нині найбільш активно функціонує в сучасній українській мові – у кіно-, теле-, радіо- й інтернет-дискурсі, поступово розширює свою семантику. Серед одиниць названої царини в останні роки нових значень поступово набули слова, пов'язані з війною в Україні: *Мордор* "Російська Федерація як країна-агресор, яка є порушником норм цивілізованого життя та нормального співіснування людей"; *орки* "жорстокі російські військовики або проросійські бойовики та найманці". Обидва слова постали завдяки творчості письменника-фантаста Джона Толкіна, який зобразив *Мордор* як "Чорну країну", де перебувають головні сили тьми й зла, а *орків* — озлоблених на все живе кремезних варварських істот зі звіриними рисами, які є агресивними, брудними, невихованими. Напр.: ***Мордор*** *вкрав частину нашої ідентичності, його головним завданням стало знищення українців як свідків їхніх злочинів та цивілізаційної неспроможності (Д-і, 09.03, 2022, 15:11); Біля Рубіжного* ***орки*** *знову влучили у цистерну з азотною кислотою! www.facebook.com› Сергій Гайдай › Videos.* У сучасному інтернет-дискурсі й у ЗМІ спеціально

© *Стишов О. А.,* *styshov@ukr.net*

використовують наведені неосеманти з метою викриття злочинної суті загарбників, а також для приниження й дегуманізації їх. Такий прийом надзвичайно важливий в українському соціуму з психологічної та ідеологічно-пропагандистської точки зору. Його неодноразово використовували в різні історичні періоди під час війн, а тому він є актуальним і нині.

Засвідчено окремі неосеманти, що також виникли під час війни на базі відомих лексем, пов'язаних із мистецькою цариною. Крім наведеної вище одиниці *кіборг* із новим значенням, варто назвати ще окремі неологізми мілітарної сфери, на зразок: *аватар* "той, хто зловживає високоградусними спиртними напоями в армії або хронічний п'яниця": *В теперішньому українському війську з'явилося слово на позначення хронічних п'яниць. За кольором шкіри їх нарекли смурфиками й* ***аватарами*** *Ці кіноперсонажі були якраз синьошкірими (G.ua-і, 19.08, 2015. 15:08).* Правда, в одній із наукових робіт її автор називає *аватарами* "бійців, що вийшли зі строю через вживання алкогольних напоїв" [Левченко 2021, с. 211].

Негативне явище у Верховній Раді України громадяни назвали влучним словом із зневажливою стилістичною маркованістю *кнопкодавство*. Однак до нього креативні українці створили синонім-неосемант – *піанізм* "протизаконне голосування окремих депутатів, які на засіданнях голосують замість інших відсутніх парламентарів за їхньою згодою та / або дорученням", узявши за основу відоме значення "*муз.* характерні риси фортепіанної музики, а також мистецтво гри на фортепіано" [СУМ-Просвіта, с. 762]. Напр.: *Але найцікавіше(!), що з тих 192, коли 300 голосів малюється на екрані, присутні 60. Ну, треба ж побороти цей «****піанізм****» у Верховній Раді. Також соромно голосувати за десятьох. (РС-і, 05.09, 2011, 18:41).*

Зафіксовано приклади зміни семантики в деяких словах спеціальної сфери. Так, здавна відома запозичена лексема *дефіле* "*спец.* прохід манекенниць подіумом" [СУМ-Просвіта, с. 223] слугувала появі нового більш загального значення "прохід, прорив": *Сіті [футбольний клуб "Манчестер Сіті"(Англія)] відповів сольним* ***дефіле*** *де Брюйне до штрафного майданчика суперника, в якому бельгійцю ніхто не заважав, проте удар парирував голкіпер. https://football24.ua/angliya_tag50820/.* Нині слово релігійної царини *мантра* "*рел.* в індуїзмі – священне заклинання, якому приписується чарівна, надприродна і зцілювальна сила" [СУМ-Просвіта, с. 525] поступово розширює свій значеннєвий обсяг – стає неосемантом. Однак у різних контекстах автори вносять у це слово дещо відмінний зміст: "заклинання, клятвене твердження" (*«Тривалий час кремлівська пропаганда вперто транслювала на весь світ*

*«**мантру**», що на тимчасово окупованих територіях України російських військ немає та українським військам протистоїть «ополчєніє» з шахтарів та комбайнерів», – йдеться у повідомленні (ВЗ-і, 24.08, 2021, 17:15*); "вигадане твердження, неправдиве запевнення" (*Спікер МЗС Олег Ніколенко, коментуючи Укрінформу заяву Олександра Лукашенка, сказав: "Риторика про зовнішнє втручання, зокрема **мантра** про «зброю з України», чітко вписується в політику Лукашенка щодо залякування білоруського народу» (Д-і, 26.12, 2020, 21:23*); "короткий вираз (мотто, девіз), що передає суть корпоративної культури" (*Всі успішні бренди, такі як Amazon, Disney, Google та Facebook, мають **мантри**, більшість яких були створені, коли компанії тільки починали свою діяльність. Менеджмент@БЛОГ › blog*).

В українськомовному інтернет-дискурсі початку XXI століття як розкованому та занадто демократичному середовищі, позбавленому будь-якої цензури й автоцензури, активно функціонують також некодифіковані розмовні, жаргонні, арготичні неосеманти. Помічено, що деякі з них завдяки інтенсивному вживанні в інтернет-комунікації, різноманітних масмедіа, художній літературі, а особливо в розмовному мовленні, поступово стають дескриптивною нормою.

У зв’язку з поширенням у світі пандемії COVID-19, переконливим прикладом активного творення некодифікованого розмовного неосеманта "на злобу дня" є слово *намордник* у значенні "спеціальна пов'язка, виготовлена з марлі або іншого матеріалу, чи респіратор на ніс і рот, що запобігає поширенню або проникненню інфекції", яке має жартівливу або зневажливу конотацію (пор.: "1. дротяна, ремінна та інша сітка, яку надівають на морду собаки або іншої тварини. 2. поперечний ремінь у вуздечці." [СУМ-Просвіта, с. 594]: *А право не носити **"намордник"** стало чи не основним девізом організацій, які заперечують існування пандемії, нівелюють небезпеку COVID-19 та впевнені, що його вигадали для чіпування людей (УП-і, 19.01, 2021, 05:30).* Ще однією ілюстрацією слугує колоквіальний неосемант здихати "виходити з ладу" (пор.: "Переставати існувати (про тварин, птахів, комах)." [СУМ-Просвіта, с. 251]: *У мене мордокнижка **здохла**.. Twitter › dmytrovytrishky*

Цілком закономірно, що в країні, у якій іде війна, із-поміж різноманітних жаргонних одиниць нині виділяються семантичні неологізми воєнного соціолекту – *передок* і *нуль* із однаковим значенням "частина лінії фронту, найближча до ворога", що є синонімами-дублетами до відомого літературного слова *передовий* "1. який перебуває, розташований попереду, в авангарді, найближче до супротивника, лінії фронту і т. ін." [СУМ-Просвіта, с. 736]:

© *Стишов О. А.,* *styshov@ukr.net*

*[Дмитро Ярош:] Я тільки власне з самого «**передка**», з однією бригадою пройшовся, подивився – хлопці відмінно себе почувають, техніка вся в нормальному стані (Д-і, 01.06,2017, 18:22); На **"нулі"** Богдан перебував разом зі знайомим на ім'я Василь. Потоваришували ще в частині, коли проходили підготовку. www.golos.com.ua › article.* Переносного значення за схожістю (метафора) в аналізований період набули такі креативні й стилістично марковані жаргонізми, як: *весло* "автомат Калашникова-74 (АК-74)" і "снайперська самозарядна гвинтівка Дегтярьова" через форму приклада, схожу на весло; *бурячок* "мінометна міна 82 міліметри"; *дискотека* "бойові дії" та ін.

У сучасному мовленні автомобілістів побутує ряд соціальних діалектизмів, що є неосемантами. Такі нові значення поки що не зафіксовані в лексикографічних працях, хоча практично відомі багатьом громадянам нашої держави. Це одиниці на зразок: *прикурити* "ввести в дію електромережу автомобіля від акумулятора іншої машини", *підрізати* "несподівано стрімко обігнати який-небудь транспортний засіб (переважно авто), перешкоджаючи його подальшому рухові, **СТВОРИВШИ АВАРІЙНУ АБО БЛИЗЬКУ ДО НЕЇ СИТУАЦІЮ НА ДОРОЗІ**"; *швед* "автомобіль виробництва однієї з шведських компаній" тощо. Напр.: *Причиною конфлікту стала некоректна поведінка одного з водіїв на дорозі – він **підрізав** іншого. znaj.ua ›.*

Спортсмени, фанатики та пересічні вболівальники на позначення *Кубка Ліги чемпіонів* в останні роки активно вживають жаргонний неосемант *вухастий*. Тому, на глибоке наше переконання, назване слово вже проникло в розмовне мовлення й згодом може стати кодифікованим. Напр.: *Був ще Кларенс Зеєдорф, який піднімав **"вухастого"** у складі взагалі трьох [команд]. https://football24.ua/yurii_bazenko_tag55066.* Також у спортивному соціолекті засвідчено появу нового значення в слові *дерев'яний* – "неповороткий, непрофесійний, який не відповідає певним вимогам": *Я – **"дерев'яний"** футболіст: Мілевський про свій рівень гри. https://sport.24tv.ua.*

Значний корпус підібраного матеріалу переконливо засвідчує, що домінувальний пласт досліджуваних одиниць постав в українській мові на початку XXI століття в результаті набуття ними різних типів переносних значень. Характерно, що переважна більшість неосемантів, зафіксованих у сучасній інтернет-комунікації, виникла саме завдяки різноманітним метафорам, які вносять у текст соціальну оцінність, розширюють і збагачують виражально-зображальні засоби української мови. Адже метафора – це універсалія історичної семантики, яка утворюється внаслідок транспозиції, тобто семантичного переосмислення первинного значення слова [Голубовська 2011, с. 114]. Переконливими

прикладами таких утворень є нові одиниці, на кшталт: *інкубатор* "найпрестижніший навчальний заклад як центр формування майбутніх впливових осіб" (пор.: *Майже тридцять років тому Ліз Трасс вирушила вчитися не кудись, а до головного* ***інкубатора*** *британської політичної еліти – в Оксфорд, на спеціальність PPE ("Філософія, політика, економіка"). BBC News Україна › ukrainian › features-62794689*); *космічний* "надзвичайний, чудовий" (пор.: *Відео дня. Мессі забив* ***космічний*** *гол у ворота Наполі (заголовок). https://champion. com.ua/*.); ***карлик*** "команда невисокого професійного рівня" (пор.: *Чому так важко далася «синьо-жовтим» перемога над Люксембургом? По-перше, ця команда уже давно не той футбольний «****карлик****», яким була раніше. Головний тренер «люксів» Люк Гольц уміє обрати правильну тактику, «червоні леви» грають дисципліновано (ВЗ-і, 13.06, 2019, 15:48*) та багато ін. Також в українськомовному інтернет-дискурсі початку XXI століття засвідчено деякі випадки розширення семантичного обсягу слова на основі метонімії. Так, відоме слово *роздягальня* "приміщення для роздягання, переодягання і зберігання верхнього одягу; гардероб" [СУМ-Просвіта, с. 980] нерідко в спортивному дискурсі виступає із семантикою "гравці певної команди": *Барто [Бартомеу президент футбольного клубу «Барселона» (Іспанія)] забезпечив би собі хороше алібі, отримавши підтримку* ***роздягальні****. Він намагався перекласти відповідальність [за відставку тренера Е. Вальверде] на футболістів, але ті прогнозовано відвернулись. https://football24.ua/ ispaniya_tag5 0823*. Характерно, що останніми роками стає загальновідомим колишній жаргонізм водіїв *шумахер, утворений від прізвища* всесвітньо відомого спортсмена *Міхаеля Шумахера*, який багаторазово брав участь у автомобільних перегонах. *Це* відпропріальний неосемант набув нового, але вже широко відомого місткого значення – "водій, який зловживає швидкістю, порушуючи правила дорожнього руху" з негативною стилістичною маркованістю: *В Тернополі* ***"шумахер"*** *грубо порушив ПДР на перехресті (Відео). https://www.0352.ua › news*. Однак варто зауважити, що зрідка назване слово вживають і з позитивно оцінною семантикою – "той, хто любить швидку їзду". Прикладом творення третього типу переносного значення – синекдохи – виступає наведене вище слово *ватник*. Семантичному зрушенню в ньому сприяла істотність частини, зокрема одягу, у структурі цілого суб'єкта (людини).

Варто розглянути основні причини виникнення та вживання неосемантів як в інтернет-дискурсі, так і в українській мові загалом. Передовсім такі одиниці слугують збагаченню й оновленню лексико-семантичної системи мови, що сприяє її динаміці. Значна їх частина вносить у мову зовсім нові й оригінальні

© Стишов О. А., *styshov@ukr.net*

значення. Нерідко семантика таких неологізмів є досить місткою – як правило, із широким основним значенням і рядом його відтінків. Прикладом може слугувати нове слово *зеле́ний*, *у знач. ім.* (уживане переважно у множині *зеле́ні*) "той, хто є соратником чи прибічником політичного курсу й партії "Слуга народу" президента України Володимира Зеленського": *Тактика "**зелених**" безпомильна, її свого часу дуже добре окреслив німецький "Єжи Лєц" – Вільгельм Швьобель ... https://wz.lviv.ua › Блоги.* У наведеному неосеманті (та й у багатьох інших) важливу роль відіграли також асоціації: зелений колір як символ партії "Слуга народу" і прізвища – *Зеленський*. Ще засвідчено такі неосеманти з містким значенням – зеленка "кущі, зарослі, лісиста місцевість"*; поросята* "снаряди для мінометів"*;* аборт "вилучення зі ствола міни, що дала осічку" тощо. Пор.: ***Поросята** є різних порід, – каже 30-річний Михайло Галишин із Бориславa Львівської області ... – Калібри діаметра 80, 120, 155 міліметрів. Довжина таких маленьких свиней також різна, точно не скажу, не міряв, якось не до того було (G.ua, 25.06.2015).* Творення й використання названих одиниць, на нашу думку, зумовлено важливим лінгвальним законом – мовної економії, який активно діє в розмовному мовленні й інтернет-дискурсі. Під цей закон підпадають неосеманти, що виникли у результаті компресії фразеологізмів: *гарматне м'ясо → м'ясо* "той або ті, кого посилають на несправедливу, загарбницьку війну, на очевидну загибель", *повний фарш → фарш* "у максимально повній комплектації; включаючи всі можливі опції (переважно про автомобіль)" та ін. Пор.: *«Ми тут **м'ясо**» — окупанти скаржаться на професіоналізм ЗСУ (АУДІО). https://racurs.ua › n175562-m ... ; За авто з 2-літровим дизельним двигуном, камерою заднього виду та іншим **фаршем** він віддав 18 тисяч доларів. https://tsn.ua/ukrayina/dizelgeyt-distavsya-ukrayini-vlasniki-kilkoh-tisyach-volkswagen-zishtovhnutsya-zi-skasuvannyam-reyestraciyi-1168830.htm.* Також, на перший погляд, здається, що деякі з них дублюють значення давно відомих загальновживаних слів, як-от: *тромб* "затор"*; маслята* "патрони"*; морквини* "боєприпаси" тощо. Однак ці та названі вище марковані неологізми виконують не скільки номінативну й інформативну функції, стільки ряд інших, більш важливих в інтернет-дискурсі – експресивну, емотивну, функцію впливу, привернення уваги, когнітивну та ін. У чималій кількості неосемантів на денотативне ядро значення слова накладаються різні його відтінки, зокрема й конотативні.

Характерно, що переважна більшість уже наведених нових семантичних дериватів зумовлені потужною антропоцентричною тенденцією. Такі неосеманти відбивають зв'язок мови з когнітивною діяльністю українців, їхніми загальнолюдськими й етнонаціональними здобутками, неповторним внутрішнім

світом, особливостями оцінного сприйняття й "омовлення" довкілля. Переконливі вияви аналізованої тенденції засвідчено також у поданих нових семантичних утвореннях, значення який випливає з контекстів: *Кожна влада в кожній країні займається міфотворчістю та наймає* ***казкарів****, що ті міфи створюють та розповсюджують (УП-і, 20.10, 2005, 13:14); Квартирні* ***"колорадИ"*** *літають по наших помешканнях, доки ми труїмо жуків на картоплі (заголовок статті) (УМ-і, 10.07, 2002); ... Лобановський –* ***маестро*** *футболу. Він робив для футболу великі речі. Багато з того, що ми зараз робимо в тренувальному процесі, відбулося завдяки його роботі. https://sport.unian.ua › football.*

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, фактичний матеріал і праці відомих лінгвістів засвідчують, що оновлення і збагачення лексико-семантичної системи української мови нині відбувається більш інтенсивно, ніж у попередні періоди її розвитку. Цьому сприяли передовсім екстралінгвальні фактори – війна в Україні, а також інші важливі зміни в суспільстві – у політиці, економіці, медицині, спорті, культурі тощо. Виявлено, що семантична деривація є дієвим чинником інноваційних процесів у національній мові початку XXI століття. Вона сприяла розширенню значення питомих і запозичених слів, що належать як літературній, так і не кодифікованим варіантам мови, яке відбувалося переважно на основі метафори, рідше – метонімії, синекдохи та компресії.

Перспективним убачаємо подальше вивчення різноманітних процесів семантичної деривації у зіставних дослідженнях як близько-, так неблизькоспоріднених мов.

Література:

1. Булаховський, Леонід. *Вибрані праці в п'яти томах* (Київ: Наукова думка, 1975-1983): т. I–V.
2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* (Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005).
3. Карпіловська, Євгенія та ін. *Вплив суспільних змін на розвиток* української мови : монографія (Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017).
4. Голубовська, І., Корольов, І. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики*: курс лекцій (Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011).
5. Левченко, Тетяна. «Субстандартна лексика в мові засобів масової комунікації: стилістика і прагматика.» Дис. д-ра філол. наук (Переяслав, 2021).
6. Шевченко, Лариса та ін. *Новий словник іншомовних слів* (Київ: Арій, 2007).
7. *Словник української мови в двадцяти томах* (Київ, 2010–2021): т. I–XII.
8. *Словник української мови в 11-ти томах* (Київ: Наукова думка, 1970–1980): т. I–XI.
9. *Словник української мови* (Київ: ВЦ "Просвіта", 2012).

© Стишов О. А., *styshov@ukr.net*

Список скорочень і джерел ілюстративного матеріалу:

1. ВЗ-і – *газета "Високий замок"* (інтернет-версія).
2. ВК-і – *газета "Вечірній Київ"* (інтернет-версія).
3. ВТССУМ – *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)*, уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел (Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005), 1728.
4. Д-і – *газета "День"* (інтернет-версія).
5. ДТ-і – *газета "Дзеркало тижня"* (інтернет-версія).
6. РС-і – *Радіо Свобода* (інтернет-версія).
7. УМ-і – *газета "Україна молода"* (інтернет-версія).
8. УП-і – *газета "Українська правда"* (інтернет-версія).
9. Словник-Просвіта – *Словник української мови* (Кмїв: ВЦ "Просвіта", 2012), 1320.
10. СУМ-20 – *Словник української мови в двадцяти томах* (Київ, 2010–2021): т. I–XII.
11. СУМ-11 – *Словник української мови в 11-ти томах* (Київ: Наукова думка, 1970–1980): т. I–XI.
12. G.ua-і – *газета "Gazeta.ua"* (інтернет-версія).

References:

1. Bulahovs'kyj, Leonid. *Vybrani praci v p'jaty tomah* (Kyi'v: Naukova dumka, 1975-1983): t. I–V.
2. *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy* (z dod. i dopov.) (Kyi'v; Irpin': VTF «Perun», 2005).
3. Karpilovs'ka, Євgenija ta in. *Vpliv suspil'nih zmin na rozvitok ukraïns'koï movi* : monografija (Kiïv: Vidavnichij dim Dmitra Burago, 2017).
4. Golubovs'ka, I., Korol'ov, I. *Aktual'ni problemy suchasnoi' lingvistyky*: kurs lekcij (Kyi'v: Vydavnycho-poligrafichnyj centr "Kyi'vs'kyj universytet", 2011).
5. Levchenko, Tetjana. «Substandartna leksika v movi zasobiv masovoï komunikaciï: stilistika i pragmatika.» Dis. d-ra filol. nauk (Perejaslav, 2021).
6. Shevchenko, Larisa ta in. *Novij slovnik inshomovnih sliv* (Kiïv: Arij, 2007).
7. *Slovnik ukraïns'koï movi v dvadcjati tomah* (Kiïv, 2010–2021): t. I–XII.
8. *Slovnik ukraïns'koï movi v 11-ti tomah* (Kiïv: Naukova dumka, 1970–1980): t. I–XI.
9. *Slovnik ukraïns'koï movi* (Kiïv: VC "Prosvita", 2012).
10. VZ-i – *gazeta "Visokij zamok"* (internet-versija).
11. VK-i – *gazeta "Vechirnij Kiïv"* (internet-versija).
12. VTSSUM – *Velikij tlumachnij slovnik suchasnoï ukraïns'koï movi* (z dod. i dopov.), uklad. i golov. red. V. T. Busel (Kiïv; Irpin': VTF «Perun», 2005), 1728.
13. D-i – *gazeta "Den'"* (internet-versija).
14. DT-i – *gazeta "Dzerkalo tizhnja"* (internet-versija).
15. RS-i – *Radio Svoboda* (internet-versija).
16. UM-i – *gazeta "Ukraïna moloda"* (internet-versija).
17. UP-i – *gazeta "Ukraïns'ka pravda"* (internet-versija).
18. Slovnik-Prosvita – *Slovnik ukraïns'koï movi* (Kmïv: VC "Prosvita", 2012), 1320.
19. SUM-20 – *Slovnik ukraïns'koï movi v dvadcjati tomah* (Kiïv, 2010–2021): t. I–XII.
20. SUM-11 – *Slovnik ukraïns'koï movi v 11-ti tomah* (Kiïv: Naukova dumka, 1970–1980): t. I–XI.
21. G.ua-i – *gazeta "Gazeta.ua"* (internet-versija).

© *Styshov O. A.,* *styshov@ukr.net*

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Вип. 21: 57-67

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.
Перевірено на плагіат 17.10.2022 р.
унікальність – 100 %
https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.57-67

УДК 32.019.5 : 004.738.5 : 811.161.2

КОМП'ЮТЕРНИЙ КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ 2022 РОКУ

Оксана Сергіївна Таран, *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*
канд. філол. наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»

Марія Олегівна Заяць, *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*
магістр,
Національний університет «Львівська політехніка»

У статті визначено поняття «інтернет-мем», проаналізовано його основні характеристики, визначено основні типи, описано методологію контент-аналізу мемів.

Мета цього дослідження – здійснити комп'ютерний контент-аналіз мемів, виявити їхні особливості, визначити функції.

Авторами проаналізовано 240 інтернет-мемів про російсько-українську війну 2022 року. Джерелом мемів послугували українські соцмережі, період вибірки: з лютого по жовтень 2022. До вибірки ввійшли меми типу контент-зображення з вербальною складовою (креолізовані меми) або без неї (графічні).

Контент-аналіз здійснено за допомогою програмного забезпечення MAXQDA. Для цього розроблено систему категорій (кодів) – формальних і змістових. До формальних категорій мемів віднесено такі: тип мему, мова мему, рівні комунікації, тематичне спрямування. До змістових кодів належать такі: лексика з субкодами нормативна лексика, ненормативна лексика.

Аналіз мемів за формальними категоріями виявив, що найчастіше в соцмережах трапляються меми воєнного спрямування, що містять вербальну складову українською мовою на безпосередньому рівні комунікації або з текстом у вигляді вставки. Аналіз лексичного рівня мемів про українсько-російську війну показав, що практично половина з них містила ненормативну лексику, серед якої домінують етнічні слюри та обсценна лексика. Сатиричний ефект часто створювали евфемізми-неологізми.

У статті також визначено такі функції мемів: розважальна, антистресова, експресивна, прагматична, етнічна, ідентифікаційна, гносеологічна, колективного

© Таран О. С., *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*, ***Заяць М. О.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

ISSN 2411-1562
STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 57-67

залучення. Вербальна та візуальна складові креолізованих мемів не конкурують, а доповнюють одна одну.

Перспективою цього дослідження є аналіз гумористичних прийомів у вербальних мемах.

Ключові слова: *мем, система кодів, вербальний, контент-аналіз, MAXQDA, категорія.*

COMPUTER CONTENT ANALYSIS OF MEMES ABOUT THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN 2022

Oksana S. Taran, *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*
Ph. D. (Philology), Associate Professor,
Lviv Polytechnic National University

Maria O. Zaiats, *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*
Master,
Lviv Polytechnic National University

The article defines the concept of "Internet meme", analyzes its main characteristics, defines the main types, describes the methodology of content analysis of memes.

The purpose of this study is to carry out a computer content analysis of memes, to identify their features, and to determine their functions.

Researchers analyzed 240 Internet memes about the Russian-Ukrainian war in 2022. Ukrainian social networks were used as the source of memes, the sampling period: from February to October 2022. The sample included memes of the content-image type with a verbal component (creolized memes) or without it (graphic memes).

Content analysis was carried out using MAXQDA software. The system of categories (codes) – formal and content – was developed. The formal categories of memes include the following: meme type, meme language, communication levels, topic. The content codes include vocabulary with such subcodes, as standard vocabulary, substandard vocabulary.

The analysis of memes with the help of formal categories showed that the most often occurred memes used in social networks are memes on military topic, which contain a verbal component in Ukrainian on the level of communication or some captions or inserts. The analysis of memes about the Russian-Ukrainian war on the lexical level showed that almost half of them contain substandard elements, among which ethnic slurs and obscenities dominate. Euphemisms and neologisms often create a satirical effect.

The article also defines the following functions of memes: entertaining, anti-stress, expressive, pragmatic, ethnic, identification, epistemological, of collective involvement. Verbal and visual components of creolized memes do not compete, but complement each other. The perspective of this study is the analysis of humorous techniques in verbal memes.

Key words: *meme, code system, verbal, content analysis, MAXQDA, category.*

Вступ. Попри інтуїтивне розуміння й розпізнавання мемів у

© Taran O. S., *Oksana.S.Taran@lpnu.ua,* ***Zaiats M. O.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

медіаконтексті, саме поняття ***мем*** часто визначають опосередковано, через називання ознак чи функцій. Уведенням у науковий обіг терміна "мем" завдячуємо англійському етологу Річарду Докінзу (R. Dawkins), який у книзі "Егоїстичний ген" (перше видання у 1976 р.) назвав мемом "одиницю культурної інформації (подібно до гена в генетиці), яка копіюється й передається від носія до носія, піддається мутації та селекції" [Dawkins 2006, p. 192]. Меми побутують у межах культури й суспільства, які їх приймають або відкидають.

Поняття ***інтернет-мем*** (***онлайновий мем***) загалом спирається на описану Р. Докінзом природу – онлайнові меми "як шаблони культурної інформації, які передаються від одного мозку до іншого і безпосередньо формують і передають ключові дії та менталітет соціальної групи" [Knobel 2007, p. 199], проте вирізняються способом і швидкістю поширення, що зумовлено технічними властивостями мережі Інтернет, а також збільшенням цифрової активності через пандемію і, відповідно, стрімким зростанням споживання соціальних медіа з платформами для обміну інтернет-мемами; доступністю і легкістю у використанні застосунків для редагування зображення; легкістю відтворення й моментальністю передавання.

Меми порівнюють із жартом [Marwick 2013, p. 12–13]. Спостереження A. Guilmette за використанням мемів у соціальних мережах дозволило авторам виявити тенденцію до сатири соціальних подій, коли сміх використовують як міру колективного сприйняття новин, що викликають суспільний інтерес [Guilmette 2008, p. 267–268]. Це пов'язано з почуттям зв'язку в спільноті та спільною метою, наприклад, відповідь на певні загрози [Msugheter 2020, p. 31]. Таким чином, меми можна розглядати як продукт цифрової культури, яка характеризується "низькими бар'єрами художнього вираження <…>, сильною підтримкою для створення та обміну своїми творіннями <…>, неформальним наставництвом", а також вірою учасників у важливість їхнього внеску [Jenkins 2007, p. 3]. Власне, оця віра використовується як "механізм культурної участі" [Jenkins 2016, p. 2], причому це може бути участь у вирішенні соціально-політичних проблем (у такому випадку це "інструмент створення політичного сенсу" [Kligler-Vilenchik 2015, p. 1993]).

Очевидно, що інтернет-меми в різних інтернет-спільнотах можуть бути різними – відповідно до актуальності обговорюваних тем, а масштаб цих тем буде зумовлювати поширення, тому розрізняють меми глобальні й локальні.

Дослідники вказують на зв'язок мемів з популярною культурою,

© Таран О. С., *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*, ***Заяць М. О.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

частиною якої вони є (R. Brown, H. Jenkins, K. Clinton, R. Purushotoma, A.J. Robinson, M. Weigel). R. Brown указує на те, що меми заохочують форми інтертекстуальності, поєднуючи елементи популярної культури та посилання на політику, щоб підкреслити динаміку реального й віртуального світу [Brown 2009, p. 122].

Безсумнівно, меми настільки ж різноманітні, наскільки й поширені: від тексту в поєднанні з зображенням (контент-зображення) до ілюстрації, gif, відео тощо – зовнішній вигляд сучасного мему постійно змінюється. Найпоширенішим типом мему є контент-зображення – це "зображення з текстом, накладеним поверх нього, де текст передає зміст, а зображення задає тон" [Majumder 2017, p. 2] – у цьому контент-зображення зближується з карикатурою. Однак одне лише поєднання тексту з зображеннями не робить їх мемами: "саме широка та швидка передача кваліфікує їх як меми" [Gleik 2011].

Матеріал дослідження. Предметом нашої уваги стали інтернет-меми, поширювані в українських соцмережах, зокрема контент-зображення з вербальною складовою (креолізовані меми) або без неї (графічні). Буреломні часи в суспільстві супроводжуються сплеском креативності, зокрема мовної, що спонукало нас обрати саме період російсько-української війни, яка є провідною темою обраних 240 мемів. Період вибірки становить з лютого по жовтень 2022 року та містить щонайменше 2 меми з кожного тижня війни. Джерельною базою послугували такі українські Телеграм-канали: "Перша приватна мемарня" (https://t.me/privatnamemarnya) та "Український наступ" (https://t.me/ukrnastup). Домінантним контентом обох каналів як до початку повномасштабного вторгнення РФ, так і після, є меми. Мета – здійснити комп'ютерний контент-аналіз мемів, виявити їхні особливості, визначити функції.

Методологія дослідження мемів. Ефективним дослідницьким методом кількісно-якісного вивчення мемів у соцмережах є контент-аналіз, що дозволяє виявити або виміряти різні факти й тенденції, наявні в тексті чи зображенні. Наукові праці із застосуванням контент-аналізу до мемів умовно можна поділити на два типи:

1) про процес створення мемів (аналіз шрифтів, кольорів текстової частини мемів, регістрів літер тощо) дозволив Б. Фостер [Foster 2014] стверджувати, що подальше вивчення візуальної текстової частини мемів може призвести до копіювання та імітації популярних мемів і, зрештою, може змінити те, як рекламодавці – політичні, комерційні – спілкуватимуться з користувачами в соціальних мережах).

© Taran O. S., Oksana.S.Taran@lpnu.ua, Zaiats M. O., mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua

2) про їхній вплив на цільову аудиторію (дослідження А. Гарві та ін. [Harvey 2019], присвячене квантитативному контент-аналізу ступеня можливої емоційної реакції на меми —позитивної чи негативної).

Контент-аналіз можна здійснювати як мануально, так і за допомогою комп'ютерних засобів. Одним із таких застосунків є MAXQDA – програмне забезпечення, розроблене для комп'ютерного аналізу якісних і змішаних методів даних [MAXQDA]. До таких даних відносять текстові файли, зображення, аудіофайли, відео- та бібліографічні файли, а також дані опитувань, твіти у Твіттері чи стенограми фокус-груп.

Оскільки обрані для дослідження меми подані у форматі зображень, нами було обрано інструментарій MAXQDA саме для роботи із зображеннями. Організація кодової системи повністю залежить від дослідника і зумовлена завданнями дослідження. Сегменти зображень кодуються так само, як сегменти тексту. На першому етапі комп'ютерного контент-аналізу необхідно створити набір правил і систем інтерпретацій для кодувальника. У такій інструкції чітко подають та описують послідовність здійснення кодування, дають операційні визначення категорій та одиниць аналізу, наводять конкретні приклади в тексті, що є об'єктом дослідження, а також вказують, як діяти у неоднозначних ситуаціях.

Для комп'ютерного контент-аналізу мемів розроблено систему категорій (кодів) – формальних і змістових. До формальних категорій мемів відносимо: *тип мему, мова мему, рівні комунікації* та *тематичне спрямування*. Алгоритм визначення формальної категорії «тип мему» та її поділ на субкатегорії *з текстом, без тексту, індивідуальний, груповий, безособовий, гібридний* був запозичений із праці О. Семотюка [Семотюк 2020, с. 181–182]. До змістових кодів належать такі: *лексика* з субкодами *нормативна лексика*, *ненормативна лексика*.

Результати комп'ютерного контент-аналізу. Кількісний аналіз формальної категорії "тип мему" виявив таке (рис. 1):

а) 195 мемів містять вербальну складову (81,2 %) та 45 мемів її не мають, тобто є суто графічними (18,8 %);

б) домінує індивідуальний тип (84 меми, 35 %). Другим і третім за частотністю є відповідно груповий тип (79 мемів, 32,9 %) і гібридний тип (49 мемів, 20,4 %). Найменш частотним є безособовий тип (28 мемів, 11,7 %).

© Таран О. С., *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*, ***Заяць М. О.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

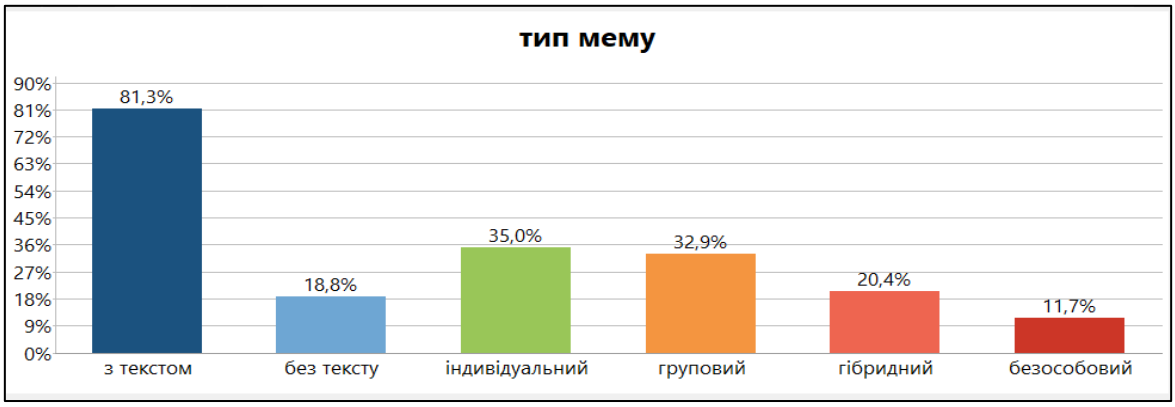

Рис. 1. Кількісний аналіз мемів за типом

Аналіз вербальних мемів за мовою засвідчив, що найчастіше використано українську (63,2 %), частка англійської та російської мов у мемах – 18,1 % і 8,8 % відповідно. Також у мемах траплялися написи суржиком (1,6%) та російськомовні в українській графіці (5,2 %), що відображає, з одного боку, розмежування етнокультурних кодів (реалізація архетипного протиставлення "свій – чужий"), а з другого, – є гумористично-саркастичним прийомом (рис. 2). Менш частотним є мікс різних мов (російська+українська, українська+англійська тощо), частка якого у нашій вибірці складає 3,1 % (рис. 3).

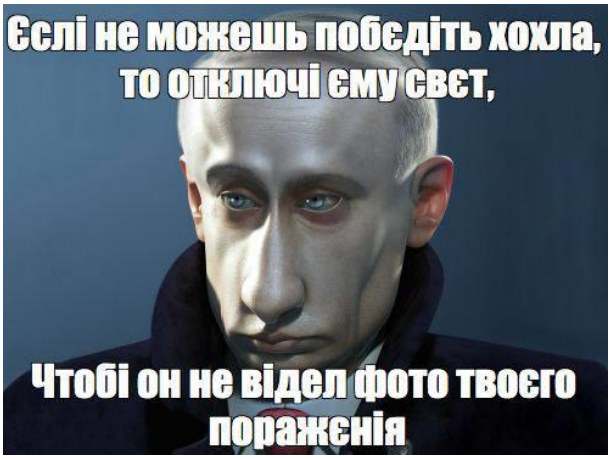

Рис. 2

Рис.3

У визначенні категорії "рівні комунікації" ми скористалися типологією С. Фідлер [Fiedler 2003, p. 23]. У нашій вибірці найчастотнішими типами є безпосередня комунікація (38 %) – це підпис вгорі або внизу; вставки (38 %) – текст розташований довільно або з прив'язкою до певного зображуваного об'єкта (рис. 4, 5). Менш частотною є внутрішня комунікація – це хмарки думок (24 %), вона надає сучасним мемам рис класичної карикатури, часто з використанням прийомів гротеску, гіперболізації (рис. 6).

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Формальна категорія "тематичне спрямування" містить 5 субкатегорій: *культурні, соціальні, економічні, політичні, воєнні*. Домінантна кількість мемів з воєнним спрямуванням (50,6 %) у реаліях війни була цілком очікуваною. Такі меми описували подвиги та здобутки української армії, серед яких чимала частка про генерала В. Залужного (рис. 7), провали й некомпетентність російських військових та російського військового керівництва (рис. 8), у т.ч. й мобілізація, військово-технічні аспекти ведення війни (рис. 9) тощо.

Рис. 7

Рис. 8

Рис. 9

На другому місці – соціальна тема (15,8 %). Це меми про волонтерську діяльність як окремих осіб, так і великих волонтерських організацій (рис. 10), проблеми життя під час повітряних тривог та блекаутів (рис. 11).

Рис. 10

Рис. 11

© ***Таран О. С.,*** *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*, ***Заяць М. О.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

Комп'ютерний контент-аналіз інтернет-мемів про російсько-українську війну 2022 року (Українською)

У центрі мемів політичного спрямування (14,6 %) зазвичай були представники політичного світу та їхня реакція на війну або сатиричне висміювання політичних режимів (рис. 12). Меми культурного спрямування отримали передбачуваний низький відсоток (5,7 %), проте й вони мали воєнний фон: ці меми сатирично зображали реакцію країни-агресора на перемогу українців у пісенному конкурсі Євробачення-2022 (рис. 13).

Рис. 12

Рис. 13

Рис. 14

Попри складну економічну ситуацію в країні, що зумовлено війною, мемів, які б фокусувались на цій проблемі, було не так багато (2,5 %). Переважно це меми, які описували тривіальні економічні проблеми всередині країни, як-от зростання цін на продукти (рис. 14), зміну курсів валют. 10,8 % мемів не вдалося ідентифікувати через поодинокі зображені теми, тому їх було означено як “інше”.

Аналіз мемів за формальними категоріями виявив, що найчастіше в соцмережах трапляються меми воєнного спрямування, що містять вербальну складову українською мовою на безпосередньому рівні комунікації або з текстом у вигляді вставки.

Змістову категорію “лексика” проаналізовано відповідно до нормативності вербальної складової мемів. Сегментне кодування засвідчило 114 мемів з нормативною лексикою і 79 (41,1 % від усієї вибірки) – з ненормативною. Субкатегорія “ненормативна лексика” має 5 субкодів: *обсценна, сленгова, діалектна, суржик, слюр, евфемізми*. Найчисельнішим субкодом виявився слюр (44,7 % від усіх мемів з ненормативною лексикою) – термін, широко використовуваний у західній лінгвістиці, означає образливе і навмисно вживане слово для демонстрації відсутності поваги до когось за етнічною приналежністю, расою, станом, сексуальною орієнтацією, статтю, хворобою тощо. Різновидом слюрів є етнофолізми (*русня, москаль, русак, кацап, малорос, рашист*) – рис. 15, 16.

© ***Taran O. S.,*** *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*, ***Zaiats M. O.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

Рис. 15

Рис. 16

Як бачимо, повномасштабне вторгнення вплинуло на рівень самоцензури населення країни: сама тематика війни розмиває межі "стандарт – субстандарт". Це стає доволі очевидним, якщо звертати увагу не лише на соцмережі, які завжди відрізнялись від традиційних медіа відсутністю мовних табу, але й на телевізійні програми чи рекламу. Обсценна лексика (29,4 %) трапляється як в українськомовних мемах (у випадках, коли адресатом є росіяни або підконтрольні їм організації / країни), так і в оформлених англійською, російською мовами – переважно у внутрішній комунікації персонажів-росіян або білорусів. Сленгова лексика становить 8,2 % (*передок, кент, гопота, гандон, чел, пацан, база*): *"**Чел**, я не буду працювати на заводі, це **крінж**, якщо це не завод з виробництва "Байрактарів" для знищення окупантів".* Крінж – це вчинок або явище, яке викликає почуття сорому, у деяких випадках може виконувати функцію синоніма до "іспанський сором". Інший сленгізм, що стрімко набуває поширення, зокрема в мемах, – *база* – запозичений з американського сленгу (англ. base) на позначення позитивної оцінки, захоплення.

Евфемізми становлять 10,6 % (*бавовна, хлопок, спеціальна воєнна операція, друга армія світу, лада, орки, ваньки*). Більшість із них і надалі використовує російська пропаганда, а в українських мемах вони набувають саркастичного значення, уживаються як інструмент пародії. Найменш частотними виявилися є суржикізми (4,7 %) й діалектизми (2,4 %).

Меми про війну засвідчили лінгвокреативний вибух, маркером якого є низка неологізмів, часто-густо утворених шляхом контамінації (*агрорейх, бледіна, бамбас, бівівна, чмобілізація, чмобіки,* контамінована й написана з малої літери назва Німеччини – *нікчемчина*), нового типу словотворення (*бавовна*), альтернативний стилістичний правопис (*росія, білорусь*), до речі, уже зафіксований у Великому електронному словнику української мови А. Рисіна й В. Старка.

Висновки. Комп'ютерний аналіз формальних і змістових категорій мемів про російсько-українську війну дозволив визначити такі функції мемів:

© Таран О. С., *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*, ***Заяць М. О.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

розважальна (меми споріднені з жартом, сатирою), антистресова (спосіб колективного подолання стресу у відповідь на негативні ситуації, де гумор використовують для пом'якшення їх наслідків), експресивна (меми передають емоційно-оцінні смисли), прагматична (чітко виражають ставлення до зображуваного), етнічна та ідентифікаційна (свій/українець – чужий / росіянин), гносеологічна (акумулюють і транслюють культурні смисли, соціальний досвід, цінності), колективного залучення (мем заохочує до участі, часто анонімно, сприяти розвазі, яка інколи переростає у флешмоб). Більшість мемів мають вербальну складову, а тому їхні функції збігаються з функціями мови. Вербальна та візуальна складові креолізованих мемів не конкурують, а доповнюють одна одну, збагачують інтернет-мем новими смислами.

Перспективою цього дослідження є аналіз гумористичних прийомів у вербальних мемах.

Література:

1. Семотюк, О. Хто *я*: *стратегія* чи *випадковість?: комп'ютерний контент-аналіз карикатур* і *мемів* на. В. *Зеленського. Докса* 2 (34) (2020): 180-194.
2. Brown, R. *Public relations and the social web: How to use social media and web 2.0 in communications* (London: Kogan Page Publishers, 2009).
3. Dawkins, R. *The selfish gene (30th anniversary ed*.) (London: Oxford University Press, 2006).
4. Fiedler, S. *Sprachspiele im Comic. Das Profil der deutschen Comic Zeitschrift Mosaik* (Leipzig: Universitätsverlag, 2003).
5. Foster, B. "It's All in a Meme: A Content Analysis of Memes Posted to 2012 Presidential Election Facebook Pages." (PhD diss., University of Arkansas, 2014).
6. Gleik, J. "What defines a meme?" *Smithsonian Magazine* (May, 2011), https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/what-defines-a-meme-1904778/
7. Guilmette, A. "Review of the psychology of humor: an integrative approach." *Canadian Psychology* 49, no. 3 (2008): 267–268.
8. Harvey, A., Thompson, S., Lac, A. and Coolidge, F. "Fear and Derision: A Quantitative Content Analysis of Provaccine and Antivaccine Internet Memes." *Health Educational Behaviour* 46 (2019):1012–1023.
9. Jenkins, H., Clinton, K., Purushotoma, R., Robinson, A. J., and Weigel, M. *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st Century* (Chicago: The MacArthur Foundation, 2007).
10. Jenkins, H., Ito, M., and Boyd, D. *Participatory culture in a networked era: A Conversation on youth, learning,commerce, and politics* (Cambridge: Polity Press, 2016).
11. Kligler-Vilenchik, N., Thorson, K. "Good citizenship as a frame contest: Kony2012, memes, and critiques of the networked citizen." *New Media & Society* 18, no. 9 (2015): 1993-2011.
12. Knobel, M., Lankshear, C. "Online memes, affinities, and cultural production". *A New Literacies Sampler* 29 (2007): 199–227.
13. Majumder, P., Boga, A., Krishna, A., Mukherjee, A. and Krishnan, U. "*What's in a*

'Meme'?" Understanding the dynamics of image macros in social media" . IIT Kharagpur 7 (2017): 2-14.
14. Marwick, A. "Memes." *Contexts* 12, no. 4 (2013): 12–13.
15. MAXQDA 1995-2022. https://www.maxqda.com
16. Msugheter, A. "Internet meme as a campaign tool to the fight against Covid-19 in Nigeria." *Global Journal of Human-Social Science: A Arts & Humanities – Psychology* 20, no 6 (2020): 27-39.

References:

1. Semotjuk, O. "Hto ja: strategija chy vypadkovist'?: komp'juternyj kontent-analiz karykatur i memiv na. V. Zelens'kogo [Who am I: strategy or accident? : computer based contents analysis of cartoons and memes of V. Zelensky" *Doksa* 2 (34) (2020): 180-194. (In Ukr.)
2. Brown, R. *Public relations and the social web: How to use social media and web 2.0 in communications* (London: Kogan Page Publishers, 2009).
3. Dawkins, R. *The selfish gene (30th anniversary ed.*) (London: Oxford University Press, 2006).
4. Fiedler, S. *Sprachspiele im Comic. Das Profil der deutschen Comic Zeitschrift Mosaik* (Leipzig: Universitätsverlag, 2003).
5. Foster, B. "It's All in a Meme: A Content Analysis of Memes Posted to 2012 Presidential Election Facebook Pages." (PhD diss., University of Arkansas, 2014).
6. Gleik, J. "What defines a meme?" *Smithsonian Magazine* (May, 2011), https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/what-defines-a-meme-1904778/
7. Guilmette, A. "Review of the psychology of humor: an integrative approach." *Canadian Psychology* 49, no. 3 (2008): 267–268.
8. Harvey, A., Thompson, S., Lac, A. and Coolidge, F. "Fear and Derision: A Quantitative Content Analysis of Provaccine and Antivaccine Internet Memes." *Health Educational Behaviour* 46 (2019):1012–1023.
9. Jenkins, H., Clinton, K., Purushotoma, R., Robinson, A. J., and Weigel, M. *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st Century* (Chicago: The MacArthur Foundation, 2007).
10. Jenkins, H., Ito, M., and Boyd, D. *Participatory culture in a networked era: A Conversation on youth, learning,commerce, and politics* (Cambridge: Polity Press, 2016).
11. Kligler-Vilenchik, N., Thorson, K. "Good citizenship as a frame contest: Kony2012, memes, and critiques of the networked citizen." *New Media & Society* 18, no. 9 (2015): 1993-2011.
12. Knobel, M., Lankshear, C. "Online memes, affinities, and cultural production". *A New Literacies Sampler* 29 (2007): 199–227.
13. Majumder, P., Boga, A., Krishna, A., Mukherjee, A. and Krishnan, U. "*What's in a 'Meme'?" Understanding the dynamics of image macros in social media" . IIT Kharagpur* 7 (2017): 2-14.
14. Marwick, A. "Memes." *Contexts* 12, no. 4 (2013): 12–13.
15. MAXQDA 1995-2022. https://www.maxqda.com
16. Msugheter, A. "Internet meme as a campaign tool to the fight against Covid-19 in Nigeria." *Global Journal of Human-Social Science: A Arts & Humanities – Psychology* 20, no 6 (2020): 27-39.

© Таран О. С., *Oksana.S.Taran@lpnu.ua*, ***Заяць М. О.,*** *mariia.zaiats.mflp.2021@lpnu.ua*

ISSN 2411-1562
STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 68-77

Стаття надійшла до редакції 20.09.2022 р.
Перевірено на плагіат 27.09.2022 р.
унікальність – 98,87 %
https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.68-77

УДК 81'2/'44:316.286

CHINESE AND JAPANESE VAGUE REFUSAL SPEECH ACT: SIMILARITIES AND DIFFERENCES

Jiang Qingchuan, *qingchuanjiang6@gmail.com*
Ph. D. student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Any language is not only a part of the culture but also its carrier. Different national languages embody their unique traditional culture and at the same time are a reflection of the national way of thinking of their speakers, national customs, social values, etc. According to the division into "high-context" and "low-context" cultures, which was proposed by Edward T. Hall (1959), China and Japan appear to be the representatives of high-context culture. That is, in Chinese and Japanese languages, only a small part of the information is transmitted verbally, while the main part of it is provided through the context and circumstances of communication. Refusal is such a speech act that threatens the face of all communication participants. Therefore, in Chinese and Japanese lingual cultures, the vague speech act of refusal is usually used, on the one hand, to reduce the threat of losing face by both counterparties; on the other hand, to maintain good interpersonal relations. However, each of the two languages has its own typological and cultural characteristics, and in this article, the author sets the main goal – to find out the similarities and differences between the Chinese and Japanese vague refusal speech acts based on the grammatical and cultural peculiarities of the languages in focus.

Keywords: *high-context culture, low-context culture, refusal speech act, vague refusal, face-threatening act.*

中日模糊拒绝言语行为的异同研究

姜晴川，*qingchuanjiang6@gmail.com*
博士，语言教育和科学研究院
塔拉斯舍甫琴科基辅国立大学

语言作为文化的一部分，它不仅是一种文化现象，更是一种文化载体。 不同的民族语言都包含着其民族所独有的传统文化，并且反映了其民族思维方式、风俗

© ***Jiang Qingchuan,*** *qingchuanjiang6@gmail.com*

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Вип. 21: 68-77

习惯、社会观念等。根据学者Edward T. Hall (1959) 提出的“高、低语境”文化的划分，中国和日本是“高语境”文化中的代表。在汉语或日语中，只有小部分信息是借助语言形式来传达的，而主要的信息则是由交际者根据交际的语境和环境来理解。拒绝是一种极易威胁交际双方面子的言语行为。因此，在汉语和日语中经常采用模糊拒绝言语行为，一方面以减少对交际双方面子的威胁；另一方面用来维持良好的人际关系。但由于中日语言文化有各自的类型特征和文化特点，所以本论文基于中日两种语言的语法和文化特点，拟对比研究中日模糊拒绝言语行为的异同。

关键字：*高语境文化 低语境文化 拒绝言语行为 模糊拒绝 面子威胁行为*

КИТАЙСЬКИЙ ТА ЯПОНСЬКИЙ НЕЧІТКИЙ МОВЛЕННИЙ АКТ: ПОДІБНЕ ТА ВІДМІННЕ

Цзян Цінчуань, *qingchuanjiang6@gmail.com*
аспірантка,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Будь-яка мова є не тільки інтегральною частиною національної або етнічної культури, а й її носієм і представником. Різні національні (етнічні) мови втілюють унікальні культурні константи та водночас виступають відображеннями національного способу мислення своїх носіїв, їх способу чуттєвого осягнення світу, національних звичаїв, соціальних цінностей тощо. Відповідно до поділу на культури «високого контексту» та «низького контексту», яке було запропоновано у 1959 році Едвардом Т. Холлом, китайська та японська культура є представниками культур високого контексту. Іншими словами, в китайській і японській мовах лише тільки невелика частина інформації передається вербально, словесно, тоді як основна її частина надається через контекст та обставини спілкування (конситуацію). Відмова – це особливий мовленнєвий акт, який може загрожувати обличчю всіх учасників спілкування. Тому в китайській та японській лінгвокультурах зазвичай застосовуються нечіткі мовленнєві акти відмови з метою зменшення загрози втрати обличчя для обох сторін спілкування і підтримування гарних міжособистісних стосунків. Проте кожна з двох мов має свої типологічні та культурні особливості, і в цій статті авторка ставить перед собою головну – з'ясувати подібності та відмінності китайського та японського мовленнєвого акту нечіткої відмови на граматичному і прагматичному рівнях його реалізації.

Ключові слова: *культура високого контексту, культура низького контексту, мовленнєвий акт відмови, нечітка відмова, акт загрози обличчю.*

© Цзян Цінчуань, *qingchuanjiang6@gmail.com*
Китайський та японський нечіткий мовленний акт: подібне та відмінне (Англійською)

Introduction. As a part of the culture, language is not only a cultural phenomenon, but also a carrier of culture. Any national language contains the nation's unique traditional culture and reflects the way of ethnic thinking, social psychology, national customs, value orientation, social concepts, etc. According to the outlining of the "high-context culture" and the "low-context culture" proposed by the anthropologist Edward T. Hall in his book *"The Silent Language"* in 1959, both China and Japan are typical representatives of high-context culture. In a high-context culture, the transmission of information depends on the context. A large amount of information is not encoded into the communication process through language but is mainly understood by the communicators according to the context and circumstances of the communication, and only a small part of the information is conveyed with the help of lingual forms. High-context cultures emphasize indirect ways of expressing ideas, opinions, and communicate content.

Influenced by the ideology of Confucianism, China advocates "propriety". In daily life, people always uphold the idea "harmony is the most valuable", and in social etiquette, they follow the etiquette of "respecting others and degrading oneself" alongside "humility and comity" as the main principle of interacting with one another. Japan is also influenced by the statements of Confucianism, which are also reflected in the demand for polite behavior. When interacting with people, one has to pay more attention to preserving the face of others, in particular with the help of euphemistic and subtle language expressions. Therefore, refusing speech acts as a kind of speech behavior that threatens the face of the other party and is supposed to contain certain lingual strategies in order to preserve at the maximum extent the other party's face, to maintain the harmony and stability of interpersonal relationships.

The indirect refusal speech act is widely used in order to reduce the damage to the face of the other communicating party in the process of refusal speech acts implementation (especially in high-context cultures). The latter is mostly represented by the vague refusal speech act. Thus, within high-context culture use of a vague refusal, rather than a direct and explicit refusal, reflects respect for the other communicating party and abides by the social norms of polite behavior. The article tries to introduce and analyze the vague refusal speech act in high-context lingual cultures of China and Japan, in order to give a brief induction and summarization of what vague refusal speech acts are in order to lay the foundation for the next step of comparative analysis.

I. High-context culture in China and Japan

In his book "*Beyond Culture*", the famous scholar Edward T. Hall introduced in detail the characteristics of high-context and low-context cultures [T. Hall 1976,

© ***Jiang Qingchuan,*** *qingchuanjiang6@gmail.com*

p. 99]. High-context culture is also called strong communicative context culture, which means that information transmission depends on the context. A large amount of information is not encoded into communication through language but is mainly understood by communicators according to the context, conditions and situation of their communication, and only a small part of the information is conveyed through language. In high-context cultures, understanding what the speaker is saying, the meaning of what is being said is considered the responsibility of the listener, not the speaker. Therefore, high-context culture requires the listener to understand the communicative content and the speaker's implications according to the communicative context and the speaker's non-verbal elements of communication.

High-context cultures emphasize indirect ways of expressing ideas, opinions, and communicative content. In a high-context culture, a direct expression will not only appear sloppy and abrupt, but it will also give the impression of not doing things seriously and making decisions prudently. Especially when discussing issues, raising different points of view, and making requests to the other party, communicators in high-context cultures are more tactful and vague in their speech because of fear to offend or embarrass the other party.

Within the Chinese lingual culture, the study of "propriety" and "humility and etiquette" conduct in interpersonal communication is being advocated. Chinese scholar Gu Yueguo put forward five rules of politeness based on the mix of modern politeness and ancient "ritual": self-denigration maxim, address term maxim, refinement maxim, agreement maxim and maxim of virtue [Gu Yueguo 1992, p. 10]. In addition, the Chinese culture pays attention to the hidden beauty of language; in addition, the expression is too straightforward and straight to the point, which often gives a bad impression of being superficial and lacking cultural upbringing. In particular, when implementing the refusal speech acts, more attention should be paid to the face of the other party, and the degree of contusion to the face of the other party should be minimized as much as possible.

Vague refusal is a good strategy, which presupposes the use of vague expressions (some of which even seem to be affirmative expressions in the language form); these vague expressions create a vague effect in pragmatics, and finally, let the other party understand by him/herself what is being said. For example, "A" makes an invitation to invite "B" to dinner, and "B" replies: "再说吧。" (Maybe let's talk about it later.). It looks like a "yes" answer, but when exactly to talk about it again? This is a good example of a vague expression in Chinese. The vague refusal speech

© ***Цзян Цінчуань,*** *qingchuanjiang6@gmail.com*

acts are usually adopted and spread in the Chinese culture, within which keeping the face of the other party is very important.

The same is true for Japan. The Japanese culture also advocates the statement "harmony is the most important thing" because refusal is a kind of speech act that goes against others' good intentions and threatens others' face. That's why the Japanese usually use very euphemistic expressions in order to refuse. Japanese studies on speech acts of refusal were started by the scholar Takuro Moriyama, who outlined four types of the refusal speech act: the "straightforward type"; the "lie type"; the "procrastination type" and the "prevarication type" [Takuro Moriyama 1990, p. 8]. Some scholars have pointed out that the Japanese prefer to refuse ambiguously, and trying to avoid refusing directly is one of the recognized ways of polite behavior in Japanese society. In addition, coupled with the characteristics of the Japanese language (lexical, sentence pattern) itself, the "ambiguous" characteristics of refusal expression are demonstrated incisively and vividly.

Keiko Ueda, a Japanese scholar, listed sixteen ways to avoid saying "no" in Japan [Keiko Ueda 1974, p. 185]. Later on, the other study listed 50 ways to say "No" in Japanese; it was conducted by Daniel Maciejewski [Daniel Maciejewski 2020, p. 34]. For example, when one looks for a job in Japan and receives negative written feedback after the interview, it does not contain a single word "no" throughout the whole text. One more example. There is an interesting fact that was shared on an intercultural communication forum: Japanese negotiators tend to use the word "no" less than twice every half hour in bargaining simulations, while Americans use "no" five times every half hour, Koreans – seven times, and Brazilian executives – forty-two times.

II. The vague refusal speech act in China

The so-called euphemistic and implicit language form is an implicit language form of expression, which is dealing not with literal meaning but presupposes an implication in a specific context. It is realized depending on the context and is flexible and changeable in accordance with context changes. The vague method, which is a method of making refusals politely with vague expressions to get mutual benefit by both parties in the conversation [Gao Bo 2015, p. 47], lies in provocative words deliberate omission, and using sentences with more ambiguous meaning as well as conveying the discourse information ambiguously and uncertainly.

Such kind of vague language is often a kind of hint about the content of the discourse as a whole, oriented at the expression of uncertainty or just subjective opinion, that makes the original affirmative tone tend to soften, such as "可能 (may

be)、恐怕 (afraid)、不一定 (not for sure)、谁知道 (who knows)、好像 (seems like)、听说 (heard that)、据说 (it is said that)、我想 (I think)、我认为 (in my opinion)、我觉得 (from my point of view)" and so on. For example, "恐怕不行啊！不过你放心，我会尽力帮忙。" (I'm afraid it won't work! But don't worry, I will try my best to help.); "今晚我可能有事。" (I may have something to do tonight.). Chinese people often use vague expressions as a means of moderation. A seemingly ambiguous answer in Chinese is actually a tactful expression of the speaker's refusal.

In addition, although the respondent adopts a seemingly affirmative attitude in the answer, the information conveyed by the words has obvious ambiguity and uncertainty. That is, for example, no specific commitments are made, time and place are not clear: "下次！" (next time!); "改天！" (let's do it some other time!); "再说吧！" (let's talk about it later!). These expressions are regarded as all-purpose sentences used to politely refuse others in Chinese. For example, facing the boy's invitation, if the girl always says "let's make appointment next time!", then it can be understood that she has no interest in this boy at all, and politely refuses the boy. Such responses with ambiguity and uncertainty are often seen as the polite refusals in the Chinese lingual culture.

In Chinese, there is one more feature of the vague refusal speech act: the speaker tries to omit some information in order to give a second party a chance to save the face: "非常感谢您的好意…" (I appreciate your kindness...); "恐怕明天的报告…" (I'm afraid tomorrow's report...). Usage of the ellipsis leaves space for the addressee, anticipates the direct mentioning of irritating words that express rejection, and let the other party fill in missing content and grasp the conveyed idea. This peculiarity of the Chinese vague refusal speech act leaves a buffer zone for saving the face of the other party and preserves (maintains) the harmonious interpersonal relationship between the two parties.

Context plays the most important role in the Chinese language. As the Chinese researcher Ma Ringo has demonstrated in his article "*Saying "yes" for "no" and "no" for "yes": A Chinese Rule*", – an outsider, especially an outsider from a "low-context culture", will tend to take the "yes" message literally as an explicit form of agreement [Ma Ringo 1996, p. 95]. However, within the Chinese culture, the

© *Цзян Цінчуань,* *qingchuanjiang6@gmail.com*

authenticity of a "yes" message is usually established through contextual and nonverbal cues, and the surface level is ignored.

III. The vague refusal speech act in Japan

Similarly, in Japanese, there also exists a way of expression which consists in stopping in the middle, leaving the meaning of half of the utterance abandoned for the other party to speculate. For example: After the inviter makes an invitation, the invitee uses the following expressions, such as: "今日はちょっと…" (Today, it's a little …）; "やっぱり、今度のこと…"（On the second thought it turns out to be, this time…）; "ええ、でも一人では…" (Yeah, but me alone…). The task of filling in and guessing the meaning of the utterance is still left to the inviter because the second half of the sentence is "not convenient". Such incomplete and euphemistic expression leaves a buffer zone between two parities of communication so that the addressee party will not feel too disappointed and frustrated by being rejected.

Such auxiliary words as "が", "けど", "けれども"and other are often used at the end of utterances in Japanese conversations, such as: "別に予定はありませんが．" (I have no other appointment.）; "少しでもご希望に沿い申し上げたいのですが." (I would like to follow your wish.); "助けたい気持ちもすごいあるんですけれども." (I really want to help you.). These auxiliary words "が", "けど" and "けれども" which appear at the end of the sentence，have no lexical meaning, but they fulfill a pragmatic function. That is, they hide the real intention of the speaker, and the hidden (omitted) content usually has the opposite meaning to the first part of the sentence. Some studies have listed ten situations with omitting after "けど", and here is one of them, where the rejected content is actually omitted. Therefore, the implication of these three sentences is like: "In fact, there is no arrangement, but I can't accept your invitation", "I really want to do it according to your idea, but I still can't accept your proposal", "I really want to help you, but there's nothing I can do". The pragmatic function of the auxiliary words helps to avoid saying the direct "no", and omits the verbal exposure of the rejection, thereby reducing the damage degree of rejection to the addressee's face.

Also, some symbolic adverbs have a negative lexical or grammatical semantic function, that is, they might be followed by negative content which is usually in opposition to the other party's expectations. Such as: "ちょっと", "やはり/やっぱり", "どうも" and "あまり". These kinds of words have lots of meanings. Coupled with the semantic or grammatical functions of this kind of words, the whole meaning of the sentence will not be so easy to grasp only through the superficial meanings of

the written words. Therefore, special attention should be paid to their function in different contexts. Such as the typical adverb “ちょっと”, which has rich semantics. Because of the limited time of preparation for the upcoming exams, when facing the invitation: “お茶とか飲みましょう。” (Let’s go have tea or something?), the answer: “**ちょっと**…” (Well…) here is one of the good examples of its classic usage. In this context, it is used to deliver an implied meaning of being in discomfort about the invitation. The precise understanding of what is conveyed in a certain context could be easily grasped by native speakers, while the foreigners usually have difficulties understanding the real pragmatic meaning.

In another case, if somebody gets the invitation to a party, and replies like: “恥ずかしがりやで**やっぱり**…” (As a very shy person…), it means he or she is not inclined to go to the party but uses the vague refusal speech act. The adverb “やっぱり” (it turns out to be) is usually preceding a negative answer.

The adverb “どうも” (seems like/ still have a feeling of dissatisfaction) can be used to express feelings that are difficult to be satisfied even after thinking and reasoning. The expression “**どうも**納得できないです。” is frequently used to denote the intention of the utterance “Seems like it’s not quite convincing”. The adverb “あまり” is also usually followed by the negative form of the sentence, for example, as for the request: “英語で質問を答えてください。” (Please answer the questions in English.). “え、英語は**あまり**…” (Eh, English…). The whole meaning of the utterance implies: “Eh, I do not like English.” or “Eh, my English is bad” or some other negation.

Expressions with positive meanings may also be converted into expressions with negative meanings due to different contexts. Such as “そうですか。”（I see.), “そうですね。”（It looks right to me.). Shibata Takeshi claimed that this kind of expression at the first glance seems to mean “yes”, but in fact, it is neither “yes”, nor “no”: just an ambiguous phrasing [Liu Xiping 2009, p. 111]. The literal meaning is translated into English as an affirmative expression, but the real pragmatic semantics depends on the deep analysis of the context within which these “positive expressions” are being used, that is, literal understanding appears to be not always reliable in the high-context cultural background.

As Li Zhaohui mentions, after listening to the other party’s proposal, the Japanese first always say “そうですね。” (It looks right to me.) regardless of whether he/she agrees or not, and only then the topic is introduced [Li Zhaohui 2006,

© Цзян Цінчуань, *qingchuanjiang6@gmail.com*

p. 74]. This also reflects that the successful extraction of pragmatically engaged information within high-context cultures is not mainly determined by what is verbally expressed, but mostly depends on the broader context and cultural characteristics of communication.

There are also some typical lexical and idiomatic expressions in Japanese. Such as “向き前に” (actively) which contains the emotion of agreement to the other party’s wishes; “考えておきます。” (I’ll consider it.); “検討させていただきます。” (I’ll take it into consideration.) and so on. Sometimes they can often be used together, for example, “すぐにはお答えできませんけど、**前向きに考えてみます。**” that means: “Although I can’t answer you right away, I will actively consider it as you wished”. As was shown in Zhou Geyang’ study, the Japanese frequently use positive evaluation when implementing the refusal speech act. And they usually take the “Yes-but” sequence, which is regarded as one of the most essential features in the Japanese refusal speech act [Zhou Geyang 2007, p. 160]. The “yes” part is literally clear, however, the “but” part is often expressed ambiguously which confuses much the foreigners-addressees.

IV. Conclusion

Both Chinese and Japanese lingual cultures belong to so-called high-context cultures and are strongly influenced by Confucianism. These common cultural features predetermine some similarities in the form and mode of the refusal speech act in both cultures. The vague refusal speech acts are very common in both Chinese and Japanese lingual cultures. On the other hand, due to the typological characteristics of each regarded language, there are peculiar lexical and grammatical features in Japanese if compared with Chinese. It is widely known that the Chinese language belongs to the root, amorphous languages while the Japanese language is characterized as agglutinative one.

Besides, some lingual and cultural differences in the refusal speech acts might be determined by geographical location and natural living conditions, as well as unique collective cultural psychology and other important factors. The perspective of this study might be outlined as accentuating the comparative analysis on the base of exploring the underlying reasons for similarities and differences in the Chinese and Japanese refusal speech acts implementation.

Literature:

1. 陈丽. 日语拒绝言语行为的语用分析 [J]. 大连民族学院学报，2012: 225.
2. 丹尼尔，M. 用日语说“不”的50种方式— 日本人拒绝行为研究 [D]. 奥斯陆大学，2020: 1—79.

3. 高波. 对拒绝言语行为中礼貌原则的研究 [J]. 现代交际，2015: 47.
4. 顾曰国. 礼貌、语用与文化 [J]. 外语教学与研究, 1992: 10—17.
5. 李朝辉. 言外之意与日本人的娇宠心理 [J]. 社会科学，2006: 74.
6. 刘喜萍. 浅析日语的模糊性表达及其文化背景 [J]. 湖北广播电视大学学报, 2009: 111.
7. 森山卓朗. “拒绝”的策略 [J]. 言语，1990: 8.
8. 马林哥. 对“不”说“是”，对“是”说“不”：汉语规则 [J]. 语用学，1996: 259.
9. 霍尔，E. T. 超越文化 [D]. 上海文化出版社, 1997.
10. 上田惠子．在日本避免说“不”的十六种方法 [J]．与日本的跨文化相遇，1974：185—192.
11. 周歌阳，中日英语学习者拒绝接受建议的初步研究 [J]. 学校教育，2007: 160.

References:

1. Chen Li. “Prahmatychnyy analiz nepryamoyi vidmovy v yapons′kiy movi [Pragmatic Analysis of Indirect Refusal in Japanese]” *Journal of Dalian Nationalities University* (2012): 225 (In CHN).
2. Danylo Maciejewski. “50 sposobiv skazaty «Ni» yapons′koyu — doslidzhennya vidmov sered yapontsiv [50 ways to say ‘No’ in Japanese−A Study in Refusals among Japanese people]” *University of OSLO* (2020): 1-79 (In Norge).
3. Hu YueHuo. “Vvichlyvist′, prahmatyka ta kul′tura [Politeness, Pragmatics and Culture]” *Foreign Language Teaching and Research* (1992): 10-17 (In CHN).
4. Hao Bo. “Doslidzhennya pryntsypu vvichlyvosti v aktakh vidmovy [Research on the Politeness Principle in Refusal Speech Acts]” *Modern Commnuication* (2015): 47 (In CHN).
5. Khevl, E. T. “Za mezhamy kul′tury [Beyond Culture]” *Shanghai Culture Press* (1997) (In CHN).
6. Li Chzhaohuey. “Subaudition i Amae yapons′koyi movy [Subaudition and Amae of Japanese]” *Social Science* (2006): 74 (In CHN).
7. Lyu Sipin. “Korotkyy analiz yapons′koho nevyznachenoho vyrazu ta yoho kul′turnoho pokhodzhennya [A Brief Analysis of Japanese Vague Expression and Its Cultural Background]” *Journal of Hubei TV University* (2009): 111 (In CHN).
8. Ma Rinho. “Hovoryty «tak» zamist′ «ni» i «ni» zamist′ «tak»: kytays′ke pravylo [Saying ‘yes’ for ‘no’ and ‘no’ for ‘yes’: A Chinese Rule]” *Journal of Pragmatics* (1996): 259 (In CHN).
9. Takuro Moriyama, “Stratehiya «vidmovy» [The Strategy of ‘Refusal’]” Speech (1990): 8 (In JPN).
10. Ueda Keyko. “Shistnadtsyat′ sposobiv ne hovoryty «ni» v Yaponiyi [Sixteen ways to avoid saying ‘no’ in Japan]” *Intercultural encounters with Japan* (1974): 185-192 (In JPN).
11. Chzhou Heyang, “Pilotne doslidzhennya shchodo vidmovy vid propozytsiy anhliys′koyu movoyu yapons′kymy ta kytays′kymy uchnyamy EFL [A Pilot Study on Refusal to Suggestions in English by Japanese and Chinese EFL Learners]” *School Education* (2007): 160 (In CHN).

© Цзян Цінчуань, *qingchuanjiang6@gmail.com*

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 78-87

Стаття надійшла до редакції 11.09.2022 р.
Перевірено на плагіат 27.09.2022 р.
унікальність – 96,07 %
https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.78-87

УДК 811.14'02-112'373.6'42

КОРІНЬ *MAN- У ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МОВІ: ЕТИМОЛОГІЯ І ДЕРИВАЦІЙНЕ ПОЛЕ

Надія Богданівна Чернюх-Мацієвська, *nadia.chernyukh@gmail.com*
викладач
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

*У статті проаналізовано етимологію та деривaційне поле субконцепту MANIA, який поряд із субконцептами ΝΟΣΟΣ, ΑΣΘΕΝΕΙΑ та ΑΡΡΩΣΤΙΑ становить ядро макроконцепту ХВОРОБА у давньогрецькій мові. У результаті дослідження встановлено, що корінь μαν-, як реалізація індоєвропейського кореня *men-/man, стосувався ментальної сфери, що підтверджується його рефлексами у низці індоєвропейських мов. Здійснений деривaційний аналіз виявив, що від згаданого кореня було утворено 28 дериватів, за якими закріпилось значення психічного розладу. Вершину словотвірного гнізда, утвореного від кореня μαν- становить іменник ἡ μανία та дієслово μαίνομαι, які стосуються архаїчного пласту лексики. Переважна більшість лексем похідних від кореня μαν- представлена прикметниками (14 одиниць) та дієсловами (12 одиниць). Серед прикметників значну частку становлять композити з другим компонентом –μανης кількість яких зростає, починаючи від епохи еллінізму. Такі прикметники реалізують сему "надмірна пристрасть", яка поширюється на ознаку, виражену першим компонентом, що часто функціонує як каузатор стану. Основними способами утворення дериватів були суфіксація та основоскладання, які є найпритаманнішими для іменних частин мови (іменників, прикметників). Менш поширеною була префіксація, представлена головним чином у дієсловах. Префікси частково модифікують семантику твірної основи, надаючи нововиниклим дієсловам додаткових відтінків інтенсивності, реляційності, директивності, соціативності. Семантика дериватів мотивується значенням твірної основи – «наявність психічних відхилень», яке згодом розвинулось у семи «неадекватність поведінки», «екзальтованість», «натхнення». Усі похідні максимально зберігають семантичний зв'язок з твірною основою.*

Ключові слова*: давньогрецька мова, субконцепт MANIA, етимологія, деривація, композиція, основа.*

© *Cherniukh-Matsiievska N. B.,* *nadia.chernyukh@gmail.com*
Verbal Root *MAN- in Ancient Greek: Etymology and Derivational Field (in Ukrainian)

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Вип. 21: 78-87

VERBAL ROOT *MAN- IN ANCIENT GREEK: ETYMOLOGY AND DERIVATIONAL FIELD

Nadiia B. Cherniukh-Matsiievska, *nadia.chernyukh@gmail.com*
Lecturer
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

*The current paper has sought to look at the etymology and derivational capacity of the sub-concept MANIA, which belongs to the group of sub-concepts ΝΟΣΟΣ, ΑΣΘΕΝΕΙΑ and ΑΡΡΩΣΤΙΑ that make up the core of the macro-concept DISEASE in the ancient Greek language. The result displays that the root μαν- in ancient Greek can be traced back to the Indo-European root *men-/man and refers to the mental sphere. This conclusion is supported by the analysis of derivatives existing in some Indo-European languages.*

Following the line of thought that studying the derivational capacity is of crucial importance for the analysis of the chosen sub-concept, the paper singles out 28 derivatives formed from the verbal root μαν- with the meaning of mental disorder. The head of all derivatives that evolved from the mentioned root is the noun ἡ μανία and the verb μαίνομαι which belong to the archaic layer of the Greek lexicon. The majority of derived lexemes are represented by adjectives (14 units) and verbs (12 units). A lot of compound adjectives contain –μανης as the second component and the number of such compounds increased from the Hellenistic era onwards. The paper substantiates that when these adjectives realize the nuclear seme "excessive addiction" it combines with the semes of the first component that commonly serve to express the cause of state. Suffixation and stem compounding that are generally typical for nominal parts of speech (nouns, adjectives) were discovered to be the principal types of word formation. Prefixation was less common and was characteristic of verbs. The research findings illustrate how prefixes partially modify the meaning of primary stems and provide new coinages with additional shades of intensity, relationality, directiveness, sociativity. The semantics of derivatives is motivated by the meaning of the initial stem – "presence of mental deviations", which later developed into the seme of "inadequacy of behavior", "exaltation" and "inspiration". All derivatives maintain close semantic ties with the initial stem.

Key words*: Ancient Greek, sub-concept MANIA, etymology, derivation, compounding, stem.*

Вступ. У концептологічних дослідженнях неодноразово відзначалась, що існуючі методики дослідження концепту неодмінно включають звернення до етимології його ключових номінацій [Скаб 2006, с. 359; Федорюк 2019, с. 47; Голик 2020, с. 218], оскільки «етимологічні відомості про лексему – ім'я концепту, відображають прадавні значення, що лежать в основі внутрішньої форми лексеми – імені концепту, формують доконцептуальні ознаки концепту» [Шевченко 2014, с. 122].

© Чернюх-Мацієвська Н. Б., *nadia.chernyukh@gmail.com*
Корінь *MAN- у давньогрецькій мові: етимологія і деривaційне поле (Українською)

Завдяки етимологічному аналізу стає можливим відтворення механізму становлення концептів, що, своєю чергою, дозволяє встановити найважливіші етапи формування лексичних одиниць та їх кореляцію з вербалізацією цих одиниць у свідомості людини [Рижкіна 2014, с. 166].

Поряд із етимологічним, вагоме місце у дослідженні концептів відіграє також деривaційний аналіз. Їх поєднання дозволяє простежити ранню історію концепту та динаміку утворення нових або зникнення раніше існуючих семантичних ознак, що становлять його зміст, а також визначити внутрішню форму його імені.

З огляду на те, що значення слова трактується як контекст, який є результатом інтегрування словотвірного афікса до кореня (основи) для утворення нових лексем [Царьова 2020, с. 67], аналіз деривaційних можливостей ключових лексем, що реалізують концепт, а також семантики виявлених дериватів, дає змогу дослідити ряд додаткових когнітивних ознак досліджуваного концепту.

На когнітивній ролі деривації у дослідженні концептів, яка «пов’язана з виділенням і фіксацією засобами словотворення нових структур знання, закріпленням і об’єктивацією певних концептуальних об’єднань», наголошує Т. Вільчинська [Вільчинська 2014, с. 27].

Деривaційний потенціал концепту передбачає його здатність розвиватися за рахунок елементів та ознак, які в ньому містяться. Деривaційні зв'язки між похідними словами одного гнізда, які наявні у свідомості носія мови, відображаються у цілеспрямованому вживанні спільнокореневих слів у тексті та в утворенні нових слів. При цьому послідовність і хронологія утворення похідних слів не мають принципового значення.

Як слушно відзначають дослідники, словотвірні морфеми є одним із чинників урізноманітнення мовної концептуалізації світу [Гармаш 2013, с. 247], сприяючи появі нових структур знання

Метою представленої розвідки є етимологічний та деривaційний аналіз вербалізованого субконцепту **MANIA**, який поряд із субконцептами **ΝΟΣΟΣ**, **ΑΣΘΕΝΕΙΑ** та **ΑΡΡΩΣΤΙΑ** формує ядро макроконцепту **ХВОРОБА** у давньогрецькій мові.

Аналіз останніх досліджень. Дослідники словотвірних процесів засадничо розрізняють два процеси – власне деривацію та словоскладання, розуміючи під першою утворення нових слів за допомогою афіксів, тоді як друге передбачає утворення нового слова завдяки поєднанню двох слів або коренів [Ralli 2010, p. 57]. Однак, з огляду на те, що обидва процеси мають своїм результатом утворення нового слова, ми розглядатимемо їх як єдиний процес деривації, тим

більше, що у дослідженнях наголошується на їх взаємопереплетенні [Wouters 2013]. Проблемам словотвору у давньогрецькій мові присвячено чимало праць, зокрема [Chantraine 1933; Risch 1974; Tribulato 2007]. Варто відзначити, що попри численні концептологічні дослідження у вітчизняному і зарубіжному мовознавстві, у переважній більшості з них, у т. ч. і при аналізі концептів на зразок ЗДОРОВ'Я / ХВОРОБА, залучається матеріал сучасних мов, тоді як до давніх дослідники звертаються лише спорадично. З-поміж безпосередньо дотичних до нашої розвідки вітчизняних праць слід зазначити праці, присвячені аналізові омовлених концептів *ЗДОРОВ'Я* та *ХВОРОБА* у давньоримському лінгвокультурному просторі: це кандидатські дослідження О. Милик [Милик 2016], Ю. Скрипник [Скрипник 2017], а також статті В. Мартина [Мартин 2015; Мартин 2018], де розглядається давньогрецька лексика на позначення хвороб. У цих дослідженнях, серед іншого, також звертається увага на аналіз деривaційного потенціалу ядерних вербалізаторів вище зазначених концептів. У зарубіжному мовознавстві медична лексика була об'єктом дослідження Е. Віллі [Willi, 2008], Ф. Скіроні [Schironi 2010 з відповідною бібліографією], Д. Р. Ленгслоу [Langslow 2010] та ін., хоча здебільшого зарубіжні вчені трактують проблеми здоров'я/хвороби і пов'язані з ними поняття у культурно-історичному руслі, напр., [Hope, Marshall 2000; Wöhrle 2000; Kazantzidis 2021]. Брак досліджень, присвячених деривaційному аналізу ключових вербалізаторів макроконцепту *ХВОРОБА* у давньогрецькій мові, і зумовив наше звертання до цього питання у представленій розвідці.

Результати дослідження. На позначення психічної недуги у давньогрецькій мові використовувались загальновживані лексеми **νόσος**, **ἀρρωστια**, **ἀσθένεια,** уточнені означенням, наприклад, *ψυχική νόσος*, а також словосполучення з іменниками **φρήν**, **νοῦς**, **λογισμός**. Спеціалізованими ж лексемами, за якими закріпилося значення психічного розладу, були похідні від кореня **μαν-**, які можна зіставити із латинськими дериватами заперечного значення, утвореними від основи **san-**: **insanus**, **insania** тощо.

Етимологічні словники пов'язують згаданий корінь із індоєвропейським коренем ***men-/man-** "думати, пам'ятати", представленим також у **μιμνῄσκω** "нагадувати", **μιμνῄσκομαι**, **μέμονα** "пам'ятати", **μνήμη** "пам'ять" [Beekes 2010, p. 892; Chantraine 1968, p. 658; Hofmann 1971, p. 225]. Окрім давньогрецької мови, згаданий корінь представлений в інших індоєвропейських мовах, пор. давньоіндійське **mányate**, авестійське **mainiieite**, давньоірландське **muinithir** "думати", старослов'янське **mnьjǫ** "думати, міркувати", литовське **miniù**

© ***Чернюх-Маційовська Н. Б.,*** *nadia.chernyukh@gmail.com*

“згадувати, пам’ятати” [Beekes 2010, p. 892].

У давньогрецькій мові корінь **μαν-** послугував базою для утворення іменників **ἡ μανία**, **ἡ μανική**; прикметників **μανικός,-ή,-όν**, **μανιάς, -άδος**, **μανιώδης,-ες**, **μαινόλης/μαινολις**, **μαινόλιος, ἐμμανής, -ές**, **γυναιμανής, -ές**, **ἀκρομανής, -ές**, **δοριμανής, -ές**, **ἡλιομανής, -ές**, **θεομανής, -ές**, **θυρσομανής, -ές**, **φρενομανής, -ές**, **χορομανής, -ές** .

Вершиною словотвірного гнізда, утвореного від кореня **μαν-**, на нашу думку, слід вважати іменник **ἡ μανία** зі значеннями “божевілля, душевна хвороба, безумство; несамовитість; натхнення, екзальтованість” [Liddel, Scott 1983, p. 1079; Montanari 2015], представлений вже у Солона та Теогніда (VI ст. до н. е.). Від основи цього іменника були утворені засвідчені вперше у грецьких трагіків прикметники **μανικός**, **μανιάς**, **μανιώδης**, а також засвідчені від I ст. складні прикметники **μανιητόκος** і **μανιοποιός** “той, який спричиняє божевілля” (хоча структурно тотожний прикметник **μανιόκηπος** “охоплений плотським бажанням” наявний вже в Анакреонта (VI ст. до н. е.)) поряд з дієсловами **μανιάω** “бути божевільним, шаленим”, **μανιοποιέω**, **μανιουργέω** “робити божевільним, шаленим”.

Розширений суфіксом **-j-** корінь **μαν-** був джерелом утворення дієслова **μαίνομαι** “бути божевільним; бушувати, шаленіти” (***μάνjομαι** > **μαίνομα**ι), що засвідчено вже у Гомера. Форма активного стану **μαίνω** з каузативним значенням “звести з розуму, навести безумство; розгнівати, довести до шалу” є відносно пізньою, будучи представленою вже в епоху еллінізму. З огляду на хронологію **μαίνομαι** та утворення від нього значної частини дериватів, на нашу думку, доцільно також віднести його до вершини словотвірного гнізда. Від основи теперішнього часу цього дієслова утворилася низка префіксальних дієслів (**ἐκμαίνω**, **ἀπομαίνομαι, ἐπιμαίνομαι, ἐμμαίνομαι, καταμαίνομαι, περιμαίνομαι, παραμαίνομαι, συμμαίνομαι, ὑπερμαίνομαι, ὑπομαίνομαι**), іменник **ἡ μαινάς** та прикметники **μαινόλης/μαινόλις, μαινόλιος**.

Як засвідчує семантичний аналіз, ядерною семою в обох випадках виступає “неадекватний психічний стан”. Інтегральними семами, які розвинулися на основі ядерної, є “девіантна поведінка (у різних її виявах)”, “екзальтованість”, які в античному світі сприймались як ознаки божественного впливу, що спостерігаємо на прикладі менад або Піфії. Принагідно відзначимо існування однойменного жіночого імені **Μανία** засвідченого в Аттиці і за її межами. Таким, зокрема, був псевдонім однієї з гетер в оточенні Деметрія Поліоркета (кінець IV ст. до н. е.), який вона отримала через те, що доводила шанувальників до стану божевілля [Lamont 2021, p. 94].

© ***Cherniukh-Matsiievska N. B.,*** *nadia.chernyukh@gmail.com*

Від кореня **ман-**, окрім іменника **μανία,** суфіксальним способом утворено прикметник **μανικός, -ή, -όν** “божевільний, безумний; нерозважний; “натхненний; той, який спонукає до безумства” [Liddel, Scott 1983, p. 1079; Montanari 2015], який, зберігаючи коло значень притаманне для іменника, додатково набуває сему “нерозважність, необдуманість”. Як іменники засвідчені також субстантивовані форми жіночого і середнього роду згаданого прикметника **ἡ μανική** “божевілля” та **τό μανικόν** “симптом божевілля”, утворені шляхом еліпсису із словосполучень **μανική νόσος** та **μανικόν πρᾶγμα**. Для прислівника **μανικῶς,** утвореного від згаданого прикметника, притаманні значення “безглуздо, нерозумно.

Синонімом до **μανικός** є прикметник **μανιώδης** “подібний до безумного; безумний, нерозважний; несамовитий”, який зберігає коло значень, пов’язане із семантикою твірної основи (принагідно відзначимо притаманне субстантивату **τὸ μανιῶδες** значення “делірій”).

Виразний семантичний зв’язок із твірною основою зберігають складні прикметники з другим компонентом –**μανής**, в основі якого також лежить корінь **μαν-** (таких композитів-прикметників на –ης у давньогрецькій мові засвідчено чимало [Schwyzer 1939, p. 452]). Композити з коренем **μαν-** реалізують сему “надмірна пристрасть”, що в уяві давніх греків було ознакою ментальної девіантності. Згадана сема у них поширюється на ознаку, виражену першим компонентом, який часто функціонує як каузатор стану: **ἐμμανής** (**ἐν** + **μανής**) “охоплений безумством, шаленіючий”, **γυναιμανής / γυναικομᾰνής** (**γυνή** + **μανής**) “той. який божеволіє за жінками”, **ἀκρομανής** (**ἄκρον** + **μανής**) “божевільний, причинний”, **δοριμανής** (**δόρυ** + **μανής**), “охоплений войовничим шалом”, **ἡλιομανής** (**ἥλιος** + **μανής**) “шалений від сонця”, **θεομανής** (**θεός** + **μανής**) “одержимий божественним шалом, з затьмареним богами розумом; несамовитий, нестримний”, **θυρσομανής** (**θύρσος** + **μανής**) “шаленіючий з тирсом в руках”, **φρενομανής** (**φρήν** + **μανής**) “біснуватий, несамовитий”, **χορομανής** (**χορός** + **μανής**) “шаленіючий від танцю”. Кількість таких композитів зростає, починаючи від епохи еллінізму. Серед них: **δοξομανής** “славолюбний”, **ὀρνιθομανής** “шаленіючий від птахів”, **ὀψομανής** “шаленіючий від смаколиків, ласун”, **οἰνομανής** “шаленіючий за вином”, **ἐρωμανής / ἐρωτομανής** “шаленіючий від кохання”. Для низки цих прикметників існують іменникові відповідники з другим компонентом **–μανια**: **γυναικομανία**, **δοξομανία**, **οψιμανία**, **ἐρωμανία / ἐρωτομανία**, **θεομανία**. Деякі з таких дериватів, як, наприклад, **ὀρτυγομανία** “пристрасть до перепілок” приписують одному із чільних представників стоїцизму Хрисіппу (281/278-208/205 до н. е.) (Athen. Deipnosoph.

© ***Чернюх-Маційовська Н. Б.,*** *nadia.chernyukh@gmail.com*

XI, 464 d). Більшість із них утворені шляхом основоскладання і лише один прикметник (**ἐμμανής**) – за допомогою префіксації.

Від кореня **μαν-** за допомогою основоскладання утворено дієслова **ὀρνιθομανέω** “шаленіти як птах” та **ἐρωμανέω/ἐρωτομανέω** “шаленіти від кохання”.

Аналіз семантики дієслів, похідних від **μαίνω** та **μαίνομαι** також свідчить про збереження у них ядерної семи: **ἐκμαίνω** “зводити з розуму, приводити в шал”, **ἀπομαίνομαι** “цілковито збожеволіти”, **ἐπιμαίνομαι** “бути шалено закоханим, бути одержимим пристрастю; захоплюватись; шаленіти”, **ἐμμαίνομαι** “вступати в стан шалу”, **καταμαίνομαι** “здійснювати божевільні вчинки”, **περιμαίνομαι** “пробігати у нестямі”, **παραμαίνομαι** “бути майже божевільним”, **συμμαίνομαι** “разом безумствувати, разом шаленіти”, **ὑπερμαίνομαι** “цілковито втратити розум”, **ὑπομαίνομαι** “бути трохи божевільним”. Префікси, за допомогою яких утворюються дієслівні композити, частково модифікують семантику твірної бази, надаючи нововиниклим дієсловам додаткових відтінків інтенсивності (**ἀπο-**, **ἐπι-**, **ὑπερ-**, **ὑπο-**), реляційності (**κατα-**, **παρα-**), директивності (**ἐκ-**, **περι-**), соціативності (**συν-**).

Утворені від твірної основи **μαιν-** прикметники **μαινόλης** (m)/**μαινολις** (f) “охоплений безумством, несамовитий”, **μαινόλιος** “безумний, шалений”, **μαινάς** “шалена, несамовита; та, що зводить з розуму” (субстантиват **ἡ μαινάς** “менада, вакханка”) зберігають сему “психічне відхилення”.

Висновки та перспективи дослідження. Деривaційний аналіз слів, утворених від кореня μαν- на позначення психічної девіантності, дозволив встановити наступне: 1) від зазначеного кореня шляхом первинної та вторинної деривації утворено 48 лексем; 2) найпоширенішим шляхом деривації є основоскладання (51 %), за яким слідують префіксація (27 %) та суфіксація (22 %); 3) аналіз частиномовної приналежності дериватів та способу їх утворення дозволяє констатувати, що для іменних частин мови найпритаманнішими були основоскладання і суфіксація, тоді як префіксація представлена головним чином у сфері дієслова; 4) семантика дериватів умотивована значенням твірної основи – “наявність психічних відхилень”, яке згодом розвинулось у семи «неадекватність поведінки», «екзальтованість», «натхнення»; 5) усі похідні зберігають семантичний зв'язок із твірною основою.

Перспективним у цьому напрямі видається аналіз етимології та деривaційного потенціалу лексем **νόσος** та **ἀσθένεια**, які репрезентують ядерну зону макроконцепту «ХВОРОБА» у давньогрецькій мові.

Література:

© ***Cherniukh-Matsiievska N. B.,*** *nadia.chernyukh@gmail.com*
Verbal Root *MAN- in Ancient Greek: Etymology and Derivational Field (in Ukrainian)

1. Вільчинська, Т. “Словотвірні засоби вербалізації концепту «Бог» (на матеріалі поетичних текстів Т. Шевченка).” *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство* 1 (23) (2014): 26-30.
2. Гармаш, О. Л. “Структура концептів морфологічного та лексичного змісту як складових концептосистеми сучасної англійської мови.” *Мовні і концептуальні картини світу* 43 (1) (2013): 245-251.
3. Голик, С. “Етимологічний шар концепту OLD AGE.” *Сучасні дослідження з іноземної філології* 18 (2020): 216-225.
4. Мартин, В. О. “Номінативне поле субконцепту ΝΟΣΟΣ у давньогрецькій мові.” *Science and Education a New Dimension : Philology* III (15), Is.68 (2015): 63-66.
5. Мартин, В. О. “Деривaційне поле субконцепту ΝΟΣΟΣ в давньогрецькій мові.” *Наукові записки. Серія: Філологічні науки* 146 (2016): 161-165.
6. Милик, О. В. “Лінгвальні засоби репрезентації концепту ЗДОРОВ’Я в латинській мові.” (Дис. канд. філол. наук, Львів, 2016).
7. Рижкіна, А. А. “Етимологічний аналіз концепту сім’я в китайській мові.” *Лінгвістичні дослідження* 37 (2014): 165-168.
8. Скаб, М. В. “Методика концептуального аналізу: проблеми та вирішення”. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Інформаційні технології в освіті* 4 (2006): 356-360.
9. Скрипник, Ю. С. “Вербалізація мегаконцепту ХВОРОБА влатинській мові.” (Дис. канд. філол. наук, Київ, 2017).
10. Федорюк, Л. В. *Специфіка української концептосфери: лінгвокультурологійний вимір (на прикладі концепту смерть):* монографія (Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019).
11. Царьова, І. *Сучасний український юридичний текст: лексико-деривaційна структура:* монографія (Дніпро: ЛІРА, 2020).
12. Шевченко, І. С. “Лексично втілені концепти: історичний вимір.” *Нова філологія* 64 (2014): 121-126.
13. Beekes, R. *Etymological dictionary of Greek* (Leiden: Brill, 2010).
14. Chantraine, P. *La formation des noms en grec ancien* (Paris: C. Klinksieck,1933).
15. Chantraine, P. *Dictionnaire etymologique de la langue Grec. Histoire des mots* (Paris: Éditions Klincksieck, 1968).
16. Hofmann, J. B. *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1971).
17. Hope, V. M., Marshall, E. *Death and Disease in the Ancient City* (London; New York: Taylor & Francis Group, 2000).
18. Kazantzidis, G. *Lucretius on Disease. The Poetics of Morbidity in ‘De rerum natura’* **(**Berlin-Boston: Walter de Gruyter, 2021).
19. Lamont, J. L. “The Curious Case of the Cursed Chicken: A New Binding Ritual from the Athenian Agora”. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 90, no. 2 (January-March 2021):79-113.
20. Langslow, D. R. *Medical Latin in the Roman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2000).
21. Liddel, H. G., Scott, R. *A Greek-English Lexicon* (Oxford: Clarendon Press, 1983).
22. Montanari, F. *The Brill Dictionary of Ancient Greek* (Leiden; Boston: Brill, 2015),

https://dictionaries.brillonline.com/montanari
23. Ralli, A. "Compounding versus derivation". *Cross-Disciplinary Issues in Compounding* (Amsterdam: John Benjamins, 2010): 57-74.
24. Risch, E. *Wortbildung der homerischen Sprache* (Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1974).
25. Schironi, F. "Technical Languages: Science and Medicine". *A Companion to the Ancient Greek Language* (Oxford: Blackwell, 2010): 338-353.
26. Schwyzer, E. *Griechische Grammatik. Bd. I: Allgemeiner Teil, Lautlehre, Wortbildung, Flexion* (München: C. H. Beck, 1939).
27. Tribulato, O. "Greek compounds of the type ἰσόθεος 'equal to a god', ἀξιόλογος 'worthyof note', ἀπειρόμαχος 'ignorant of war', etc." *Mnemosyne* 60 (2007): 527-549.
28. Willi, A. "Νόσος and ὁσίη: etymological and sociocultural observations on the concepts of disease and divine (dis)favour in ancient Greece." *The Journal of Hellenic studies* 128 (2008): 153-171.
29. Wöhrle, G. "Aspekte psychosomatischen Denkens in der antiken Medizin und Philosophie." *Gymnasium* 107 (2000): 383-398.
30. Wouters, A., Swiggers, P., van Hal, T., Isebaert, L., "Word Formation (Derivation, Compounding)." *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics* (Leiden: Brill, 2013), http://dx.doi.org/10.1163/2214-448X_eagll_COM_00000376.

References:

1. Vil'chyns'ka, T. "Slovotvirni zasoby verbalizaciji konceptu "Boh" (na materiali poetychnykh tekstiv T. Shevchenka) [The word-building means of verbalization of the concept "God" (on basis of poetical texts by T. Shevcheko)]." *Naukovi zapysky Ternopil'skoho nacionalnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Movoznavstvo* 1 (23) (2014): 26-30 (In Ukr.).
2. Harmash, O. L. "Struktura konceptiv morfolohichnoho ta leksychnoho zmistu jak skladovykh konceptosystemy suchasnoji anhliyskoji movy [The structure of concepts of morphological and lexical sense as component of conceptosystem of Modern English]." *Movni i konceptual'ni kartyny svitu* 43 (1) (2013): 245-251 (In Ukr.).
3. Holyk, S. "Etymolohichnyj shar konceptu OLD AGE [The etymological layer of the concept OLD AGE]." *Suchasni doslidzhennia z inozemnoji filolohiji. Zbirnyk naukovykh prac'* 18 (2020): 216-225 (In Ukr.).
4. Martyn, V. O. "Nominatyvne pole subkonceptu ΝΟΣΟΣ u davn'ohrec'kij movi" [Nominative field of subconcept ΝΟΣΟΣ in Ancient Greek]." *Science and Education a New Dimension: Philology*, III (15), Is.68 (2015): 63-66 (In Ukr.).
5. Martyn, V. O. "Deryvacijne pole subkonceptu ΝΟΣΟΣ v davn'ohrec'kij movi [Derivative field of subconcept ΝΟΣΟΣ in Ancient Greek]." *Naukovi zapysky. Seria: Filolohichni nauky* 146 (Kirovohrad 2016): 161-165 (In Ukr.). .
6. Mylyk, O. V. *Linhval'ni zasoby reprezentaciji konceptu ZDOROVJA v latyns'kij movi* [The lingual means of representation of concept HEALTH in Latin] (PhD Diss., L'viv 2016) (In Ukr.).
7. Ryzhkina, A. A. "Etymolohichnyj analiz konceptu "simja" v kytajs'kij movi [The etymological analysis of the concept "family" in Chinese]." *Linhvistychni doslidzhennia* 37 (2014): 165-168 (In Ukr.).
8. Skab, M. V. "Metodyka konceptual'noho analizu: problemy ta vyrishennia [Technique of conceptual analysis: problems and solutions]." *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu/ Informacijni tekhnolohiji v osviti* 4 (2006): 356-360 (In Ukr.).
9. Fedoriuk, L. V. *Specyfika ukrajins'koji konceptosfery: linhvokul'turolohijnyj vymir (na*

prykladi konceptu smert') [*Peculiarity of the Ukrainian conceptosphere: liguocultural dimension (on the example of the concept "death")*]: monography (Vinnycia: Donec'kyj nacional'nyj universytet imeni Vasylia Stusa, 2019) (In Ukr.).

10. Cariova, I. *Suchasnyj ukrajins'kyj jurydychnyj tekst: leksyko-deryvacijna struktura*: monohrafija [*Modern Ukrainian juridical text: lexical and derivational structure:* Monography] (Dnipro: Lira, 2020) (In Ukr.).
11. Shevchenko, I. S. "Leksychno vtileni concept: istorychnyj vymir [Lexically embodied concepts; historical dimension]." *Nova filolohija* 64 (2014): 121-126 (In Ukr.).
12. Skrypnyk, Yu. S. *Verbalizacija mehakonceptu KHVOROBA v latyns'kij movi* [*The verbalization of megaconcept DISEASE in Latin*] (PhD Diss., Kyiv, 2017) (In Ukr.).
13. Beekes, R. *Etymological dictionary of Greek* (Leiden: Brill, 2010).
14. Chantraine, P. *La formation des noms en grec ancien* (Paris: C. Klinksieck,1933).
15. Chantraine, P. *Dictionnaire etymologique de la langue Grec. Histoire des mots* (Paris: Éditions Klincksieck, 1968).
16. Hofmann, J. B. *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1971).
17. Hope, V. M., Marshall, E. *Death and Disease in the Ancient City* (London; New York: Taylor & Francis Group, 2000).
18. Kazantzidis, G. *Lucretius on Disease. The Poetics of Morbidity in 'De rerum natura'* **(**Berlin-Boston: Walter de Gruyter, 2021).
19. Lamont, J. L. "The Curious Case of the Cursed Chicken: A New Binding Ritual from the Athenian Agora". *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 90, no. 2 (January-March 2021):79-113.
20. Langslow, D. R. *Medical Latin in the Roman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2000).
21. Liddel, H. G., Scott, R. *A Greek-English Lexicon* (Oxford: Clarendon Press, 1983).
22. Montanari, F. *The Brill Dictionary of Ancient Greek* (Leiden; Boston: Brill, 2015), https://dictionaries.brillonline.com/montanari
23. Ralli, A. "Compounding versus derivation". *Cross-Disciplinary Issues in Compounding* (Amsterdam: John Benjamins, 2010): 57-74.
24. Risch, E. *Wortbildung der homerischen Sprache* (Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1974).
25. Schironi, F. "Technical Languages: Science and Medicine". *A Companion to the Ancient Greek Language* (Oxford: Blackwell, 2010): 338-353.
26. Schwyzer, E. *Griechische Grammatik. Bd. I: Allgemeiner Teil, Lautlehre, Wortbildung, Flexion* (München: C. H. Beck, 1939).
27. Tribulato, O. "Greek compounds of the type ἰσόθεος 'equal to a god', ἀξιόλογος 'worthyof note', ἀπειρόμαχος 'ignorant of war', etc." *Mnemosyne* 60 (2007): 527-549.
28. Willi, A. "Νόσος and ὁσίη: etymological and sociocultural observations on the concepts of disease and divine (dis)favour in ancient Greece." *The Journal of Hellenic studies* 128 (2008): 153-171.
29. Wöhrle, G. "Aspekte psychosomatischen Denkens in der antiken Medizin und Philosophie." *Gymnasium* 107 (2000): 383-398.
30. Wouters, A., Swiggers, P., van Hal, T., Isebaert, L., "Word Formation (Derivation, Compounding)." *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics* (Leiden: Brill, 2013), http://dx.doi.org/10.1163/2214-448X_eagll_COM_00000376.

© Чернюх-Маційовська Н. Б., *nadia.chernyukh@gmail.com*

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 88-90

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ

для публікації у фаховому збірнику наукових праць
“STUDIA LINGUISTICA” (2022 р.)
ISSN 2411-1562
(кафедра загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики)
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
м. Київ, 01033, бульвар Т. Шевченка, 14, каб.141; тел. 8 (044) 239-34-15;
e-mail: studia.linguistica@ukr.net)

Наказом МОН України від 02.07.2020 р. № 886 збірнику наукових праць «STUDIA LINGUISTICA» підтверджено статус фахового із дисциплін філологічного (мовознавство) профілю і належність до категорії «Б».

Редакція фахового збірника наукових праць **“Studia Linguistica”** розглядає подані до друку матеріали (статті, рецензії, хроніки тощо) від спеціалістів у галузі лінгвістики за умови, що подані рукописи **не публікувалися раніше, відповідають проблематиці збірника та оформлені відповідно до редакційних вимог.**

1. Матеріали для публікації приймаються від спеціалістів у галузі лінгвістики. Мови публікацій: українська, російська, англійська, німецька, французька, румунська, польська.

2. Обсяг публікації – 0,5 друк. арк. (від 8 до 12 повних сторінок, включаючи літературу).

3. Відцентрована назва статті друкується жирними **ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ** через 1 інтервал (шрифт – Times New Roman, 14). Назва повинна містити не більше 12 слів.

4. Нижче (через 2 інтервали) відцентровано жирним курсивом ***Прізвище, Ім’я, По батькові*** автора. Нижче через 1 інтервал звичайним курсивом по центру *науковий ступінь та вчене звання* (н-д, *д-р філол. наук, проф.; канд. філол. наук, доц.; викл.; асист.; асп.; студ.*); ще нижче через 1 інтервал відцентровано звичайним курсивом *місце роботи або навчання* (назва установи пишеться повністю, без скорочень) (шрифт – Times New Roman, 14). Нижче зазначається e-mail автора статті.

5. Нижче подається вступна анотація обсягом від 200 до 250 слів, яка має бути інформативною в частині основних методів, результатів, висновків та перспектив роботи. *Ключові слова* (6-8 слів) подаються мовою самої статті. Друкується 13 шрифтом Times New Roman через 1 інтервал *курсивом* (слово *Анотація* не писати, а слова *Ключові слова:* писати після анотації з нового рядка).

6. Нижче подаються назва статті, ім'я автора та вступні анотації обсягом від 200 до 250 слів і ключові слова російською та англійською мовами. Якщо стаття написана російською або англійською мовами, то ім'я автора, назва публікації, анотації та ключові слова подаються обов'язково українською та однією із затверджених редколегією іноземних мов (друкуються шрифтом Times New Roman 13 через 1 інтервал (слова *Аннотация* або *Summary* не писати, а слова *Ключевые слова, Key words:* писати після анотації з нового рядка курсивом).

7. Основний текст рукопису друкується через 1,5 інтервали, шрифт Times New Roman 14, без переносів. Поля вгорі, внизу – 2 см, ліворуч – 2,5 см, праворуч – 1,5 см; відступ абзацу – 1,25 см (виставляти автоматично).

8. Фрагменти рукописів, що слугують ілюстративним матеріалом, друкуються *курсивом*.

9. Чітко диференціювати *тире* і *дефіс*. Значення слів, виразів тощо беруться в лапки (лапки **повинні бути** тільки відкритими **“** та закритими **”**).

10. Текст статті повинен містити: 1) **вступ; 2) основну частину; 3) висновки та перспективи подальших розвідок; 4) літературу; 5) список джерел ілюстративного матеріалу (за наявності); 6) References.**

11. Вступ має містити огляд досліджень розглядуваної у статті проблеми у світовій та вітчизняній лінгвістичній літературі (історія питання), мету та завдання роботи. **Основна частина** містить характеристику матеріалів та методів дослідження, виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. **Висновки та перспективи подальших розвідок** окреслюють результати розв'язання заявлених у Вступі завдань та задають вектор наукового руху вперед у рамках зазначеної проблематики**. Література** оформлюється згідно з *Chicago Style: Notes and Bibliography*. **Всі джерела зі списку літератури мають бути процитовані в тексті статті. Список джерел ілюстративного матеріалу** (за наявності) оформлюється згідно вимог до списку літератури. **References** (оформлені згідно з вимогами зарубіжних стандартів).

12. Посилання в тексті оформлюються таким чином: у квадратних дужках з посиланням на прізвище і рік видання, номер сторінки вказується після коми, наприклад [Голубовська 2004, с. 94], [Бацевич 2003, с. 37–56; Freeman 2000, p. 254].

13. Перед крапками, комами, двокрапками, крапками з комами, знаками питання та оклику, а також після дужки та лапок не ставити пропусків.

14. Використані наукові джерела подаються після тексту у рубриці **Література** (відцентрована назва, жирним шрифтом, Times New Roman 14), в алфавітному порядку. Бібліографічний опис складається згідно з *Chicago Style: Notes and Bibliography.* З абзацу 1,25 см починається перше джерело. Шрифт Times New Roman 12, 1 інтервал. Кожна позиція списку літератури подається з нового рядка. Спочатку подавати в переліку за алфавітом видання російською та українською мовами, потім – іноземними (теж за абеткою). Усі роботи одного автора потрібно вказувати за зростанням років видання.

15. Список джерел ілюстративного матеріалу оформлюється згідно з вимогами до списку **Літератури**, за нумерацією продовжує список літератури.

16. Список літератури під заголовком **References** (відцентрована назва, жирним шрифтом, Times New Roman 14), в якому посилання *оформлюються згідно з вимогами* ***зарубіжних стандартів*** та подаються для кирилиці у вигляді транслітерації за допомогою програми BGN (Board of Geographic Names), що представлена на сайті: http://www.translit.ru та з перекладом на англійську мову у квадратних дужках. Список повинен повторювати у своїй послідовності список **Літератури** та **Список джерел ілюстративного матеріалу**. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються.

Схема бібліографічного посилання:

- автор (и) (транслітерація);
- назва статті (транслітерація);
- [переклад назви статті англійською мовою у квадратних дужках];
- назва українського або російського джерела (транслітерація);
- [переклад назви джерела англійською мовою у квадратних дужках – парафраз (для журналів можна не робити)];
- вихідні дані з позначеннями англійською мовою, або тільки цифрові;
- позначення мови статті (In Ukr. / In Russ).

Приклад опису статті:

Cherniukh, B. V. «Markery prjamoi' movy u ryms'kij poezii' epohy Avgusta (na materiali "Metamorfoz" Ovidija) [Markers of the Direct Speech in Roman Poetry of the Augustan Period (on “Metamorphoses” by Ovid)].» *Studia Linguistica* 15 (2019): 277-290 (In Ukr.).

17. Після References подається **дата надходження авторського оригіналу до редколегії**. Шрифт Times New Roman 10.

18. Вартість публікації до 12 стор. – 750 грн.; понад 12 стор. – по 50 грн. за кожну сторінку. Сплата за публікацію відбувається після успішного проходження рецензування та перевірки на плагіат. 50% грошових надходжень від авторів направляється ЗСУ.

19. Статті проходять **подвійне рецензування** та **перевіряються на плагіат**. У разі виявлення порушення видавничої етики статтю не рекомендують до друку. Статті приймаються **тільки за умов дотримання редакційних вимог**.

20. На окремому аркуші подати відомості про автора статті:

- *Прізвище, Ім’я, По батькові;*
- *посада та місце роботи або навчання;*
- *науковий ступінь та вчене звання;*
- *адреса, телефон, e-mail.*

Дата надходження статті до редакції 13.03.2022

ISSN 2411-1562
STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Вип. 21 : 91-94

REQUIREMENTS FOR PAPERS
in periodical
"STUDIA LINGUISTICA" (2022)

Chair of General Linguistics, Classical Philology and Neohellenic Studies,
Institute of Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
e-mail: studia.linguistica@ukr.net

The Journal **invites papers** (including **articles**, **reviews**, **opinions**, etc.) from scholars in the **field of linguistics**. **Papers** are acceptable for publication on condition they have never been published before; their topics are relevant to the "Studia Linguistica" research focus and the text is presented in a predetermined format. **Papers** must describe the current state of the investigated problem and comprise the new findings revealed in the course of research.

Theoretical approaches must be supported by the appropriate illustrations.

1. Languages – Ukrainian, Russian, English, French, German, Romanian, Polish.

2. Paper must consist of: 0,5 p. p. for an analytical article; 0,3 p. p. for an article; 0,25 p. p. for a review.

3. Title of the article is printed in the center in 1 space (font – Times New Roman 14, bold **CAPITALS**). The title should contain no more than 12 words.

4. Below (after 2 intervals) centered in bold italics ***Last Name, First Name*** of the author. Below 1 interval ordinary italics centered *academic degree* and *academic title* (*PhD, assistant (associate) professor, postgraduate student,* etc.). 1 interval below on the center place of work or study (*institution name* is written in full, without abbreviations; font – Times New Roman 14, ordinary italics). Below is the author's e-mail.

5. Instructions for preparation abstracts or summary: Three abstracts before the text of article sized from 200 to 250 words, which should be informative in terms of the main methods, results, conclusions and work prospectives. The *key words* (5 or

6) are submitted in the language of the article. It is printed in 13 Times New Roman, 1-spaced in italics (do not write the word Annotation, write the word *Keywords* after the annotation from a new line).

6. Below comes the title of the article, the name (names)of the author(s) and an abstract containing from 200 to 250 words and keywords in Russian and English. If the article is written in Russian or English, then the author's name, title of publication, abstract and keywords should be submitted in Ukrainian and in one of the foreign languages approved by the Editorial Board (printed in Times New Roman 13, 1 spaced). Do not write the words *Abstract* or *Summary*, write the word *Keywords* after the annotation from a new line in italics.

7. Paper format: the text must be typed in Times New Roman 14 pt. in 1.5 space in regular font with no hyphens at the end of line. **Margins** – at the top and bottom – 2 cm; left – 2,5 cm; right – 1,5 cm. Paragraph indention – 1,25 cm. (set automatically).

8. Fragments of the paper containing illustrations must be typed *in italics*.

9. Quotes and definitions are enclosed in quotation marks (“word”). A hyphen (-) must be clearly distinguished from a dash (–), e.g.: “Language – is ...”, but “lexico-grammatical meaning”.

10. The text of the article should contain: 1) **introduction**; 2) **the main part**; 3) **conclusions and prospectives of the further research**; 4) **literature**; 5) **a list of sources of illustrative material** (if any); 6) **References**.

11. The **introduction** should contain an overview of studies in the field of the problem raised in the article within foreign and domestic linguistics (history of the issue), the purpose and objectives of the work. The **main part** contains a description of the materials and research methods, a presentation of the main research materials with justification of the obtained scientific results. The **conclusions and prospectives of the further research** contain the generalization of the results of problems’ solving represented in the introduction and set the vector of the scientific reasearch within the framework of the indicated problem. **Literature** is formatted according to *Chicago Style: Notes and Bibliography*. **All sources from the list of references should be**

cited in the text of the article. The list of sources of illustrative material (if any) is made according to the requirements of the list of references. **References** (compiled according to the requirements of foreign standards).

12. All **citations** in the text are made in such a way: in the square brackets the surname of the author, the year of publication and after comma – the page's number is given. For example [Golubovska 2004, p. 94], [Batsevich 2003, p. 37-56; Freeman 2000, p. 254].

13. Before periods, commas, colons, semicolons, question marks and exclamation marks, as well as after brackets and quotation marks, – no spaces are left.

14. Literature (centered, in bold, Times New Roman 14), in alphabetical order. Bibliographic description should be done according to *Chicago Style: Notes and Bibliography*. The first source begins with step back in 1.25 cm. Font Times New Roman 12, one interval. Each position of the list of references is submitted beginning from a new line. First come editions in Russian and Ukrainian languages in alphabetical order, after – in foreign languages (also in alphabetical order). Works of one and the same author should be given in order of ascending years.

15. The **bibliography** follows the text, including the list of reference sources. The word. **"Literature"** is typed after the text and centered. If necessary, **List of Illustrative Material** is included continuing the numbering from the previous list.

16. In **References** (title centered, bold, Times New Roman 14), links are formed in accordance with the requirements of foreign standards and are submitted for Cyrillic in the form of transliteration using the BGN (Board of Geographic Names) program, which is presented on the website: http: //www.translit.ru, followed by a translation into English in square brackets. The list should repeat in its sequence the List of References and the List of Illustrative Material. If the list contains links to foreign publications, they are completely repeated.

Bibliographic reference schema:

- author (s) (transliteration);
- title of the article (transliteration);
- [translation of the title of the article into English in square brackets];

- the name of the Ukrainian or Russian source (transliteration);

- [translation of the source title into English in square brackets (optional for journal titles)];

- initial data with designations in English, or only digital;

- designation of the article language (In Ukr. / In Russ.).

Example of article description:

Cherniukh, B. V. "Markery prjamoi 'movy u ryms'kij poezii' epohy Avgusta (na materiali" Metamorfoz "Ovidija) [Markers of the Direct Speech in Roman Poetry of the Augustan Period (on“ Metamorphoses ”by Ovid)]." Studia Linguistica 15 (2019): 277-290 (In Ukr.).

17. After References the date of receipt of the author's original by the Editorial Board is indicated. FontTimes New Roman 10.

18. The cost of 12 page of publication – 27 euro, more than 2 pages – 2 euro per page. Payment is made after double reviewing the article and checking it out for plagiarism.

Payment for publication has place after successful reviewing and plagiarism check. 50% of the money received from the authors is sent to the ZSU.

19. Instructions for paper submission.

The editorial board accepts:

– information about the author on a separate sheet and in a separate file including: full first and second names, patronymic name, degree, rank, place of employment or training (postgraduates should indicate the year of training), position, phone numbers, home and e-mail addresses;

– review of the submitted paper by the scientific supervisor for a postgraduate.

All materials are submitted in a folder, indicating the date of their reception by the editorial board. The electronic copy of the article and information about the author are sent to: **zagmoclasphil@gmail.com**

Papers submitted to the editorial board, including those not accepted for publication, will not be returned to the author.

Date of the acception by the Editorial Board 13.03.2022.

ЗМІСТ

Акульшина Н. Т.

Алгоритм та методика дослідження військової термінології (*на матеріалі української, перської та англійської мов*) 9

Голубовська І. О.

Сакральний числовий код у міжмовному і міжкультурному аспектах (*на матеріалі українських і китайських числівників*) 20

Стецько Я. Т.

Стилістична багатовимірність авторської мови Л.-Ф. Селіна і В. Домонтовича 31

Стишов О. А.

Неосеманти в сучасному українськомовному інтернет-дискурсі 41

Таран О. С., Заяць М. О.

Комп'ютерний контент-аналіз інтернет-мемів про російсько-українську війну 2022 року 57

Цзян Цінчуань

Китайський та японський нечіткий мовленний акт: подібне та відмінне 68

Чернюх-Мацієвська Н. Б.

Корінь *MAN- у давньогрецькій мові: етимологія і деривaційне поле 78

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ 88

REQUIREMENTS FOR PAPERS 91

ЗМІСТ 95

CONTENT 96

ISSN 2411-1562

STUDIA LINGUISTICA, 2022. – Vol. 21 : 96-96

CONTENT

Akulshyna N. T.

Algorithm and Methodology of Military Terminology Research (based on the Material of Ukrainian, Persian and English) 9

Golubovska I. O.

The Sacred Numerical Code in Interlingual and Intercultural Aspects *(based on Ukrainian and Chinese numerals)* 20

Stetsko Y. T.

Stylistic Multidimension of the Author's Language of L.-F. Celine and V. Domontovytch 31

Styshov O. A.

Neosemants in Modern Ukrainian Internet Discourse 41

Taran O. S., Zaiats M. O.

Computer Content Analysis of Memes about the russian-Ukrainian war in 2022 57

Jiang Qingchuan

Chinese and Japanese Vague Refusal Speech Act: Similarities and Differences 68

Cherniukh-Matsiievska N. B.

Verbal Root *MAN- in Ancient Greek: Etymology and Derivational Field 78

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ 88

REQUIREMENTS FOR PAPERS 91

ЗМІСТ 95

CONTENT 96

Підп. до друку 26.12.2022. Формат $60\times84^{1}/_{16}$. Папір. офс. Гарнітура “Таймс”. Друк. офс.
Ум. друк. арк. 6. Обл.-вид. арк. 1,8. Наклад 100 прим. Зам. 575.

Віддруковано у видавничо-поліграфічному центрі “Київський університет” із оригіналів автора.
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 201
від 27.09.2000 р.01030, Київ-30, б-р Тараса Шевченка, 14, тел. 239-32-22